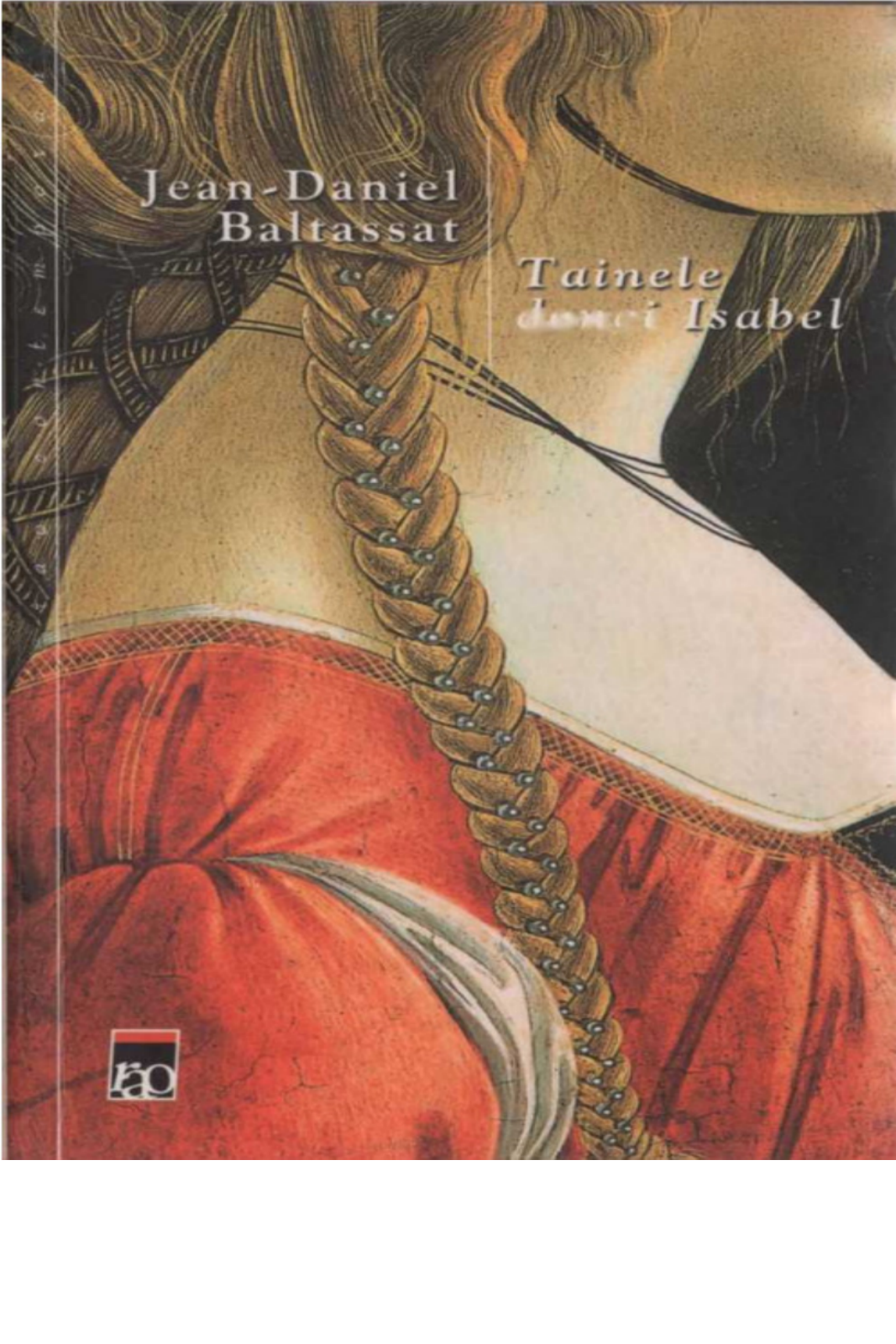
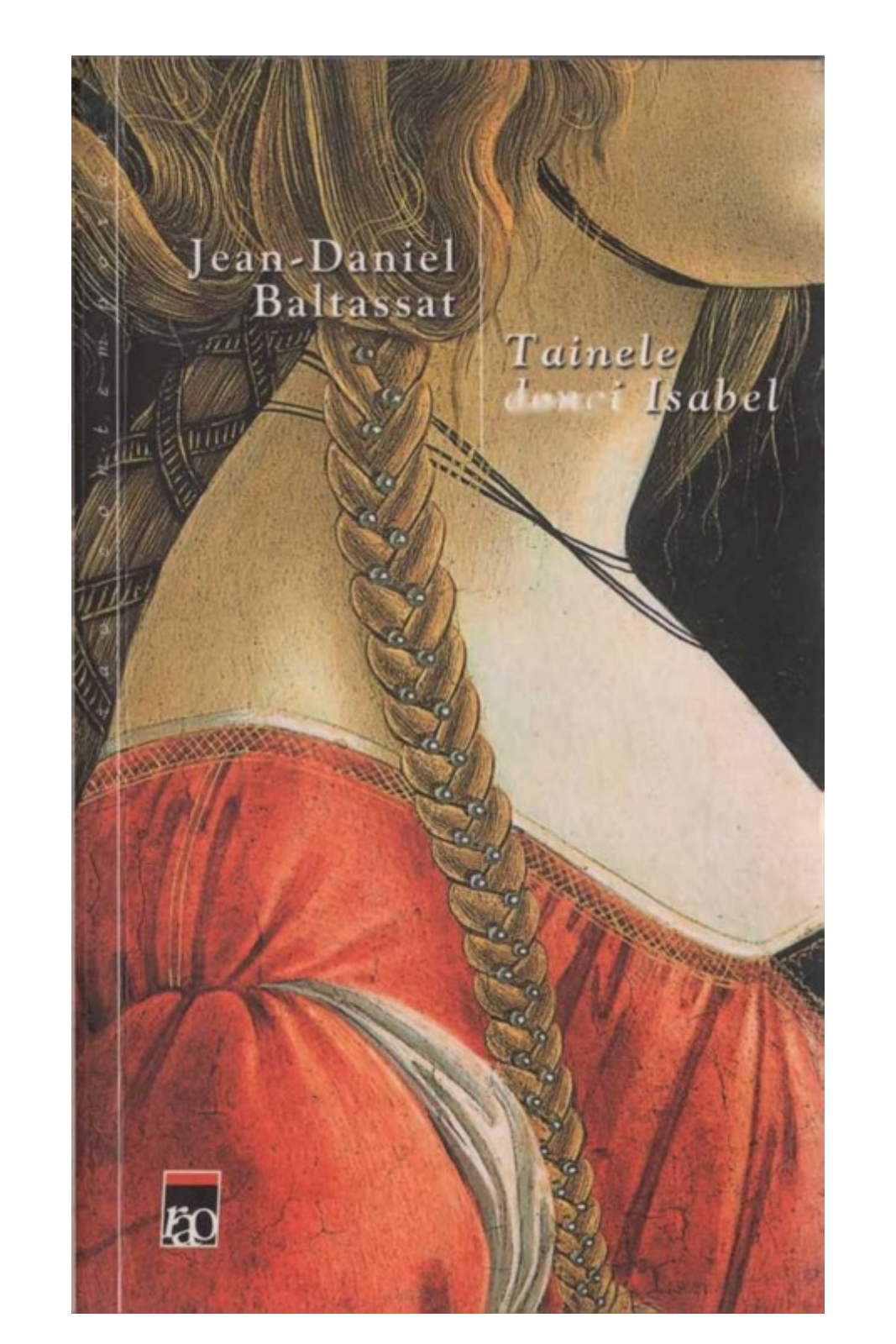

Jean-Daniel
Baltassat

Tainele
danci Isabel

Jean-Daniel
Baltassat

*Tainele
donci Isabel*

JEAN-DANIEL BALTASSAT

Tainele doñei Isabel

Traducere din limba franceză

DESPINA MĂNĂȘOIU

rao internațional publishing company

*Pentru Nathalie, al său dicționar
și coada sa de maimuță.*

*În memoria lui Sylvie Vivaudou, care a așteptat
mult această carte. Prea mult.*

Într-o zi ploioasă de octombrie, mă întâlnesc cu Jean-Luc Godard. Ne plimbăm pe malul lacului Léman. Plouă cu găleata. Șuvoiul de apă se face una cu potopul. Godard mă ia de braț și mă conduce spre o bancă, de unde vedem podul Mont-Blanc. Cu fața șiroind de apă, îmi spune plin de fervoare: „Nu este decât un singur lucru de știut. Bresson este cel care mi l-a spus: sentimentele trebuie să dea naștere evenimentelor și nu invers”.

Angus Farel, *Almanahul vertijurilor*

PRIMUL TABLOU
Mappa Mundi

Să ne închipuim că totul începe astfel, într-o zi de septembrie 1428.

Orléans nu se află încă sub asediul englezilor. Cea care va fi numită Ioana d'Arc este pătrunsă de cuvinte pe care numai ea le înțelege. În Artois, sfârșitul de vară pune pe jar văzduhul. Într-un pavilion de vânatoare al castelului Hesdin, soarele de dinainte de asfințit aruncă pete de lumină pe podeaua unui alcov, iar razele sale cotrobăie printre așternuturi. Aici, Philippe, duce de Bourgogne, conte de Flandra, regent al Olandei, Zeelandei și Brabantului, senior de Artois, de Nivernais și de Franche-Comté, respiră cu nesaț Lâna de Aur a Mariei Van Crombrughe.

Mirosul corpului înfierbântat și al spermei sunt pe placul simțurilor sale. Admiră cu atenția unui copil alunecarea aurie a soarelui pe coapsele femeii pe care tocmai a dezgolit-o. În depărtare se aud tunete, mai puțin zgomotoase decât freamătele care se strecoară prin pânțelele curtezanei. Fără să se vadă prin bucățița de cer decupată de cadrul ferestrei, nori ca de funingine alunecă peste ochiurile acesteia, ca și cum ar veni dintr-o altă lume.

Ducele așteaptă nemișcat, cu ochii pe jumătate închiși. Torsul său apasă pe pânțelele doamnei Crombrughe care, deși ar vrea, nu îndrăznește să râdă.

Obscenitatea poziției este stingheritoare. Ea, goală fiind, nu-i vede decât spatele lat, acoperit cu o cămașă. Ar putea să-și deschidă larg coapsele, să ofere prințului priveliștea ce îl fascinează. Să fie, în același timp, sipet și giuvaier. Nu pudoarea o reține, ci teama de a nu da dovadă de prea multă inițiativă.

Își odihnește palmele pe sâni și închide ochii, atentă la focul ce îi străbate picioarele.

Doar în clipa în care căldura soarelui atinge sexul femeii, palma ducelui înaintează și îl acoperă.

Astfel, deasupra și sub palma sa în același timp, monseniorul poate gusta dualitatea universului: umiditatea femeii și jarul arzând al soarelui.

Se gândește: „Mai întâi Dumnezeu și apoi eu. Acesta este adevărul”.

Degetele sale de vânător se strâng și se afundă în aurul umed al sexului. Pânțelele doamnei Maria freamătă. De data aceasta, fără ezitare, coapsele se deschid. Supunerea îl încântă pe ducele Philippe, ca, de altfel, și fidela trezire a membrului său.

Acum, Philippe are treizeci și doi de ani. Prin strămoșii lui, este atât de fără tăgadă prinț și senior, încât sângele albastru al casei Charlemagne și Saint Louis îi curge până și prin cele mai subțiri vene.

Felul său de a fi face dovada puterii sale atotstăpânitoare: nobil, viteaz, cavalier, curajos și orgolios. Înfățișarea impune legi ale frumuseții: înalt, cu nasul mare, talia subțire, pielea fără strălucire, mușchi oțeliți de mânuirea lăncilor, a buzduganului și a spadei. Gura, cu buza de sus subțire și cu cea de jos mică și foarte conturată, pare întotdeauna roșie, câteodată însângeraată. S-ar zice că e mai tot timpul dornică să muște ori să sărute. Chiar dacă maxilarul îngust îi lungește prea mult fața, iar bărbia i se pierde în obrajii căzuți prea devreme, face dovada unei grații exemplare din cap până în picioare. O frumusețe și o putere atât de bine întrepătrunse, încât nimeni nu știe, nici măcar el, dacă frumusețea este o cauză a puterii sau o consecință a acesteia.

Doar el, Philippe, moștenitor al casei de Bourgogne, poate decide ce este frumos sau urât. Atât de puternic este.

Cu nesaț, culege roadele acestei puteri în lingușelile și maimuțările celor de la curte. Fideli sau neînduplecați, seniori sau vasali atrași de puterea sa, se găsesc cu zecile cei care să-i cânte în strună asprimea, felul de a fi și capriciile.

Totuși, imitația nu este niciodată dusă până la capăt. Rămâne împrăștiată deasupra lor, ca o ploaie de semințe, supusă întâmplării, în bătaia vântului. Se limitează la voce, la ridicatul sprâncenei, la paltonul îmblănit sau la culoarea încălțărilor, la stofa englezească a vestonului. Dar nimic mai mult.

Nimeni nu ar îndrăzni să săvârșească păcatul unei imitații fără cusur. Doar ducele poate să reunească în persoana sa toate aceste rafinamente.

„Mai întâi Dumnezeu și apoi eu.”

Fără să mai punem la socoteală că, pentru a-i gădila orgoliul puterii și al frumuseții, are ceva mai bun decât cei de la curte: somptuoasa oglindă a femeilor. Femei de curte sau de alcov, văduve, infidele, zgomotoase, muieruște ale plăcerii, scunde sau înalte, pasive sau inventive, nu are însemnătate. Sunt luate după chef și pentru gustul schimbării. Nu este nevoie să le forțeze, nici măcar să le seducă. Doar o privire e de ajuns. Și vin cu duiumul. „Să mă ierte Dumnezeu, căci îmi este martor: cu cât mai multe îmi trec prin pat, cu atât mai multe vin! Toate având în ochi nerăbdarea de a fi prinse în laț. Buzele tremură și vorba întârzie, ca și cum cuvintele ar iriza în pânțele lor, înainte de a le părăsi gura. Trupurile lor mi se oferă cu atâta supunere, de parcă aș fi tot ce e mai bun pentru ele. Dumnezeu vrea asta, fără

îndoială. Dacă nu ar fi așa, de ce mi-ar da atâta putere? Din câte mi se spune, sunt cel mai puternic senior.”

Deoarece nu sunt decât două lucruri ce pot să strice cheful monseniorului de Bourgogne: părerea lui Dumnezeu despre nenumăratele sale partide de amor și odihna pașnică a membrului său.

În rest, cu minuțiozitatea unui grădinar, își îngrijește imaginea impecabilă dată de rangul și de sângele său nobil, impregnată în trupul și în apariția sa precum razele de lumină într-o piatră prețioasă. Cu atâta satisfacție încât, în ciuda rușinii și a umilinței obligatorii, impuse de legea divină după păcatul Evei, îi place ca, în timpul de taină petrecut în pat, să se arate gol metreselor sale.

3

Gol, așa este și acum, în această zi de septembrie, la lăsarea asfințitului, chiar dacă se află lângă fereastră, întors cu spatele, oferind privirii doamnei Crombbrughe nuditatea unui dos de atlet. Canicula, dar și ardoarea lui au făcut ca, de trei ori în această după-amiază, pe trupul femeii să apară broboane de sudoare. Tace, cu fața îndreptată spre cer.

Cum tăcerea aceasta este apăsătoare, cu grijă, în așa fel încât să nu pară un reproș, ci o glumă, doamna Crombbrughe șoptește:

— Se spune despre Domnia Voastră, monseniore, că sunteți prințul cel mai pasionat de arta iubirii. Este adevărat, pot să dau mărturie.

Răsucise mult timp aceste cuvinte în minte, înainte de a le rosti.

El nu pare să o fi auzit. Ea își coboară privirea și scrutează zarea, plimbându-și mâna de-a lungul coapsei. Norii de furtună s-au involburat. Acum împart cerul în două. La apus, acesta rămâne de un albastru perfect. Aerul vibrează ca un val peste păduri și peste dealurile joase, întinse atât cât să primească lumina generoasă a soarelui ce încearcă să se lase înghițit de ele. La răsărit nu se văd decât întunericul, furtuna mohorâtă și un cer de smoală, sfâșiat de fulgere. Ca o armată de platoșe, unul lângă altul, norii înaintează în rând, cu lăcomie. Totuși, arșița zilei ce se stinge coboară încă asupra pietrelor ce alcătuiesc pavilionul încarcă aerul cu praf îngreunat de mirosul firelor de orz și de secară, al rămășițelor de fân și al urinei de cal. Țărâitul greierilor răsună cu o limpezime de cristal.

Cum prințul nu vânează niciodată singur, mai ales când e vorba de amor, sub fereastră se învâlmășesc valeți și seniori de ranguri diferite. Caii sunt deja ținuți de frâie. Monseniorul este zărit la fereastră. Cineva strigă, anunțând că au puțin timp la dispoziție pentru a ajunge la castel fără să fie murați până în măduva oaselor și fără să riște să fie trăsniți de fulgere.

— Și atunci, aveți altceva mai bun de făcut decât să stați afară și

să fiți plouați? spune ducele, ironic. Eu am un acoperiș deasupra capului și o femeie în așternut. Ce să fac pe furtună? Dumnezeu nu ne cere să ne prefacem în broaște.

Nu ia în seamă râsetele. Întorcându-se pe jumătate, cu un gest discret, își face semnul crucii. Se gândește din nou: „Mai întâi Dumnezeu și apoi eu”. De data aceasta, fără nicio urmă de mândrie. Cu capul plecat.

Ridicându-l, întâlnește privirea mută a doamnei Crombbrughe. Încă nesigură. Neliniștită, poate, încercând să îl atragă din nou, cu toate că frumusețea ar scuti-o de un asemenea efort. După cum am spus, este întruchiparea frumuseții nordice, cu bust generos, cu șolduri și pulpe albe ca laptele. Personificarea zeiței Venus. De la prima privire aruncată asupra părului roșcat ce acoperea umerii femeii, prințul și-a imaginat și sexul bogat al acesteia. O Lână de Aur, al cărei Ulise vrea să fie până la saturația plăcerilor.

Doamna Crombbrughe îi ghicește gândurile. Un râs ușor i se rostogolește de pe buze și, în același timp, simte cum o trec fiori de plăcere.

„O femeie în toată splendoarea ei.”

Și adaugă:

— Nimic nu mă face mai fericită, monseniore, decât să vă văd satisfăcut pe deplin. Dar, vai...

Face o mutră amuzată, grimase bine cunoscute, ca paginile unei cărți răscitite.

— Dar, vai? oftează ducele, cu o umbră de agasare în ton.

Doamna Crombbrughe știe să tragă de timp pentru a-și pregăti răspunsul:

— Da, vai, monseniore. Aceasta este ziua cea mai frumoasă și cea mai tristă, de când mă știu. În același ceas, am aflat că vă căutați o nouă soție și că mă așteptați în patul dumneavoastră.

Vocea îi este joasă și privirea, fără urmă de șiretenie.

Se întreabă dacă trebuie să suradă sau să o consoleze. Preferă să tacă. Ceea ce vede nu mai are nevoie de cuvinte. Sprijinită pe brațul drept, doamna Crombbrughe întinde mâna stângă spre el, cu palma deschisă precum îi este și dorința. Cu bustul micșorat de o răsucire ce îi reliefează și mai mult rotunjimea sânilor, cu picioarele pe jumătate îndoite, cu șoldul ridicat ca și cum ar vrea să plece, creează impresia că va face să plutească frumusețea-i luxuriantă, ca o dansatoare eliberată de toate greutățile din univers.

O atitudine angelică. Dăruindu-se de bunăvoie. Fără nicio opreliște, până în adâncul trupului și al sufletului. Ca și cum ar fi un măr pe care i l-ar pune în palma întinsă și pe care ar vrea ca el să îl mănânce cu tot cu semințe.

Când ploaia începe să cadă, el se gândește că ar putea să îi ceară

maestrului Jan să o picteze pe doamna Crombbrughe, așa cum stă acum. Picături grele de ploaie se izbesc de dalele din curte. Cade grindina. Un fulger alungă umbrele ce dau târcoale prin colțurile încăperii. Fără răgaz, tunetul zguduie pământul și pereții. Voalul baldachinului se umflă. Un pocal de cositor se rostogolește pe podea, se aud țipete. Doamna Crombbrughe își schimbă poziția. Se așază pe inul șifonat al așternutului, cu privirea ațintită spre fereastră, gata să înfrunte orice demon ce și-ar putea băga coada. Ducele vede în ochii ei mai mult curiozitate decât teamă; stă cu brațele strânse la piept, cu palmele acoperindu-și sfârcurile mari cât un bănuț și atât de tari încât unui prunc i-ar fi greu să sugă.

Devine dintr-odată vorbăreată.

Spune că îi place furtuna. Mai ales în momente ca acesta, când este arșiță și te afli la adăpost.

— Da, monseniore, mai ales ca în clipa aceasta, când vigoarea unui prinț se însoțește cu cea a cerurilor.

Întorcând spatele potopului, se așază la rândul său pe pat. Când femeia începe din nou sporovăiala, o face să tacă. Îi înlătură palmele ce ascund sânii. Îi prinde sfârcurile între degete, așa cum ar face când ar potrivi o săgeată în arc.

— Ai urechi nu numai frumoase, ci și foarte ascuțite, doamnă, în afara celorlalte calități. Ce-i drept, văduvia mea se apropie de sfârșit. Este timpul ca sângele de Bourgogne să își asigure urmașii.

Cuvinte reci și distante, de o fermitate asemănătoare cu cea a mângâierilor ce îi provoacă fiori de o dulce durere. Ca și cum toate senzațiile ei s-ar concentra în sfârcuri. Oftează.

— Va fi frumoasă?

— Va fi soția mea.

Un hohot de râs însoțește răspunsul. Doamna Crombbrughe își mușcă buzele. Nu mai simte durere. Afară, ploaia cadentează. Este ca o plasă cenușie, cu ochiuri fine, în care lumina și arșița zilei se topesc fără urmă de regret. Cu un efort eroic, pentru a-și stăpâni tremuratul ce o cuprinde de la ceafă până în pânțele, doamna Crombbrughe mai spune într-un murmur, ca o capitulare:

— Am auzit numele infantei Portugaliei, doña Isabel.

Degetele își încetează jocul. Cu o vioiciune ce îl face să zâmbească, doamna Crombbrughe se întoarce cu fața în jos, ferindu-și sânii.

— Cu ce te ajută să știi cine va fi, iubita mea? Înfățișarea ei, din păcate, va avea mai puțină greutate decât strămoșii din care se trage. Această căsătorie va avea în spate toate rațiunile politice. Va fi nevoie de timp și de înțelepciune. Dacă Cel de Sus te iubește, doamnă Maria, noi doi nu am încheiat socotelile.

Mângâie cu toată palma crupa generos oferită. O piele mai fină

decât mătasea, albă, fără cusur. Trebuie să se aplece ca să o cuprindă, să sărute acest fruct, cu linia feselor abia schițată, atât de rotund încât s-ar putea picta pe el întregul glob pământesc. Un glob de vis. Foarte asemănător, la drept vorbind, cu *Mappa Mundi*, comandată maestrului Jan, pictorul său de la curte.

Un adevărat glob, străbătut de oceane și de continente. Însuflețit de ținuturi, de fluvii, de munți și de râuri, asemănătoare cu chipul universului pe care numai Dumnezeu îl poate vedea. O extravaganță. O mașină de creat iluzii ce are o altă putere decât globul doamnei Crombbrughe, oricât de atrăgător ar fi el. Un glob intangibil și grandios. O mașină ce ar fi în stare să aducă mirarea până și în cei mai plictisiți ochi.

Monseniorul visează cu ochii deschiși la clipa în care, în fața întregii curți, va parcurge cu mâna și cu privirea această *Mappa Mundi*, ținuturile cele mai îndepărtate, acaparându-le cu o strânsoare la fel de firească precum ar mângâia rotunjimea feselor ce i se dăruiesc.

Atunci, gura sa se apleacă din nou peste crupa doamnei Crombbrughe, adăpându-se din divinul izvor de ambrozie al lumii.

„Mai întâi Dumnezeu și apoi eu.”

4

Jan contemplă schițele pentru *Mappa Mundi*. Mult mai mare decât și-o imaginează monseniorul: o sferă de mărimea unui om, așezată pe un suport, în atelierul său din palatul ducal din Lille.

Fondul nu acoperă decât o treime din panourile de stejar. Cretă și clei în două straturi suprapuse, pe care nici măcar o mișcare de pensulă nu le-a atins. Fire de sfoară neagră leagă cuiele bătute la poli. O rețea ce pare ciudată celui care nu știe să o descifreze. Până în clipa aceasta, este un giuvaier de ebenist și încă nu se poate numi o operă de pictură. Cu atât mai puțin de geografie sau de cartografie.

La drept vorbind, nimeni nu a mai pictat până acum o *Mappa Mundi*.

— Doar tu, maestre Jan, ești în stare, a spus ducele cu un avânt ce părea în același timp dorință și poruncă. Doar tu, maestre.

Arătând cu degetul spre pieptul meu de maestru de pictură. Cu surâsul pe buze.

E posibil.

Eu, Jan Van Eyck. În curând voi împlini treizeci și cinci de ani, mă simt în floarea vârstei și nu numai. Dețin știința și experiența, strânse în răstimp de douăzeci de ani. Mii de zile și de nopți petrecute pentru a amesteca pigmentii, pentru a studia transformarea lor în contact cu gălbenușul de ou, cu uleiurile, cu rășinile și cu sicativii. Atâtea ore am ținut pensula pentru a crea imagini ce îți intră mai

repede în suflet decât se răsfrâng în privire.

Douăzeci de ani de studiu.

Mai întâi, am stat pe lângă Hubert, maestrul și fratele meu. Apoi am studiat operele filosofilor, ale savanților alchimiști, ale matematicienilor. Am învățat din călătorii, din priveliști, din conversațiile purtate cu mine însumi. Am pictat tavane, lemnării, console, mobile, pereți, încăperi întregi din palate. Am pictat chipuri, grădini, orașe, ceruri, îngeri, lumină, catifea, sticlă. Trupuri, aur și argint. Până i-am depășit pe toți ceilalți meșteri. M-am încăpățânat să merg mai departe pentru ca liniile, mâinile, gurile, casele, copacii, trandafirii și firele de iarbă desenate de mine să atingă perfecțiunea naturii pe care voința divină a născut-o. În așa fel încât nuanțele lor să fie identice celor scoase la iveală de bătaia soarelui sau de stropii de ploaie; încât să te înșeli crezând că imaginea din luciul perfect al oglinzii este aieva.

Nu, mai mult decât atât! Nu înșelătorie. Cu totul altceva.

În tot acest timp, toată viața, am privit lumea așa cum a vrut Dumnezeu. Am încercat să înțeleg cum se poate face ca, într-o singură pictură, să nu ai copia, ci ecoul.

Nu am ajuns încă acolo. Nu am vanitatea de a crede acest lucru. Nu în întregime și nici într-o singură operă. Dar am reușit ici-colo să reduc diferența dintre adevăr și imitație. Am depășit stângăciile lui Hubert, puține totuși spre sfârșitul vieții sale. I-am ajuns din urmă pe maeștrii noștri din Bruges, Gand sau Tournai. Poate chiar pe maeștrii care lucrează în Italia, la Florența sau Siena. Asta însă nu se știe.

Până când monseniorul Philippe îndreaptă degetul spre mine și spune: „Te vreau, maestre Jan. Vei fi valetul meu și vei picta așa cum vei crede de cuviință ceea ce îți voi cere.”

La care eu am răspuns: „Îmi voi da silința să vă servesc cât de bine pot, monseniore”.

Cât de bine am putut, așa este scris și pe fiecare dintre lucrările terminate în atelierul meu.

Totuși, monseniorul se înșală.

Pentru *Mappa Mundi* este nevoie de pricepere și de știință. Și de culori de o suplețe și finețe ce nu se află încă. Dar nu va rămâne pentru totdeauna doar un exercițiu.

O jucărie caraghioasă alături de lumea reală.

Să o pictezi este cu totul altceva.

Să pictezi ceea ce nu știi să pictezi. Să arăți lumea așa cum nu a fost niciodată văzută, fără să o deformezi sau să o înceteșezi cu închipuiri grotești sau stângăcii.

Să atingi într-o imagine, asemenea unei ferestre deschise spre univers, infinitul lucrurilor mărunte și al celor imense, așa cum îi este dat sufletului omenesc.

— Închideți ferestrele! Umezeala va strica vopselele.

Ucenicii se grăbesc să o facă. Saboții lor de lemn sună pe podele. Balamalele se rotesc, iar zgomotul ploii se aude mai înfundat.

Atelierul seamănă cu un depozit. Miroase a ulei, a pământ și a mare. Într-un colț sunt câteva cutii, ca niște sicrie, în care se află scoici și praf de calcar. Pereții nu se mai văd în spatele rafturilor încărcate de boluri și de ustensile cu lamă. Mănunchiuri de pene de găscă, de becață, de cocoș de munte sau chiar de corb se văd ieșind din coșuri de răchită. Scânduri de stejar așezate după mărime se rânduiesc lângă vasele cu pigmenți, alături de șevaletele pe care se odihnesc lucrările încă neterminate. Printre tapiserii atârnă câteva cozi de veveriță. Pe mese, sulurile de pergament și de hârtie, pe care vântul le face să vibreze, sunt reduse la nemișcare.

Lumina este suplă, ca o dără de argint viu.

Ucenicii se mișcă cu grijă.

Îl caută din priviri pe Jan.

A muncit fără încetare, ore în șir, la un amestec de pigmenți și un ulei sicativ: rășină de Java, subțiată cu un strop de smirnă și alte esențe. Toate sunt într-un echilibru și într-o cantitate pe care le ține secrete. Fără ou sau orice alt liant, pe o planșetă de stejar, legate cu praf de cretă și ceară de albine călduță.

Discrete tușe uniforme, trase dintr-o singură mișcare de pensulă. Așteptând câteva clipe la fiecare strat de lac. Câteodată mai mult, în așa fel încât compoziția să absoarbă culoarea.

Apoi din nou de la început.

Verdele catifelei pare cel al unei ape stătătoare. Brunul blănurilor a împrumutat căldura lemnului cernit și scânteii de aramă. Strălucirea albului de plumb s-a îmblânzit cu ocru-galben, pentru pielea mâinilor. Culoarele s-au îngemănat, păstrându-și suplețea și luminozitatea, chiar în timp ce Jan trecea cu pensula, punând strat peste strat.

Verdele din tulpina garoafei, verde peste pliurile catifelei de smarald, a devenit diafan și casant. Lumina a săpat umbrele catifelei, a dat viață pliurilor greoaie. Au apărut tendoanele pe dosul mâinilor, ridurile fine dintre degete, la încheieturi. Ucenicii și-au ținut răsuflarea. Câțiva peri pe falange, lunulele sub transparența unghiilor. Și mai sus, în strălucirea corneei, reflexul luminii.

Mâna unui bărbat de treizeci de ani.

Făcută mai degrabă să mânuiască armele decât instrumentele sau paginile unei cărți. Degete puternice care pot totuși să mângâie și să țină tija unei garoafe.

Apoi, Jan a pictat firele blănii, urzeala catifelei matlasate. Atunci

garoafa, fără a mai fi atinsă, a strâns în finețea petalelor dantelate o lumină atât de vie, încât s-ar fi crezut că pe tavanul atelierului strălucește un soare.

Ceea ce aveau în fața ochilor nu mai văzuse nimeni până atunci.

Jan surâdea, cu gura deschisă.

Mult timp, planșeta a fost dată din mână în mână. Jan a cerut alți pigmenti, altă planșetă, modelul unui chip. În timp ce se foiau cu entuziasm, un ucenic, ultimul care contemplase schița, a strigat:

— Maestre!

Mai întâi în nuanțele brune.

O ceață de chihlimbar.

Apoi în cele verzi.

Un fel de rouă.

Murdărind până și cel mai pur alb.

Picături mici încrustate sub unghii, întunecând petalele garoafei, înmuindu-i tija translucidă. Putrezind-o sub privirile lor.

Compoziția se dezintegrează.

Jan a înclinat planșeta. Șanțuri fine au apărut în umbrele cele mai profunde ale catifelei. Peri de blană ce mișunau precum viermii într-un stârv.

Afară ploaia se întetește, aducând în atelier aerul proaspăt al unui sfârșit de arșiță.

Ucenicul spuse:

— Va trebui să ne întoarcem la vechile metode, să legăm pigmentii cu gălbenuș de ou înainte de adăugarea uleiului siccativ. Altfel, nu vom reuși niciodată.

— Închideți ferestrele! Umezeala va strica vopselele.

6

Degetele răcoroase și fine i se așază peste pleoape. O răsuflare călduță pe gât, pe ureche. Sâni ce i se lipesc de spate.

— Ce faci singur pe întuneric?

Odată cu cuvintele, un sărut ușor pe ureche.

Marguerite.

Jan îi soarbe parfumul. Bergamotă amestecată din belșug cu civetă¹ adusă din Orient. Un parfum prea puternic pentru o femeie de nici douăzeci de ani. Dar nu s-a născut încă acela care să-i pună căpăstru lui Marguerite.

Se ridică, se foiește și se îndepărtează.

— Ce miros! De ce nu ai deschis ferestrele? Ploaia s-a oprit de mult.

E noapte. Atelierul pare o vale a umbrelor. O lampă cu ulei este aprinsă și pusă pe masa de scris, alături de urciorul de vin și de pocalul de cositor.

Marguerite se lasă învăluită de întuneric. Se aude foșnetul rochiei. Balamalele ferestrei scârțâie. Afară a început să bată vântul.

Într-adevăr, atelierul miroase mai rău ca oricând. Înainte să plece, ucenicii au adus un vas în care au fiert, ceasuri întregi, oase și șorici de porc. Un amestec ce va sfârși prin a deveni clei. O duhoare de care nu e cu putință să scapi. Un miros de stârv ce se lipește de nări și de cerul gurii la fiecare respirație. Dar lui Jan nu i se face niciodată silă. Găsește în el o protecție ciudată. O pace, ca un copil care se îmbată cu mirosul mamei, cu dulceața sânului sau cu sarea lacrimilor.

Marguerite aprinde un sfeșnic mare, cu oglindă, folosit atunci când se lucrează și noaptea. Cele trei flăcări multiplicare de propriile răsfrângeri îi luminează pielea palidă a brațelor. Gâtul îi este înconjurat de o horbotă de dantelă, buzele-i sunt întredeschise pentru un surâs. Nu poartă nimic pe cap. O panglică de mătase verde îi ține strâns părul de pe tâmpile. Piepteni de lemn îi domolesc pletele pe ceafa delicată, nu mai mare decât pumnul unui bărbat. O talie mlădioasă ascunsă de veșmântul de in de culoarea coclelii, ce pornește mai larg de sub sâni. Linia gâtului, ce coboară spre umerii dezgoliți de decolteu, lasă să se ghicească talia ce se prelungește apoi spre șolduri și spre coapse. „Dacă nu ar fi lungimea nasului, cine ar ghici că îmi ești soră?”

Vine mai aproape cu lumina.

— Nu mă privi așa!

Frumusețea unei femei în devenire duce la diavol sau la Dumnezeu?

— Se înșală, spune Jan, sunt foarte aproape. Minunea se va arăta cât de curând.

Ea ridică o sprânceană, nu pricepe că vorbește despre uleiul sicativ și despre ucenici.

— Curând, voi avea paste de o culoare cum nimeni nu a mai folosit.

Fata pune sfeșnicul pe masă, descoperă planșeta. Eșecul încercării. Un fel de lac opac a acoperit imaginea mâinii și a veștejit-o cu mii de riduri fine. Jan îi vede grimasa. Surâde și repetă.

— Se înșală. Nu știu să vadă. Sunt foarte aproape. Minunea se va arăta cât de curând.

Marguerite toarnă puțin vin în pocal. Se așază pe genunchii lui Jan, bea o înghițitură. Nu mai simte decât parfumul ei. O ține îmbrățișată. Îi așază faldurile rochiei peste mijloc. Prin țesăturile rochiei și ale dedesubturilor îi simte pulsul. Fiecare bătaie a inimii de sălbăticiune tânără și înfometată.

Marguerite se alintă, își apropie obrazul mătăsos de al lui, aspru și neras. Jan închide ochii. Spatele, șoldurile, fesele și coapsele fetei îl învăluie așa cum se sprijină cerul de șaua unui munte. Sunt ca doi

copii care, pe întuneric, își împărtășesc secretele.

— Fără gălbenuș. Doar uleiuri și esențe. De acum înainte, nu mai e decât o chestiune de răbdare și de proporții. Dar ceea ce am văzut mai devreme este o minune.

Nu poate să-i mai adauge nimic. Nici măcar ei. Continentul întrezărit este prea vast. Prea incandescent, ca o lume abia ieșită din haos.

Este oare cu putință să atingă o subtilitate atât de profundă a materiei și a culorilor, încât să aibă libertatea de mișcare a tuturor simțurilor? „Să simți desimea părului, fermitatea cartilaginoasă a unei urechi asemenea imaginii lor reci din oglindă? Îmi va dăruî Dumnezeu toate acestea?”

— Totuși, cel care nu știe să privească nu ar vedea de la început deosebirea dintre ce am eu și culorile folosite în timpul nostru.

Marguerite termină vinul dintr-o singură înghițitură și pune pocalul pe masă. Cu amândouă mâinile, îi cuprinde chipul între palme. Degetele ei fine îi mângâie tâmplele rase deasupra urechilor. Îi înclină capul în așa fel încât flăcările sfeșnicului să i se răsfrângă în negrul adânc al pupilelor. Să cerceteze așa cum ar face când ar privi din depărtare un oraș.

— Ceea ce aș vrea eu este să văd prin ochii tăi. Asta mă face geloasă.

— Gelozia duce în iad.

— Într-o zi te voi uide și îmi voi înlocui ochii cu ai tăi.

Jan îi ia mâinile și îi sărută palmele.

— Nu vei putea. Ți-ar fi prea teamă să privești imaginile pe care mă pregătesc să le pictez. Cum ar fi gura ta, așa cum o văd acum. Cu colțurile șovăielnice, accentuate de o umbră, de o tristețe ce se pierde în rotunjimea obrazilor, netezi, fără cel mai mic rid pornit din dreptul nărilor, conturul palid ce mărginește buza de sus, mai puțin bombată, acoperită de o umedă strălucire, buza de jos cărnosă, plină, fremătătoare, întredeschisă de răsuflare, vârful limbii abia zărit sub sideful dinților. Gura deschisă spre interior, adevăratul interior. „Dinții ca o turmă de oi ieșind din scâldătoare”, stă scris în Scriptură. Și mai zice: „Grădina raiului s-a închis”, surioară.

Marguerite își trage mâinile, se ridică de pe genunchii lui în picioare. Își netezește rochia, aranjează dantela decolteului. Îi privește mișcărilor zâmbind. Când privirile li se întâlnesc, ea spune:

— Visez des că sunt în locul tău.

Nu e încredințat că roșește. Poate nu e decât flacăra roșiatică a lumânărilor. Fata ia din nou planșeta, aruncă o privire și o așază la loc cu lehamite.

— Mâna unui înecat.

Se răsuțește, îi întoarce spatele, ia sfeșnicul și înaintează.

Lumina mătură masa de lucru pe care sunt îngrămădite suluri de pergament, schițe de arhitectură, calcule de unghiuri, geometrii subtile de sfere sau triunghiuri.

Marguerite înaintează până la suportul pentru *Mappa Mundi*. Pe o parte a sferei, așezată pe o ramă, o pânză a fost tăiată în romburi. După o pregătire obișnuită a pânzei a fost pictată Europa, de la malul Oceanului până la Constantinopol. Din Anglia, la Marea Nordului și la Mediterana, până la plajele Palestinei. Azurul valurilor este prea viu. Va trebui să îi dea o umbră.

— Nu prea ai înaintat. Monseniorul va fi nemulțumit.

Vocea îi este ușor disprețuitoare. Jan râde.

— Când vine vorba de *Mappa Mundi*, monseniorul este întotdeauna mulțumit. La fel ca tine, va aștepta să găsească noua culoare.

— Doar asta aud, așteptare! Ai zice că pentru tine timpul stă în loc.

Apropie de pânză sfeșnicul, o cercetează. Spune fără să se întoarcă:

— Mai degrabă nu reușești, nu-i așa?

La adăpostul întunericului, Jan râde din nou. Își toarnă vin și bea.

— Dacă aș fi vrut să fac o copie a hărților italienești, până acum era gata de mult.

Marguerite pune sfeșnicul pe masă, scotocește printre sulurile de pergament. Găsește ceea ce caută. Un desen complicat, înțesat de însemnări, în care, sub mai multe unghiuri, apare o schiță a lumii cu continente deformate. Jos de tot, caligrafiat îngrijit cu cerneală, se află un nume subliniat de trei ori cu o pană groasă: Ambrogio Lorenzetti.

— Se poate, el măcar și-a încheiat opera! spune ea ironic.

— Terminată și caraghioasă. Pictează Europa ca și cum pământul ar fi plat. Măsurătorile sale sunt false. Dacă mă iau după distanțe, mi-ar trebui o lună să ajung la Constantinopol și tot atât să trec în Anglia! La ce bun o *Mappa Mundi* dacă ceea ce înfățișează nu are nicio legătură cu adevărurile universale? Pe a mea, distanțele vor corespunde realității. Mai mici, dar nu mai puțin adevărate decât cele reale.

Marguerite se îndepărtează de pergament, îndreptându-se spre glob. Se învârte în jurul lui, în pași de dans. Cu vârful degetelor, trece peste sforile ce atârnă de poli.

— Nu te atinge de fire!

Marguerite lasă sforile, dar își continuă dansul, se învârtește în pași mici și repezi. Șoldurile sale leagănă veșmântul de la stânga la dreapta. Șarpele din grădina raiului. „Cine este cea care înaintează precum soarele la răsărit, frumoasă ca luna?” spune Scriptura.

Fredonează, cântă din ce în ce mai tare, cu brațele întinse, mânecile ca niște aripi, parcă ar fi o flamură însuflețită de iuțeala farandolei.

— Soarele de la miazănoapte, umbra de la miazăzi, albastrul oceanelor, verdele continentelor, trandafiriul buzelor, negrul penelor de corb, Dumnezeu a creat lumea, maestrul Jan o pictează, peneluri mici și mari, fără ca măcar să zâmbească vreodată, zeul Jan pictează, faima lui se ridică la răsărit și nu apune la miazănoapte...

— Marguerite!

— ... dar când se află în înaltul cerului, monseniorul plătește cu aur, o, ce dulce mângâiere, penelurile lui Jan își iau zborul, și pentru gloria monseniorului plouă cu florini.

Se oprește, cu răsuflarea întretăiată. Își șterge fruntea cu dosul palmei. Sâni i se ridică și se zbat sub dantelă.

— Nu e adevărul adevărat?

Înaintează, ia pocalul de vin din mâna lui Jan. Îl dă peste cap. Umbrele îi joacă pe chip, ascund și descoperă.

Jan își trece vârful degetului peste buzele umede de vin ale fetei, în care sclipește lumina sfeșnicului. Râde.

— Nu e bine că îl admir pe monsenior? Cu bună-credință încă? Deoarece nu am prea mult de câștigat din această admirație de care tu îți bați joc, dar pe care o sorbi ca pe nectar.

Surăde, tandră. Un pic tristă. Îi cercetează fiecare trăsătură în parte, ca și cum l-ar vedea pentru prima dată. Un chip atât de știut, de iubit, căruia nu încetează să îi uite și să îi redescopere necunoscutele.

— Șireteniile tale mă înspăimântă, Jan. Cum să mă feresc de ele când le vei folosi împotriva mea?

Vrea să îi spună că greșește. Marguerite îi acoperă gura cu mâna.

— Cât privește mângâierile, Ydria moare de dorul tău. Spune că nu ai mai trecut prin așternuturile ei de atât de mult timp încât nu mai știe când ai fost ultima dată.

Își odihnește fruntea în palmă și își lasă toată greutatea pe Jan. Șoptește:

— Mi-a spus așa: „Nici măcar un ceas nu a fost în patul meu, de aproape un an”. Și mai spune: „Fiul meu Barthélemy face desene pe care vrea să i le arate tatălui său”. Zice: „Ce-i pasă maestrului de pictură al ducelui, nici măcar nu o să mă ia de nevastă”.

Mâna și fruntea sa apasă mai tare pe gura lui Jan, pentru a-i opri cuvintele pe buze.

— Ydria este femeia cea mai frumoasă pe care am văzut-o vreodată. Ar trebui să te uiți mai bine la ea.

Pentru el, frumusețea trebuie să stea în sticluța cuvintelor și să o folosească precum piperul. Înainte să îi scape cu repeziciunea

păcatului printre degetele de avorton.

Coquinet, clovnul monseniorului, marele duce de la Apus.

Are înălțimea unui copil de zece ani, un cap la fel de mare precum torsul, mărit de un turban albastru, înfundat pe ochi. Ochii rotunzi, negri privesc leneș. Aproape inexpressivi. O barbă presărată cu peri roșcați și cărunți îi acoperă restul feței, în afară de buze. Un trup omenesc contorsionat sub o mantie galbenă. Măinile îi sunt mici și butucănoase. Pe arătător poartă un inel de aur. În picioare are pantofi cu vârfurile întoarse și tălpi înalte de lemn. Din toată ființa lui se desprinde o suferință ce îi rânjește în față.

Se ajută de un taburet ca să se cațere pe un scaun, apoi pe masă. Acolo, în picioare, cu mâinile în șolduri, abia acum ajuns la înălțimea unui om, privește lung către galeria castelului. Tavanele sunt strălucitoare și pictate din belșug. Nu a rămas nici măcar o grindă neaurită, pereții vopsiți în ocru, galben sau verde încadrează frescele imense. Orașe imaginare, priveliști de vis în care îngerii zboară cu ușurința rândunelelor.

Dedesubt, lăfăindu-se ici-colo, mai puțin pe scaune și mai mult pe podele, vreo cincizeci de creaturi umane se îngrămădesc unele peste altele ca soldații în timp de război, dormind cu gurile deschise un somn greu. Unii au hainele descheiate. Sâni ieșiți din decolteuri, încălțări desfăcute, mantii pe post de pernă. Corsete ale desfrâului și tunici ale lui Sardanapal². Înlănțuiri și sărutări neterminate.

Mirosurile se amestecă: vin, friptură rece, sos cu ghimber, sudoare, oale de noapte, seu. Fumul lumânărilor a înghețat, albastrui în lumina lăptoasă a zorilor ce se ivesc. Câteva lămpi ard încă. Afară vântul alungă ceața și umezeala de după ploaia îndelungată ce a căzut peste câmpiile arse de soare. Păsările își încep ciripitul. Este clipa plină de duioșie a zilei.

Coquinet ia două talere de cositor și le izbește unul de celălalt. Bang, bang! Clopot de pitic.

— Hei! Scularea, scularea!

Are o voce uimitoare. Gravă, insinuantă, puternică. Ar putea ieși din pieptul glorios al unui erou antic.

— Scularea, putreziciunilor! Scularea, scularea, scularea!

Strigă și întărește fiecare cuvânt cu o lovitură de picior în farfuriile de pe masă. Bang! Bang!

Ochii se deschid, sforăiturile încetează. Toți cască, se ridică în capul oaselor, privesc către cei care mai sunt prin preajmă. Se închid copcile hainelor, se aranjează pieptănăturile, fiecare ce poate. Coquinet râde, strigă mai departe:

— Monseniorului nu îi place beția voastră, veți merge cu toții în iad! Masa pe care stă este la fel de lungă ca sala. Merge pe ea ca pe un drum, zdrobește fructe, resturi de pește, răstoarnă pahare, calcă în

picioare măruntaiele unui cerb, trece peste un vas cu civetă, se oprește punându-și piciorușul pe coastele unui mistreț, de două ori mai mare decât el.

— Hai, scularea! Veniți aproape, deschideți ochii, urechile și ceea ce vă slujește drept creier. Spune Scriptura: „Fericiți cei săraci cu duhul, căci a lor va fi împărăția cerurilor”. Veniți să aflați ceva. Și mai deschideți ferestrele, aici pute.

Stârpitura primește niște înjurături. Cu jumătate de gură, însă. Printre dinți, printre gene. Coquinet este mai mare, mai periculos decât ar lăsa înălțimea lui să se creadă. Monseniorul îl place, îi poartă de grijă, îl ascultă și râd împreună de batjocurile de neiertat pentru alții. Câteodată îi trage un picior în spate. Fără să îl doară. O mângâiere pentru micul monstru.

Așadar, cu mantiile strânse, cu vâlurile peste sâni, chirciți de răcoarea dimineții ce pătrunde prin ferestrele deschise, curtenii se apropie de masă.

Mâna piticului face să sclipească inelul, fluturându-l, apoi îi împarte la stânga și la dreapta sa.

— Domnii, aici. Doamnele și domnișoarele, dacă a mai rămas vreuna, aici.

El stă în fața femeilor. Privirea lui unsuroasă pătrunde pe sub veșmintele mototolite, le privește ochii tulburi după o noapte ce le fură iuțeala sângelui. Printr-o putere ciudată, Coquinet primește zâmbete pe care bărbații de rând nici în vis nu îndrăznesc să le vadă. Toți tac și îl ascultă.

— Vă vorbesc în primul rând vouă, frumoaselor. Ceilalți se vor mulțumi să mă asculte. Vă voi povesti cum monseniorul și-a ales viitoarea soție, astă-noapte, când voi chefuiți. Știu tot, eram acolo.

8

— Chiar și ce n-am văzut îmi e cunoscut. Așadar, toată după-amiaza, monseniorul a făcut amor cu Lâna de Aur. Furtuna nu l-a îndepărtat de la îndeletnicirile sale. Dimpotrivă. Înduioșate de fulgerele Celui Atotputernic, coapsele doamnei Maria au izvorât la fel de îmbelșugat precum cerul de deasupra noastră. Spre fericirea monseniorului, care se află mai la adăpost între coapsele unei femei decât este o corabie englezească pe mare. Închipuți-vă, frumoaselor, că ați fi avut de-a face cu așa ceva!

Așadar, plouă cu găleata, fac amor, se face noapte. La ceasul al zecelea, monseniorul hotărăște că e timpul să se întoarcă la castel la slujba de după vecernie. Prin potop, fără să bage în seamă bombănelile messirilor care îl însoțesc, se îndreaptă spre capelă. Cu capul plecat, mulțumește Domnului.

După care, monseniorul cere să i se aducă de mâncare în camera

sa. Odată cu pateurile și friptura de bibilică, cere să fie chemați Coquinet, messirul Nicolas, cancelarul său preaiubit, messirul Cray, scutierul său și încă vreo alți zece care vor face figurație, în timp ce el se va hrăni și se va sfătui.

Voi vă auzeați atât de tare chefuind, bând și dansând, încât monseniorul a întrebat dacă sala palatului s-a preschimbat într-un cazan al iadului. Ar fi bine să-mi mulțumiți deoarece eu am fost cel care a spus: „Nu, monseniore! În sală nu se află decât niște bieți nemâncați, care își imaginează că se pot apropia într-o noapte de plăcerile după-amiezii Domniei Voastre”.

Monseniorul a surâs. Și-a băut vinul înainte să îi dea messirului Nicolas și să îl întrebe:

„Așadar, nu ți-ai schimbat părerea? Tot pe infanta Portugaliei o ai în cap?”

„Da, monseniore.”

„E bătrână.”

„Dona Isabel are vârsta dumneavoastră, monseniore.”

„Pentru o femeie este prea mult. Mai ales dacă e fecioară.”

Coquinet se leagănă sub râsetele tuturor, își ia o voce de femeie care chicotește. Merge de colo-colo, tropăie cu încălțările pe masă, prin farfurii și tăvi, gesticulează cu gingășia unei insecte.

— Adevărul, pușorilor, este că marelui nostru duce îi place femeia așa cum iubește pescarul apa. Lui, căruia nimic nu îi displace mai mult decât să tragă la rame în aceeași barcă, doar gândul că va fi pentru a treia oară înșurat îl face să împingă și mai mult barca în mâl.

Și mai trebuie să spun, frumoasele mele, că doamna Crombbrughe are niște capodopere de sâni. I-am văzut cu ochii mei! Uriashi, m-aș fi putut așeza pe ei. Doar un prinț sau un rege pot să îi aibă, vă spun eu. Ca pentru spada Sfântului Graal, trebuie să fii ales.

Scoate un strigăt de spaimă. Și femeile, și bărbații izbucnesc în râs. Pe marginea mesei, Coquinet tace brusc. Își leagănă jumătatea de trup, se agață cu mâinile sale de îngeraș diabolic de mantia unei fete tinere, pentru a-i descoperi sânii înmuguriți, abia susținuți de un decolteu. Se aud mormăituri, el strigă:

— Borfași de plăceri ce sunteți! Mie așa îmi plac. Mici și vioi, ca un mușuroi de cârțiță. Între cei pe care îi frecventează monseniorul m-aș pierde până în vârful degetelor de la picioare.

Vrea să își pună capul între sânii fetei, să-i mângâie și să îi sărute cu buzele sale de sălbăticiune. Se aud țipete, fata, roșie de rușine, este apărută. Cineva îl aruncă pe Coquinet, care cade între coastele mistrețului hărtănit. Râsete.

Rămâne acolo, așezându-și trupul diform printre coastele animalului, ca într-un jilț. Cu ochii ațintiți către adunare, ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat, rupe o fâșie de carne rece, o mestecă. Cu

mâna împodobită de inel trimite o sărutare tinerei fete.

— Scrie în Scriptură: „Vălurile rochiei au dezvelit două paveze de purpură strălucitoare, atât de bine pecetluite încât nici măcar o răsuflare nu trece de ele. Lipite ca doi gemeni, unite”. Numai că răsuflarea monseniorului, frumoasa mea, ți le va da la o parte ca pe niște fulgi și va vedea până în străfundul sufletului. Mai întâi este Dumnezeu și apoi el.

Surâde. Femeile, de asemenea. Chiar și tânăra fată.

— Așadar, au băut vin îndulcit și au cântărit toate calitățile doănei Isabel. Messirul Nicolas a spus cu vocea sa de sftetic credincios:

„Dona Isabel este englezoaică, o Lancastre din partea mamei.”

Monseniorul a tăgăduit.

„O englezoaică din Portugalia! Portughezii sunt toți niște bastarzi.”

„Nu tocmai. Mama sa este mătușa lui Bedford, cumnatul Domniei Voastre și regent al Franței.”

Messirul de Cray a adăugat:

„Va fi încă un frâu pus la gâtul englezilor.”

„Sau la gâtul meu. Ce îmi va aduce ca zestre? Nici măcar un câmp cu dovleci.”

„Mai mult decât atât, monseniore: pacea și distanța cuvenite pentru a-i privi cu încântare pe Bedford și pe vărul Domniei Voastre, Charles, cum își varsă mațele, duelându-se pentru regatul Franței ce le zboară de sub nas.”

„Messir de Cray are dreptate, monseniore, a întărit messirul Nicolas.”

„Da?”

„Noi vedem lucrurile astfel: i-ați dat-o de soție pe sora Domniei Voastre, Anne, ducelui de Bedford, regent al Franței. O nouă alianță ce se va sprijini pe patul nupțial va aduce o apropiere numai bună ca să le mai retezați englezilor disprețul. De fapt, veți fi și mai egali decât până acum.”

„Prostii, messire Nicolas. Ducele regent nu are nicio dorință să fim egali. Dimpotrivă, nu visează decât să scuipe în oalele vecinilor. Cât despre mine, nu am decât o dorință: să nu depind de nimeni și de nimic.”

„Atunci vă vom spune astfel, monseniore: regele Portugaliei are tot atâtea corăbii câte mori de vânt sunt în Flandra. Corăbiile sunt echipate cu oameni, care pot să îl servească pe Bedford, și știm că vrea să se înscăuneze o dată pentru totdeauna în fruntea Franței. Nu vă va costa mai mult decât să îi vedeți mărșăluind pe drumurile din Bourgogne ca să asedieze Orléans sau Chinon. Odată ce acest război, ce a devenit la fel de veșnic ca schimbarea anotimpurilor, își va găsi pacea, atunci corăbiile soției Domniei Voastre, doăna Isabel, vor

transporta la Bruges sau la Gand mirodeniile din India pe care le veți cumpăra cu banii din vânzarea pânzei de Lille sau Tournai.”

Coquinet se întristează. Face pe știutorul în politică. Curtenii încep să caște, își aduc aminte că i-a trezit, că au de început o nouă zi și că slujba de dimineață îi așteaptă. Dar pentru Coquinet, oamenii sunt mai transparenți decât apa unui râu. Se ridică, părăsește jilțul mistrețului, își lasă acolo mantia distrusă de resturile de mâncare. Iată-l cu încălțărilor lui roșii, gheboase și strânse pe picioarele contorsionate. O vestă de satin împeștrită cu broderii verzi îi acoperă cocoșa și burdihanul. Un păianjen transformat în cărăbuș.

Toți se dau înapoi cu dezgust.

Râde din nou cu o voce dulce și plăcută.

— Scriptura spune: „Tu ești cel mai frumos dintre oameni, slava curge de pe buzele tale”. Dar voi sunteți prea neștiutori și prea fericiți în mizeria voastră. Vă învăț despre adevărurile lumii și voi nu vreți să auziți decât povești. Cu atât mai rău pentru voi. Așadar, iată. După ce sfetnicii au vorbit, monseniorul mi-a făcut semn cu degetul să mă așez pe scaunul său. Mi-a oferit din bucata sa un rest de carne fragedă, pe un colț de pâine. M-a întrebat:

„— Coquinet, de ce o infantă ar fi fecioară la treizeci de ani?

— Pentru că este atât de urâtă încât au ascuns-o de privirile bărbaților.

— Te înșeli, mi s-a spus că este de o frumusețe acceptabilă. Pentru vârsta ei.

— Negustorul minte ca să își vândă marfa.

— Pe mine? Cine ar îndrăzni?

— În ceea ce privește frumusețea, nu, Luminăția Voastră are dreptate. Poate că nu se minte.

— Și pentru ceea ce nu ține de frumusețe?

— Cine vă asigură de fecioria ei? Cineva care atins-o? Un tată, frate sau episcop?

— Este adevărat.

— Zvonuri, lingușeli de curte, sforăituri diplomatice, iată ce este această dovadă a fecioriei.

— S-ar putea.

— Se pune însă o întrebare, monseniore: Ce vă pasă dacă e sau nu fecioară? De obicei, vă plac cele care știu ce e amorul.

— Vorbești despre o infantă care îți va fi, poate, stăpână, Coquinet. Dacă va avea chef, o s-o privesc cum va da poruncă să fii atârnat de picioare deasupra unui cazan cu ulei încins.

— În acest caz, monseniore, voi spune ca messirul Nicolas. Iată ce credem noi: Prost o fi acela care să se istovească cu o ușă ale cărei țâțâni sunt ruginite când ea este larg deschisă. În locul dumneavoastră, monseniore – chiar dacă aș fi un monsenior mai mic

–, aş trimite o iscodă pe sub fustele donei Isabel, înainte să mă apuc de tras brazdele.

— Pe sub fustele donei Isabel?

— Acolo se află adevărul, monseniore.”

9

Ydria spune:

— Adevărul este că Marguerite a pus la cale totul. Fără să mă întrebe măcar. A plătit slujnicele, lemnele pentru încălzit apa şi a dat ea însăşi poruncă pentru mâncăruri.

Printre aburi, sfeşnicele aruncă lumini pe cearşafurile albe întinse pe paravane, se aude clipocitul apei ce miroase a ierburi sălbatice şi a unguente. Pieptul şi faţa Ydriei sunt de pe-acum stacojii. Ca şi pielea lui Jan. Acesta îşi priveşte braţele aşezate cuminte pe marginile de aramă ale scaldătoarei. Lângă ei, pe un ştergar, se află o grămăjoară de fructe, frigărui de ţipari, orez cu migdale, după moda englezească, sosuri galbene şi verzi, pateu de pasăre, pahare cu picior răsucit pline cu vin atât de negru, de parcă i-ar lipsi culoarea.

Jan ştie foarte bine că Marguerite se află în spatele acestei poveşti. O masă în sala de baie cu Ydria, regăsiri în apa fierbinte, cine alta decât Marguerite s-ar fi putut gândi la aşa ceva?

Ştie şi de ce a fost de acord.

Ydria mai spune:

— A făcut foarte bine. Dacă nu ar fi fost ea, nu ai fi venit.

Vocea îi este atât de liniştită, de senină, încât Jan nu tăgăduieşte.

Minciuna nu ar avea niciun rost. Se privesc unul pe celălalt. În apa fierbinte şi întunecată, picioarele Ydriei sunt lipite de ale sale. Degetele sale îi ating şoldurile. Nu pare deloc stingherită. Vălurile de aburi şi sfeşnicele ascund privirea femeii. Irisul deschis la culoare îi este întunecat de pupilele dilatate. Îşi aduce aminte de cuvintele lui Marguerite: „Ydria este femeia cea mai frumoasă pe care am văzut-o vreodată. Ar trebui să te uiţi mai bine la ea”.

Nu este chiar aşa. Nu este o mare frumuseţe. Gura un pic cam mare, buzele puţin bombate, maxilarul prea proeminent. O anume disproporţie între partea de sus şi cea de jos a feţei ce dezbină eleganţa pe care o are fiecare trăsătură. Cu toate acestea, are un chip blând, răbdător. Binevoitor. Cel pe care l-ar putea lua drept model pentru Sfânta Marta, sora Mariei.

Când vine vorba despre trup este cu totul altă poveste. Blândeţea trăsăturilor se dezminţe. Un trup de războinică. Numai muşchi longilini, voinţă şi forţă. Care nu se schimbă odată cu trecerea timpului. Prea puţin matern. În stare de o vigoare sălbatică, de marşuri şi de muncă nesfârşită. În stare de plăcere, de o exaltare a simţurilor ce l-a fascinat mult timp. Îl farmecă şi acum, îl ademeneşte

la fel de mult ca în trecut, Jan trebuie să o recunoască.

Ydria își cufundă mâinile în apă, o face să clipească, își scaldă umerii. Sâniile săi împurpurați se leagănă pe deasupra undelor parfumate. Sub apă, voit sau nu, piciorul său se aventurează spre pânțele lui Jan, se lovește de sexul său erect. Ea nu pare să fie tulburată, încă prinsă de gândurile legate de Marguerite. Îl privește drept în ochi.

— Nu s-a mai văzut o soră care să își iubească atât de mult fratele. Mi-a spus: „Să nu crezi că vei fi o femeie ușoară dacă îl vei primi pe Jan lângă tine. Cu el, totul este pur și frumos. Din chipul unei târfe el ar putea să scoată la iveală doar lumina. Ochiul său preschimbă umbra în culoare”. Așa vorbește despre tine.

Jan surâde. Își șterge broboanele de sudoare de pe sprâncene, își freacă obraji și bărbia.

— Vorbește doar pentru plăcerea de a se auzi. Întotdeauna prea mult.

— O știi prea bine.

Ydria nu are nevoie să spună mai mult. Cine știe mai bine decât ea că nu toate umbrele sunt preschimbate în culoare?

Înainte ca el să-și pună mâinile pe marginea căzii, ea îi cuprinde palmele între ale sale. Le mângâie. Spune:

— Este și un pic de adevăr la mijloc. Lui Marguerite nu i-a fost greu să mă convingă. Nu mi-a fost rușine să te aștept aici. M-am temut mai puțin decât tine să mă dezgolesc, chiar dacă au trecut luni bune de când nu ne-am mai văzut așa.

Ydria șovăie puțin asupra unui gând, nu își ridică privirea de pe mâinile lui Jan, pe care le mângâie în continuare. Gura ei se bosumflă:

— Adevărul este că eu nu sunt ca Marguerite. Pentru mine, ceea ce ai tu mai bun, mai frumos, nu este caracterul, ci mâinile tale.

— Mâinile nu înseamnă nimic fără caracter și fără privire.

Vocea este aspră. Dovadă a răcelii provocate de teama unei apropieri prea mari între el și Ydria. Muștrându-l cugetul, adaugă:

— Pentru un pictor.

Ea îi lasă mâinile. Privirile se ocolesc. Își blestemă slăbiciunea și pe Marguerite totodată. Dacă avea ceva de spus, putea să o facă fără să se simtă ca un caraghios într-o scăldătoare, fără nicio dorință pentru femeia din fața lui.

Totuși, Ydria nu îi bagă în seamă nemulțumirea, spune că e târziu și că trebuie să mănânce. Își destinde mușchii de luptătoare, se ridică învolburând apa. Cu crupa deasupra apei, rotundă, sub nasul lui Jan, umple talerele cu mâncare. În acest timp, înșiră felurile de mâncare: țipari din Saint-Vincent cu scorțișoară, rozmarin și cuișoare, coapte cu ghimber și rodii, pateu de pasăre cu nucșoară.

— Marguerite voia să aducă fructele paradisului, dar sunt foarte

scumpe. Vinul este cel luat de tine, acum un an, pentru prima împărtaşanie a lui Barthélemy. Nu ai venit să îl bei. Acum mănâncă.

În loc de masă, pune o scândură peste marginile căzii și alunecă din nou în apă ca și cum s-ar cuibări într-un fotoliu. Privind-o cum dispare pe jumătate în apă, Jan este și mai mult încredințat că el și Ydria sunt croiți după tiparul a două lumi diferite.

Deasupra apei poate vedea camera, lumina, chipul, brațele, mâinile, pieptul, mâncarea, lemnul, țesăturile, mirosurile. În această lume totul este la locul său, chiar dacă este ciudat acum și aici, ațâțat de o așteptare ce nu vrea să se lase văzută.

Jos, în apă, nu se vede nimic. Șolduri, sexe, picioare, marginile cătrânite ale scăldătoarei. Nimic nu se vede, dar totul este simțit, într-o încordare pe cât de mută pe atât de puternică. Atât de puternică încât nu mai știe cum să își așeze picioarele și, din nou, sexul. Ydria, în schimb, se simte în largul ei. Își freacă glezna de coapsele sale, urcând tot mai sus, ca și cum acolo nu s-ar afla nimic. Cu adevărat, ea știe mai bine ca el să rupă lumea de sus de cea de jos.

Un răstimp, cei doi mănâncă în liniște, sunt înfierbântați de apă, de goliciunea celuilalt, de ciudățenia momentului.

După ce a sfârșit pe jumătate talerul cu țițari, Ydria redevine vorbăreată. Povestește despre destăinuirile lui Marguerite privind *Mappa Mundi*. Un lucru fabulos, unic, atât de uimitor și de greu de făcut. Jan răspunde din când în când întrebărilor sale. Încearcă să-i înfrâneze înflăcărea. Ar vrea chiar să păstreze tăcerea asupra acestui lucru. Ar vrea ca Ydria să înceteze jocul, în care ea se preface că lumile de sus și de jos sunt diferite, să nu mai vorbească și să nu îl mai atingă.

Dar Ydria nu îi ia în seamă reținerea și asprimea. Atunci el devine ușor nervos, stângaci de orgolios.

— Marguerite se lasă dusă de ceea ce pare a fi mai nou. *Mappa Mundi* este o extravaganță ce va duce faima monseniorului, poate și pe a mea. Dar numai atât cât nu se născoceste o alta. Ceea ce voi picta în curând, cu voia lui Dumnezeu, va fi cu mult mai mare.

Ydria nu mai mănâncă, îi surâde cu un fel de poftă în priviri, în care Jan recunoaște această admirație a ei, atât de vie altădată, în timpurile în care s-au iubit cu pasiune. O adorare credincioasă, tandră, ce îl copleșea și îl făcea să fie orgolios ca un copil. Astăzi, acest sentiment nu îl mai emoționează, îi este chiar puțin rușine că a simțit așa ceva.

Totuși, vrea să-i fie iertate gândurile necurate despre lumea de jos. Se aude zicând:

— Azi, aproape că am ajuns la capătul drumului pe care am început să merg acum multă vreme. Un drum pe care nu am ales să îl urmez și al cărui capăt nu îl cunoșteam. Ceva m-a împins. Greu de

lămurit ce anume. S-a întâmplat într-o zi în care priveam un tablou pictat de altul. Cu adevărat, rămâne clipa cea mai însemnată din viața mea. S-a întâmplat acum vreo zece ani, când eram la Bruges și lucram în atelierul fratelui meu Hubert, îți aduci aminte. Deseori, aveam de pictat miniaturile pentru cărțile de rugăciune. Într-o zi, episcopul ne-a cerut să continuăm munca unor confrăți de-ai lui Hubert, care muriseră de ciumă. Și ei erau frați, se născuseră la Limbourg. Printre pergamentele ce ni s-au încredințat ca model pentru ceea ce aveam de făcut, am descoperit un desen cum nu mai văzusem niciodată. Un anotimp. Octombrie. O pictură obișnuită, cum se face pentru acest fel de lucrări. Un castel, interiorul zidurilor, câmpuri, arături, oameni, animale. O imagine foarte bine rânduită, deși falsă în ceea ce privește perspectivele. Dar ceea ce o făcea fără seamăn, atât de nemaivăzut încât mi-a schimbat cursul gândirii și al voinței, era că lucrurile, oamenii și animalele aveau umbră.

Ydria îl privește cu uimire.

— Aveau umbră? Ei și?

Nu înțelege. Cum ar putea, când lui i-au trebuit atâția ani ca să culeagă roadele acelei revelații.

— În umbră este pictată o clipă a universului. Nimic mai mult. Cu toate acestea, lumea întreagă poate să încapă în această clipă. Umbra ne spune că soarele, deasupra lumii, își îndreaptă lumina și noaptea, în același timp, acolo. Cum se întâmplă zi după zi, din prima clipă a creației, o clipă ce nu se mai sfârșește. Lumina face să se nască tot ceea ce vedem. Nu e nevoie să vedem de unde vine, ceea ce dezvăluie este de ajuns. Astfel, pot picta o clipă a lumii, una foarte scurtă, și, dacă dau imaginii întreaga nemișcare și profunzime a unei clipe minuscule, va fi la fel de veșnică precum veșnicia însăși. Pentru aceasta trebuie doar să pictezi umbra lucrurilor și a ființelor.

O umbră trecu peste chipul Ydriei. O umbră trecătoare peste surâsul său. Jan nu o văzu. Nu îi vede decât nedumerirea, mișcările sigure când pune talerul pe scândură și cum, cu îndemânare, face să alunece totul până la masa de lână ei. Spune:

— Este ceva ce nu înțeleg. Te cred, dar nu înțeleg. Cum poate fi o clipă veșnică dacă este doar o clipă? Privește.

Mâna sa se afundă în apă, ridică căușul plin doar cu o înghițitură. Ydria îi trimite o sărutare ce se prefăce în stropi care ajung pe buzele lui Jan. Femeia râde.

— Sărutarea mea a trecut, s-a dus. Nu este veșnică. Ai și uitat-o. Și tocmai de aceea vreau încă una.

— Sărutarea ta se stinge și se uită pentru că nu am pictat-o. Dar, dacă o pictez cu destulă măiestrie încât să simt răsuflarea ta pe buzele mele, așa cum ar face-o mulți alții care se vor naște după ce noi vom fi murit, atunci sărutarea ta va fi eternă.

Ydria scutură din cap ca și cum Jan și-ar bate din nou joc de ea. El este încredințat că femeia se gândește mai degrabă la sărut decât la veșnicie. Se ridică. O Evă ieșind din spumele mării. Spune cu o voce din care răzbate neliniștea:

— Se răcește apa. Merg să caut alte găleți.

O vede înfășurându-se cu un cearșaf. Se face nevăzută în spatele paravanului.

Aude vocile slujnicilor. Un murmur de voci. Are timp să se gândească la însemnătatea a ceea ce tocmai a spus, cu atâta încredințare. Își poartă pică, superstițios. Se știe că atunci când dezvălui prea multe năzuințe, riști să pierzi bunăvoința divină ce ți-a îngăduit să te apropii de ele.

Ydria se întoarce cu apa fierbinte. Are lacrimi în ochi.

Varsă prima găleată fără să îi fie teamă că l-ar putea opări pe Jan care se ridică din apă, atât cât poate. Arătându-și sexul erect chiar sub privirile Ydriei. Lumea de jos ajunge dintr-odată sus. Adevărul gol-goluț.

Cu ochii ațintiți asupra lui, buzele Ydriei sunt strânse a răs și a sărutare.

Lasă jos a doua găleată, își șterge lacrimile cu colțul cearșafului cu care s-a acoperit. Ia un ciorchine de strugure din grămăjoara de fructe, zdrobește boabele fără să-și ia ochii de pe membrul lui Jan. Pare chiar că i se adresează atunci când spune:

— Nu e nimic veșnic între noi, iar eu nu sunt Marguerite. Când îmi vorbești despre pictura ta, eu nu înțeleg. Nu sunt Marguerite, tu vrei ca toate femeile să îi semene. Să o ai pe sora ta pentru suflet, dar un alt înveliș pentru trup. Ca să păcătuiești liniștit. Nu este nevoie. Nu mie trebuie să îmi povestești despre pictură. De altfel, nici nu mă privește. Crezi că sunt fericită să te aud vorbind despre ceva ce mă lasă rece. Te înșeli. Dacă par încântată atunci când te ascult, este doar pentru că îmi închipui ce fericit ar fi fiul tău Barthélemy dacă ar fi în locul meu. El nu s-ar sătura niciodată să te asculte. El, care nu visează decât să picteze alături de tatăl său, să învețe totul de la tine, ar înțelege fiecare cuvânt. Dar tatăl lui nici măcar nu își aduce aminte că are un fiu. Un fiu care își petrece timpul desenând pentru a fi demn de maestrul Jan. Lui i-ai putea vorbi despre umbră și despre veșnicia clipei. Dar nu o vei face. Iată ce se întâmplă cu noi, noi care nu am reușit să fim soț și soție. Spui că ți s-a întâmplat un lucru nemaipomenit acum zece ani. Eu nu-mi aduc aminte. Deși eram și eu acolo. În patul tău, oricând doreai. În fața ta, cu orele, pentru ca tu să-ți poți desena modelele de chipuri și de trupuri după ale mele. Acum zece ani fiul tău era în pânțele mele. Dar nu îmi amintesc nimic despre umbrele pe care le descopereai în imagini și nici că ți-ar fi schimbat întru totul gândirea. Îmi amintesc că mi-ai promis că fiul

meu, născut prin mijlocirea acestui lucru ce se află în fața mea, al tău, va fi și fiul tău. Asta nu s-a întâmplat niciodată. Iată ceea ce e cu noi doi.

Sexul lui Jan își pierde avântul. Ydria suspină pentru a-și înăbuși un hohot de plâns. Ridică din umeri, înlătură cearșaful ce o acoperă, prinde mașinal găleata încă plină cu apă fierbinte. Imediat ce o varsă în baie, intră la rândul ei, se ghemuiește alene și spune:

— Când vorbești despre umbră, eu una nu mă pot gândi decât la ceva întunecat. La lucruri ce nu se regăsesc în nicio imagine, fie că e pictată de tine sau de alți maeștri. În schimb, ajunge să ieși din casă, să mergi la biserică sau la negustor, ca să îți treacă pe la urechi tot soiul de grozăvii. Cum în urmă cu cinci zile, nu mai mult, soldați care pretindeau a fi din Bourguignon au intrat într-o fermă, au luat prizoniere patru femei și le-au siluit. Ca pe animale, înainte să le spintece cu cuțitele. Sau cum seniorul de Beaurevoir, acum nici mai mult, nici mai puțin de două săptămâni, l-a pus pe nepotul său de doisprezece ani să decapiteze vreo zece copii, pentru a deveni la fel de crud ca el. Nu, lucrurile acestea nu se vor vedea în niciun tablou. Nici în biserici, unde vezi iadul pictat pe toți pereții, nu găsești așa ceva.

Jan, în picioare, cu apa până la jumătatea coapselor, prinde din zbor cuvintele aruncate de Ydria. Cu bărbăția întristată. Cu ochii ațintiți asupra celei pe care o iubise și o pictase. „Este adevărat că am iubit-o, așa cum spune și ea. Acum mult timp. Și iată că pentru alinare nu pot să-i spun decât atât:

— Monseniorul tocmai mi-a făcut cunoscut că are nevoie de mine pentru o lucrare în Portugalia. Voi pleca peste vreo zece zile.

— Portugalia?

— O țară ce se află departe, la miazăzi, la marginea Oceanului. Va fi o călătorie de mai mult de un an.

— Nu este chiar atât de mult.

— La întoarcerea mea, nu ne vom mai vedea ca înainte. Ai dreptate, nu este bine pentru niciunul dintre noi. Dacă, în timpul lipsei mele, dorești să te măriți, nu trebuie să te mai gândești la mine.

Ydria nu clipește. Mă privește cu băgare de seamă cum ies din apă, cum caut ceva să mă șterg. Cu o umbră de uimire, spune:

— Prin urmare, ceea ce ne-a pregătit Marguerite este, de fapt, o petrecere de adio.

Nicio lacrimă. Tăcere. O tandrețe în priviri, mai profundă decât mi-aș fi dorit să văd. Până la umeri, la ceafă și chiar până la sânii ce capătă în această clipă o eleganță fermă. O mândrie pe care n-aș putea să o uit. Știi deja ce vrea să spună când șoptește:

— Doar umbre între noi și nimic veșnic.

Își cufundă mâinile în apa caldă, își umezește pleoapele, tâmplele și obraji. Apa îi șiroiește de pe buzele-i alungite și plate,

când mă întrebă:

— Înainte să pleci nu îi poți arăta lui Barthélemy această *Mappa Mundi*? Doar o clipă. Chiar dacă nu îl vei mai revedea niciodată. Ar fi ca și cum i-ai da viață pentru a doua oară.”

10

Ca să fie dusă *Mappa Mundi* în apartamentele monseniorului a fost nevoie de zece oameni. Trecând prin Lille, a dorit să o vadă, ca de altfel și pe maestrul Jan. Acesta și-a imaginat dinainte întrevederea. O scenă ce s-ar putea picta fără prea multă bătaie de cap.

O miercuri de octombrie, puțin după orele amiezii. Bate un vânt necruțător. Arșița lui septembrie este doar o amintire. Jan s-a învelit în mantia cu guler de jder, la fel ca a monseniorului, dăruită de acesta, de altfel. Și-a acoperit capul cu un turban purpuriu, legat cu un nod atât de complicat încât provoacă invidia.

Toți sunt strânși în jurul *Mappei Mundi*. O adunare fără de care marele duce al Apusului nu se lasă văzut. Paji în livrele cenușii și negre, valeți, scutieri, șambelani, oameni ai bisericii îmbrăcați în purpură. Apoi, cancelarul Nicolas Rolin. Toți în veșminte bogate, mantii de catifea adusă din Genova sau jileci scurte de brocart, ciorapi din mătase de Florența bine întinși pe coapse. Mai pot fi văzuți piticania de Coquinet, femeii frumoase și pline de viață, cu corsete ce vrăjesc privitorul. Doamna Crombbrughe, cu sânii ieșind de sub marginea dantelelor, este o apariție strălucitoare. Părul său, în această zi mohorâtă și lipsită de viață, chiar dacă este acoperit de vălul de muselină, pare un soare pe care l-ai putea atinge.

Toți sunt acolo, așadar. Răspândind miresme parfumate, mergând cu pas încet, bine măsurat.

Ființe mai presus de cele omenești.

O curte ce nu a scris încă toate regulile și coreografiile necesare strălucirii sale, dar la care brodează în fiecare zi cu nemăsurată trufie. Acum, formează o galaxie ce se învâртеște în jurul monseniorului care, la rândul-i, gravitează în jurul *Mappei Mundi*.

Li se poate citi pe față ezitarea între admirație și decepție. Monseniorul nu a hotărât încă nimic. Dar Coquinet are o părere. Se strecoară pe sub suportul de lemn, își pune mâinile mici și butucănoase sub glob și scoate un urlat, ce le face pe doamne să tresară:

— Iată-l pe Hercule Coquinet! Monsenior, minunați-vă: Sunt zeul lepădat al unei lumi lepădate!

Râsete și chicoteli.

Se poate spune că Jan nu prea și-a pregătit opera pentru această zi. Bijuteria de ebenist rămâne aproape descoperită. Un giuvaier de pictură ce se lasă pe deplin imaginat. Trei sferturi din *Mappa Mundi* nu

au încă fondul dat. Europa, schițată, a fost pictată provizoriu doar pentru demonstrația de astăzi. Sforile negre atârnă tainic de Polul Nord.

În sfârșit, după cum era de prevăzut, de pe fața aspră a cancelarului Rolin se desprinde părerea despre neplăcuta-i nereușită.

— Să spunem lucrurilor pe nume, maestre Jan: *Mappa Mundi* cam bate pasul pe loc.

— Ce-i drept, messire Nicolas.

— Și care-i pricina?

Jan știe de zile bune ce va spune. Dificultățile tehnice, greșelile datorate calculelor false ale lui Ambrogio Lorenzetti, îndreptarea lor cu cele ale lui Robert de Chester, cu care se poate da naștere, cu timpul, unor tabele astronomice, în funcție de meridianul Londrei. Fără a mai pune la socoteală așezarea națiunilor, a fluviilor, a drumurilor, a porturilor, a munților și a orașelor după măsurătorile geografului Edrisi, care, acum trei sute de ani, a strâns semne până în China și până la întinsa miazăzi a lumii.

— Nu ar avea niciun rost, messire, să pictezi o *Mappa Mundi* care să fie doar un bostan împeștrițat.

Spune acestea cu ochii ațintiți în cei ai cancelarului, dar cu trupul înspre monsenior. Care nu se lasă înșelat și întreabă:

— Este oare cu putință să reușești, maestre Jan?

— Da, monseniore. Aplicând regulile maestrului Robert despre astrolab. El face cunoscute tabelele algebrice ale arabului Al-Khuwarismi, care a inventat *djayb*, legea de calcul a unei semicorzi a arcului dublu. Aceasta pentru a pune pe sferă distanțe deopotrivă cu cele din realitate.

Acum poate să arate la ce folosesc sforile negre legate de sferă.

Toți ascultă, urmăresc cu ochi mari jongleriile degetelor maestrului, chiar dacă vorbele sale se izbesc de mințile lor ca de un zid. Coquinet nu mai chicotește. Se apleacă mult, își arată dosul sferei, care este mult mai mare decât el. O plecăciune pentru cel care, pentru o clipă, se dovedește a fi un actor mai bun decât el.

— Drept pentru care, monseniore, mi-ar mai trebui încă un an de muncă sau mai mult, poate, pentru a desăvârși această *Mappa Mundi*.

Monseniorul surâde. Zâmbetul îi aduce o lumină ciudată pe chip. I se văd mai bine obrajii căzuți și bărbia lipsită de fermitate. Este mai puțin arătos și mai copilăros. Poate de aceea rămâne serios în cea mai mare parte a timpului. Cu toate acestea zâmbește, face un gest prietenesc cu mâna spre preaiubitul său maestru de pictură. Destul de tare, pentru ca fiecare să audă, spune:

— Nu poate fi decât un maestru de pictură care să vină de hac acestei *Mappa Mundi*. Dumneata, maestre Jan. Ia-ți tot timpul de care ai nevoie.

Messirul Nicolas, cu o privire la fel de blajină ca aceea a unei bile de marmură uitate în gerul iernii, încuviințează cu un gest al frunții.

Nu mai are însemnătate. Monseniorul face un alt semn, adresat de data aceasta galaxiei curtenilor, înainte să-și reînceapă sporovăială.

— Acum, domnilor, am de vorbit o clipă cu maestrul Jan.

11

Jan știa că va veni și această clipă.

El și monseniorul merg unul lângă celălalt. Înaintează prin galeria ale cărei cartușe de pe plafon sunt pictate chiar de Jan. Monseniorul se îndreaptă către o poartă ce dă spre o grădină interioară. Cu ochii ațintiți în podea, un paj le deschide drumul. Afară, vântul răcoros dinspre Marea Nordului scutură tufele de merișor și carpenii. Frunzele îngălbenite urcă spre cer. Jan se felicita pentru alegerea mantiei, dar se roagă ca vântul să nu îi strice turbanul. Își potrivește pasul după cel al ducelui. Tălpile lor dau naștere aceluiași scârțâit pe pietrișul aleii.

— *Mappa Mundi* va cere mai mult de un an pentru a fi desăvârșită, maestre Jan, de vreme ce vei pleca în curând în Portugalia.

— Da, monseniore. Messirul de Lannoy a venit să-mi dea de veste. N-am vrut să spun ceva despre acest lucru mai adineauri. Neștiind dacă...

— Vrednică de laudă prevederea ta, dar călătoria ta este pe de-a-ntregul oficială. Veți fi trei: messirul André de Roubaix, dumneata și messirul Baudoin d'Oignies. Veți înmâna regelui João scrisoarea prin care îi cer mâna fiicei sale, infanta doña Isabel. Cu umilința ce se cuvine în asemenea împrejurare. Scrisoarea și cererea în căsătorie, vreau să zic. Dumneata vei fi tratat cu cea mai mare considerație, ca și cum aș fi chiar eu cel care merg în Lusitania. Vei fi ca mine: mândru și demn. Va trebui să vi se încredințeze viitoarea ducasă, pentru a o conduce la Bruges, unde vom primi binecuvântarea. Vara viitoare. Cu voia Celui de Sus. Mai întâi Dumnezeu și apoi eu, este adevărat. Și Dumnezeu vrea mai mult decât mine ca această căsătorie să aibă loc, maestre Jan. Știi care este părerea mea cu privire la căsătorie. O fac pentru că trebuie, așa cum ieși afară când te doare burta.

— Sper din toată inima, monseniore, că acest demers va avea un final mai fericit decât călătoria noastră de anul trecut din Spania.

— Aș... Să dăm uitării Aragonul! Doña Leonora era o bună afacere politică. În rest, nimic altceva decât o negricioasă care aproape că ne-a stricat vederea. Ce știi de doña Isabel?

— Ceea ce mi s-a spus. Infanta este vară din partea mamei cu monseniorul de Bedford. Frumoasă și înțeleaptă.

— Mai ales trecută și fecioară. Treizeci de ani bătuți pe muchie. Frumoasă și fecioară, ți se pare cu puțință?

— Nu știu, monseniore.

— Știi multe, maestre Jan. Despre femei știi cel puțin tot atât cât știi despre calculele care trebuie făcute pentru a realiza *Mappa Mundi*.

— Nu mă prea pot lăuda, monseniore. La femei găsim mai multe continente necunoscute decât în însemnările lui Edrisi, iar eu mă pierd în ele mai des decât Domnia Voastră.

— Pentru că te-ai aventurat acolo unde eu mă feresc să-mi bag nasul. Ceea ce face din mine un mare prinț, iar din dumneata un mare pictor. Așadar, în ceea ce privește logodna, messirul Nicolas va veghea partea politică prin gura messirului André, în care are deplină încredere. În ceea ce mă privește, eu voi veghea asupra celorlalte aspecte prin ochii dumitale, maestre Jan.

— Portrete, monseniore?

— Portrete. În maniera dumitale cea mai necruțătoare, fără să îndulcești nimic. Adevăratul chip al donei Isabel. Frumoasă, urâtă sau potrivită. Cât despre trup, îmi vei scrie. Ceea ce ai făcut pentru negricioasa din Aragon vei face și acum.

— Îmi voi da silința.

— Mai este ceva.

— Monseniore?

Un răgaz este de dorit.

O tăcere.

Foșnetul pietrișului de sub pași încetează. Doar vântul printre frunze se mai face auzit.

Ceea ce va fi spus poate fi asemănat cu un detaliu de lumină ce, singur, dă naștere unei imagini. O origine cunoscută doar de cel care ține penelul și din care spectatorul nu surprinde decât efectul.

— Coquinet spune cuvintele acestea într-un fel amuzant: „Adevărul este sub fustele infantei”. Vreau să știu înainte de noaptea nunții dacă este fecioară sau nu. De ce este sau de ce nu este. Vreau să îi știu felul de a fi, atât ca trup, cât și ca suflet. Vreau să știu despre ea ceea ce tatăl și frații săi nu vor să spună sau poate nici nu știu. Vreau să știu de ce până la vârsta de treizeci de ani trecuți infanta Portugaliei nu s-a căsătorit. Ceea ce vei afla vreau să ajungă numai la mine. În afară de dumneata, nimeni nu va mai ști. Iată ce vei scrie în epistolele dumitale: „Nimeni nu va ști”. Astfel, nu voi avea nicio îndoială că este din partea dumitale, maestre Jan.

Din nou tăcere. Pașii pe pietriș, mirarea lui Jan. Monseniorul mai spune:

— Va fi la fel ca pentru *Mappa Mundi*. O singură persoană poate picta în întregime această priveliște.

— Nu știu, monseniore.

— Eu știu. Messirul Nicolas ți-a pregătit un contract semnat de mine și o rentă de trei sute de livre. Te va însoți un paj de-al meu, care te va sluji cum o face pentru mine. La nevoie, se va întoarce din Portugalia cu ceea ce nu vrei să încredințezi altor mâini.

Pașii, pietrișul, vântul. Toată lumina spre opera ce va să vină.

Pașii, pietrișul, vântul. Însemnătatea faptului că monseniorul este alături de el are o latură ciudat de prietenoasă.

La răscrucile galeriei apare paloarea unor fețe. Toți cei care ar vrea să fie gâze sau o adiere de vânt pentru a putea culege cuvintele de pe buzele monseniorului care spune, gata să râdă:

— Cât despre *Mappa Mundi*, voi fi răbdător, maestre Jan. Mă voi mulțumi cu cea pe care mi-o dăruiește, în felul său, doamna Crombbrughe. Este mai puțin savantă decât a ta, dar are, cu toate acestea, continente mai primitoare și un cer senin, prea puțin asemănător cu un bostan pestriț.

12

Cerul abia se luminează când ea intră în camera lui, goală, cu pielea la fel de palidă ca ziua ce abia începe, dă la o parte vălurile baldachinului, se strecoare sub așternuturi, se cuibărește chicotind sub pătura groasă de blană. Înainte ca el să zică ceva, spune:

— Am dreptul. Mâine pleci și poate vei muri în timpul călătoriei. Vreau să mi te amintesc pe de-a-ntregul, dacă va fi nevoie.

Nu mai are nimic de spus.

Marguerite reușește întotdeauna să facă din ei doi copii care învârt lumea pe degete. Că sunt două trupuri, de bărbat și de femeie, nu mai înseamnă nimic. Trupul ei gol, lipit de al său. Fierbinte.

Îi înconjoară pieptul, își strecoară picioarele printre ale sale. Capul i se odihnește pe umăr. Răsuflarea ei, puțin întretăiată, îi mângâie bărbia.

Cu toate acestea, știe să stea cuminte. Tăcută. Îi lasă timp să se trezească.

Se află într-un pat mare din lemn, dar ea își închipuie că ar putea fi o corabie ce ar coborî pe un fluviu. Ar înainta sub soare, sub apusuri, pentru a atinge ținuturi îndepărtate. Țări ce nu sunt încă pictate pe *Mappa Mundi*. Este oare vreun loc pe lume în care, măcar cu gândul, ea să nu meargă cu el?

Șoptește:

— Aș putea să mă tund, să mă îmbrac ca un băiat și să merg cu tine în Portugalia, ca și cum aș fi ucenicul tău.

Râsul lui Jan face să îi tresalte capul.

— Chiar așa, nimeni nu ar bănuî că ești femeie!

Ea nu ascultă, continuă să se joace cu această închipuire. O corabie, ei doi, fluviile. Își spune că se va întoarce asupra acestor

imagini, dar mai târziu. Când va fi singură. Să-și închipuie călătoria alături de el. Să vadă orașele și munții cu ochii ei. Întreabă:

— Îmi vei scrie despre tot ceea ce vezi. Tot. Câmpii, case, chipurile oamenilor.

— Îți făgăduiesc.

— Femeile pe care le vei privi. La curtea infantei. Dacă îți plac. Dacă le plăci tu lor. Îmi vei spune tot.

Râde iar. Ceea ce înseamnă că nu îi va spune totul. Ea știe asta. Așa cum are, de pe-acum, îndoieli că nu i-ar fi spus totul despre țința acestei călătorii. Portrete pentru monsenior și ce altceva oare? A văzut umbra minciunii din privirea lui. A simțit-o în vocea lui. Toate acestea nu îi scapă.

Cu o neașteptată plăcere a răzbunării, murmură:

— Ceea ce Ydria nu a înțeles, eu am înțeles. Că umbra lucrurilor îți dă voie să vezi. Acea clipă a întregului pe care tu vrei să o așezi în imaginile pictate. Tot așa îmi amintesc și eu de tristețile și de bucuriile mele. Ca și cum cineva ar trece prin încăpere și s-ar opri dintr-odată. Rămânând așa pe vecie. Ca și cum pictura nu ar fi o scândură acoperită cu culori, în care pot fi recunoscute lucruri și chipuri, ci o fereastră larg deschisă spre o clipă ce nu se mai sfârșește.

Trupul lui Jan se încordează sub brațele și palmele ei. Chiar și mușchii gâtului se contractă. Întreabă:

— Despre ce vorbești?

— Despre ce i-ai spus în seara când ați cinat în sala de baie. Sunt fericită că am înțeles. Pe dată.

— Cum ai auzit ceea ce am spus?

— Eram acolo. În spatele paravanului. Când a venit să ia gălețile, eu am fost cea care i le-a dat. Biata de ea avea ochii plini de lacrimi.

Inima lui Jan bate mai repede. Marguerite își trece degetele pe pielea netedă a bărbatului-frate. Spune Scriptura: „Poți să ucizi Leviatanul? Mai degrabă mângâie-l, amintește-ți lupta de până acum, trage-ți răsuflarea”. Îi mângâie pielea imberbă de pe piept, plimbându-și degetele pe golurile și pe ridicăturile făcute de coaste. Atinge ușor, fără ca el să-i prindă mâna și să o oprească, sfărcurile micuțe. Adaugă:

— Doar am pus la cale totul, aveam tot dreptul să fiu acolo puțin.

— Ești nebună.

— Poate. Poate deloc.

Râde.

— Pot fi mai bună decât tine. Nu vei arăta *Mappa Mundi* fiului tău, Barthélemy. Știu asta. Eu însă i-o voi arăta, ca să te iubească și când vei fi plecat.

Își întetește mângâierile. Acum și inima ei bate mai repede.

Răsuflarea îi uscă vorbele pe buze. Vocea îi este atât de joasă încât cuvintele par abia rostite.

— Ce-ți pasă? Măine pleci. Vei fi departe. Vei uita năzbâtiile nebunaticii Marguerite. Vei vedea cu totul altceva și vei picta alte clipe. În timp ce eu rămân prizoniera acesteia de acum. Și nu voi mai ieși din ea. Niciodată.

TABLOUL AL DOILEA
Călătorii

Plecând din Lille într-o vineri de sfârșit de octombrie a anului 1428, nu voi ajunge la Lisabona decât abia după Crăciun. O călătorie lungă, chiar și pentru cei obișnuiți să socotească mai degrabă în luni și în săptămâni decât în zile și în ore. O îndoială ce îl neliniști întrucâtva pe André, seniorul de Roubaix.

— Maestre Jan, *Mappa Mundi* trebuie că ți-a făcut cunoscut timpul de care avem nevoie pentru a ajunge în Portugalia.

— Treizeci de zile, pe puțin, pentru a ajunge la Montpellier, dacă navigăm pe Ron de la Lyon la Avignon. Încă pe atât să ajungem la ocean și la granițele Portugaliei. De acolo, monseniore André, sunt la fel ca Domnia Ta. Nu cunosc nimic despre drumurile spre Lisabona.

— Dumnezeu să ne păzească! Așa, ajungem de Anul Nou sau chiar mai târziu.

Adevărul este că, la început, înaintau greu. Opt sau zece leghe pe zi, uneori mai puțin, când ploua și drumul se îngreuna din cauza noroiului. Un alai zgomotos. Zgomotul armelor soldaților care îi însoțeau, supuși ordinelor cavalerului d'Oignies, se auzea neîncetat. Oțelurile se izbeau de platoșe. Spadele atingeau scara șeilor. Metalul lăncilor se lovea de apărători. Apoi se auzeau și rostogolitul roților, strigătele celor care duceau catării, scârțâitul osiilor ce nu sunt unse niciodată cât trebuie. Cuferele erau în două căruțe, trase de catări. Al lui Jan era atât de mare încât altul nu mai avea loc alături de el, în căruță. Câțiva servitori își găsiră locul pe lângă el. Pajul monseniorului, acum al lui Jan, nu avu nevoie de loc. Călărea un roib frumos, deschis la culoare.

Trimișii monseniorului, messirul André, messirul Baudoin și maestrul Jan, erau îmbrăcați în mantii largi de piele întoarsă, atât de lungi că acopereau crupa cailor. Când descăleca, Jan trebuia să își ridice poalele mantiei pentru a nu o târî prin noroi. Era aproape cât el de grea, dar îl apăra de minune de frig, de ploaia înghețată, la nevoie putea fi și pătură, noaptea, în paturile ce le erau oferite.

Înainte de a ajunge în ținuturile peste care monseniorul nu mai era stăpân, în fiecare seară, puțin înainte de ultima slujbă, se făceau cunoscuți la porțile orașelor sau castelelor. Erau întâmpinați cu multe plecăciuni și cu bogate mese întinse. Oamenii râdeau și glumeau. Se amețeau cu vin fiert, al cărui gust era îmbogățit cu scorțișoară și ghimber. Uneori prea mult. Atât de mult încât a doua zi, legănați în șei, abia se mai dezmoreteau un pic.

Zăpada căzu în primele zile ale lui noiembrie. O zăpadă deasă, încă moale, care le îngheță obrajii și nasurile. Mult înainte de căderea

serii, aveau din nou chef să simtă arsura vinului alunecând pe gât, să simtă căldura căminelor la care își uscau încălțările.

2

În primele săptămâni, Jan se lăsă purtat. Ziua, pe iapa lui, seara, la ospete, noaptea, în brațele somnului. Un fel de abrutizare. O zarvă zilnică, în care nu era loc nici pentru dorințe, nici pentru gânduri.

Era fericit, mândru chiar, că, din popas în popas, i se arăta la fel de mult respect ca messirilor André și Baudoin.

Tovarășii și-i cunoștea de mult timp. Cu toate acestea, omul este departe de a fi același în atmosfera de la curte și în rutina de zi cu zi a unor lungi și inconfortabile cavalcade. După o săptămână, toți și-au arătat adevărata natură. Jan făcea pe tăcutul, André de Roubaix pe marele senior, iar Baudoin d'Oignies pe cavalerul țăntoș.

Vocea seniorului de Roubaix era de o blândețe ce îi uimea pe cei care îl auzeau pentru prima dată. Cu toate că vorbele nu-i erau întotdeauna dulci și plăcute. Mai degrabă scund, cu chipul rotund, cu buzele ca o lamă, fără carnație. Uneori părea că surâde și prea târziu puteai înțelege că nu făcea decât să se schimonosească. Când mânca, ochii mici rămâneau de veghe, sclipind, ca și cum l-ar fi pândit vreo primejdie. Îi plăcea să poruncească și să hotărască cu privire la orice. De la ora de sculare, la plata trupei. Amintea că el este cel care, la ordinul monseniorului, conduce această solie. Spre marea neplăcere a messirului Baudoin.

Messirul Baudoin avea un chip colțuros. O figură de războinic, îngustă, cu bărbia joasă. O barbă întotdeauna puțin crescută, obrații tăiați de cute adânci, verticale. Buze ce au rostit strigăte pe câmpul de bătaie și au sărutat sâni de femeie. Cu privirea la fel de aspră ca și mâinile. Niciodată obosit, mormăind neîncetat ca și cum ar fi vrut să își exerseze întruna felul de a fi. Fără îndoială, un tovarăș plăcut după ce căldura ospetelor îi îmbujora obrații. Însetat de vorbe precum și de vin, plăcându-i să-și etaleze stările sufletești.

— Iată adevărul, maestre Jan, așa cum îl știi de la început. Nu prea îmi vine să fac această călătorie în Lusitania. Dar monseniorul o cere. M-a asigurat că nimeni altul în afară de mine nu ar fi în stare să te însoțească. Știm cât prețuiesc aceste vorbe. Monseniorul mă gâdilă unde îmi place ca să îi fac pe plac. Messirul André s-ar lipsi bucuros de mine. Nu va înceta să mi-o arate. Chiar și Domnia Ta, nu te întrebi care este temeiul acestui chin: mii de leghe făcute doar pentru a picta o fecioară de treizeci de ani. În Portugalia nu or fi pictori? Ar fi putut face ei asta. Ca să ne folosim de munca lor. Nu te voi învăța care este deosebirea dintre o mutră înrămată și plăcerea adevărată pe care o simți când se trag clopotele după nuntă. În vreme ce timpul dumitale este atât de prețios pentru a termina *Mappa Mundi*, despre care toți

vorbesc. Pentru mine este același lucru, dar aș fi mai bucuros să stau pe malurile Loarei, la Orléans, decât să-mi tăbăcesc fundul prin Miazăzi, unde nu mă atrage nimic. Pentru că știi ce se întâmplă acolo, la Orléans? Nu? Credeam că monseniorul ți-a vorbit. Are o oarece legătură cu solia noastră. Chiar acum, când noi mergem călare, englezii asediază orașul Orléans. Zece mii de oameni la ordinele lui Montacute. Se spune că asediul durează de zece sau cincisprezece zile, cel puțin. A fost un târg între monsenior și ducele de Bedford. O întâlnire de taină la Paris. De taină, dar eu am fost acolo. Bedford vrea să termine pentru totdeauna cu clica regelui de Bourges. S-a căzut la învoială pentru câteva trupe din Picardie și Bourgogne pentru a le veni în ajutor englezilor. Puține, nu prea multe. Cunoști prudența monseniorului în ceea ce-i privește pe englezi. Atât de prudent, încât Bedford a spus fără ocolișuri: „Cumnate, mă ajuți doar din vârful buzelor. Parcă văd clipa în care, după ce eu m-am stors de vlagă să hăituiesc vânatul, doar vei întinde mâna să prinzi prada!” Englezul nu se înșală. Numai că monseniorul nu se mulțumește cu prăzi mici. Așa s-a născut ideea căsătoriei cu infanta Lisabonei. Diplomatie fără cusur. Bedford doborând zidurile de la Orléans, în timp ce monseniorul se mulțumește să o asedieze pe verișoara din Portugalia. Cum spune messirul Nicolas: „Un mădular bine așezat face să strălucească onoarea unui prinț la fel de mult ca spada sa”. Cu atât mai bine. I-am spus monseniorului: „De vreme ce nu vrei să trimiteți mulți oameni englezului, lăsați-mă să merg eu. Fac cât cincizeci”. La care mi-a răspuns: „O, nu, messire Baudoin. Nu vreau să risc să-ți pierzi capul în această aventură”. Am întrebat, mirat: „Nu credeți în izbânda lui Bedford?” Mi-a spus: „Nu într-atât încât să fii prețul pe care l-aș avea de plătit. În afară de asta, am nevoie de dumneata în altă parte”. Și iată-mă aici, pe post de sperietoare, maestre Jan. Nu-mi rămâne decât să sper că voi găsi la curtea regelui Portugaliei ceva cu care să dau strălucire, la rândul meu, onoarei mele.

3

În mod ciudat, cu cât înaintau spre sud, cu atât era mai frig. Un frig uscat, cu cer de un albastru nemărginit. Cărduri de sturzi străbăteau înaltul, coțofene și corbi îl colorau cu pete negre. Păduri de un ocră intens se înspumau la marginea vâlcetelor. Frunzele se desprindeau de pe ramuri, învelind drumurile, peste povârnișurile de culoare verde-închis, ca apa râurilor. În zori, bruma albă puneă un vâl palid peste pământ, desena prin crânguri șerpuirile rugilor de muri și de călini. Apoi se risipea în aburi, sub soare. O ceafă ușoară în care fluturi galbeni mai zburau încă în miezul zilei. Mirosea în același timp a rod, a început de putrezire și a bălegar cald.

Muncile câmpului erau în toi. Oameni și vite trăgeau plugurile

de lemn, uneori de fier. Femeile umblau printre brazde pentru a aduna rădăcinile uitate. Când zgomotul alaiului ajungea la ei, rămâneau nemișcați. Chipuri asemănătoare. Fețe bărboase, guri cel mai adesea fără dinți. Femei fără vârstă, înfășurate în tot felul de cârpe. Toți cu picioarele goale în noroi. Își făceau semnul crucii și se înclinau. Se ridicau repezori ca să caște gura la alai. Cu ochii mari, urmăreau din priviri, până unde puteau, înaintarea cailor și a mantiilor strălucitoare.

Satele puteau fi ghicite din timp. Fumul înțepător rămânea agățat deasupra cocioabelor. Apariția oamenilor înarmați înspăimânta de fiecare dată, chiar dacă veneau la pas, cu gânduri bune. Copiii fugeau primii. Femeile se strâneau prin colibele de pământ, cu acoperiș de paie. Bărbații își scoteau bonetele cu apărători pentru urechi, puneau un genunchi pe pământ. Prin părul lor lăptos se puteau vedea mișunând păduchii. Messirului André îi plăcea să se apropie călare de ei și să le spună cu vocea-i blândă:

— Sunt seniorul de Roubaix. Mă aflu aici la porunca monseniorului. Nu vă fie teamă, oameni buni!

Atunci sătenii aduceau lapte. Femeile ieșeau din colibe. Chiar și cele tinere, cu chipul proaspăt acoperit, cu buzele încă roșii.

Uneori nu se zărea niciun fum deasupra satelor. Acoperișurile erau prăbușite, pereții dărâmați. Nu mai trăia nimeni acolo, poate doar corbii ce se îndepărtau cu părere de rău, cu fâlfâiri grele, croncănind, până la ciotul unui copac ars sau până la ruinele unei case. Pe jos, ici-colo, grămezi de cenușă și de hoituri ce se răceau. Putreziciuni ce împuteau aerul cenușiu de toamnă. Mirosul morții, în toate formele sale. Războiul, jaful, mânia Celui de Sus, toate se abătuseră pe acolo.

Messirul Baudoin porunci să se meargă la trap.

4

Pe când se apropiau de Dijon, o ploaie puternică topi zăpada în câteva ceasuri. Drumurile se transformă în mlaștini. Le veni greu să meargă mai mult de zece leghe odată. Intrară în palatul ducal uzi leoarcă și plini de noroi. În ciuda blănurilor, a mantiilor de fetru și a vestoanelor de piele, gerul le ajunsese până în măduva oaselor. Messirul André, arogant, hotărî să poposească două nopți înainte de a pleca din nou la drum.

— Mai ales că vom ieși în curând de pe teritoriile monseniorului.

Jan fu condus într-o cameră foarte frumoasă, încălzită de un semineu lângă care puteau sta zece oameni. De teamă că ar fi putut răci, hotărî să nu mai umble pe afară până a doua zi. Refuzând cina și chermiza din marea sală a palatului, ceru să i se aducă de mâncat și de băut prin pajul său, Makhiel. Precum și un hârdău mare cu apă

caldă în care se strecură gol, topindu-se ca o bucată de gheață. Ca unul obișnuit cu mofturile, pajul se îngriji să îl servească ca pe un prinț. Întremat de apa caldă, se hrăni cu friptura bună, bău vin și, încălzit de foc, Jan adormi pe dată în patul cu baldachin de catifea verde.

Sunete de clopot îl treziră în plină noapte.

Pajul Makhiel dormea în fața vetrei. Îmbrăcat, una cu covorul ce acoperă dalele podelei, doar cu o pernă sub cap, cu fața îmbujorată de jar.

Jan îl strigă fără să primească răspuns. Înjurând, se ridică pentru a-i porunci să vină în pat. Împărțeau așternutul de la începutul călătoriei, așa cum făceau de obicei în asemenea împrejurări, stăpânul și servitorul. Sforăind unul lângă altul, fără alte familiarități.

Ce-i drept, până acum Jan nu-i vorbise servitorului decât pentru a-i porunci ceva. Un paj este doar un paj, chiar dacă este oferit de monsenior. Nici măcar nu se obișnuise cu numele lui: Makhiel.

Un tânăr de douăzeci, douăzeci și doi de ani, care acum sforăia cu gura întredeschisă. Cu brațul sub obrazul întunecat de barbă. Urechea frumoasă, bărbia încă de copil. Pielea gâtului tresărea după bătăile inimii. Un trup mic și armonios. Un fel de a fi croit după cerințele de la curte, adesea melancolic. Ochi vii ce căutau să atragă atenția. Când călărea pe roibul său frumos, își acoperea capul cu o pălărie albastră caraghioasă, de care atârnavă fâșii înguste de fetru, ce îi mângâie obraji.

Văzându-l dormind acolo, pe jos, servitor credincios care nu îndrăzni să își trezească stăpânul strecurându-se lângă el, în așternut, Jan se amuză puțin. Se înduioșă, chiar.

Cu vârful piciorului, îi atinse șoldul, îl scutură. Niciun răspuns. Trebui să îl mai zgâlțâie de câteva ori, mai tare, ca să îl trezească. Atunci pajul sări în picioare, la fel de țeapăn ca o lance. Buimac, rotindu-și ochii ca și când ar fi luat foc casa.

Jan îl bătu pe obraz.

— Nu te trezi de tot. Dă-ți jos hainele și vino să dormi în pat. E mai bine decât acolo. Mai sunt câteva ceasuri până la ziuă și nu ne așteaptă o zi de stat în șa.

Stând întinși unul lângă celălalt, pleoapele lui Jan se închiseră fără răgaz. Era aproape adormit când Makhiel spuse în întuneric:

— Este o mare cinste pentru mine să vă slujesc, maestre Jan. Monseniorul este încredințat că sunteți omul cel mai înțelept și mai învățat care s-a născut pe pământ, după foarte mult timp. Mi-a spus că, servindu-vă, voi avea mereu ceva de învățat.

Luat pe neașteptate de vorbele măgulitoare, Jan redeschise ochii. Se uită țintă la șemineu, la umbrele mobilelor în lumina stacojie. Nu găsi nimic de zis. Pierzând din entuziasm, Makhiel adăugă:

— Mi se pare că nu aveți încredere în mine. Abia mi-ați spus câteva vorbe de când am plecat. Și asupra acestui fapt, monseniorul m-a prevenit: „Maestrul Jan nu este născut de ieri, de azi. Nu va avea încredere în tine și te va lua drept o iscoadă pe care i-o strecor prin preajmă”.

Jan râse. Se așeză pe spate.

— Așadar, nu ești o iscoadă a monseniorului?

— Vă jur pe Sfânta Fecioară că nu sunt.

— Cu atât mai bine. Acum, amândoi putem dormi în pace.

După un moment de liniște, Makhiei întreabă din nou:

— Maestre Jan, în timpul acestei călătorii, îmi dați voie să vă pun întrebări?

— Întrebări?

— Despre arta și despre știința Domniei Voastre. Am văzut multe dintre lucrările Domniei Voastre. Le admir. Cu toate acestea, privindu-le mai bine, găsesc de fiecare dată în ele lucruri pe care nu le înțeleg.

— Vrei să te faci ucenicul unui pictor?

— O, nu! Nu am nici aplecare, nici har.

— Atunci de ce să-mi pui întrebări? Nu te poți mulțumi făcând precum ceilalți? Deschide-ți ochii și inima. Este destul pentru a aprecia un tablou.

— Să-l apreciez ca pe un vin în cerul gurii, da. Dar o pictură nu se dă pe gât. De la ochi, ea ajunge la creier. Nu este adevărat? Plăcerea pe care o simțim ridică întrebări ce pot întuneca chiar această plăcere. În afară de aceasta, cred că omul trebuie să se chinuie să găsească răspunsurile la întrebările pe care și le pune.

— Ia te uită, monseniorul mi-a dat un paj care are și ceva creier.

— Nu mă luați în râs, maestre. Se spune adesea că a fi curios este o boală. Eu spun că asta îmi pune sângele în mișcare.

Jan surâse în întuneric. Se întoarse din nou pe o parte, pentru a adormi. Cu așternuturile și păturile peste ceafă și umeri, cu piciorul stâng îndoit sub cel drept, simte un pic de răcoare la spate.

Spune:

— Ești o iscoadă în toată legea, Makhiei. Ceea ce îți pune ție sângele în mișcare este mai degrabă șiretenia monseniorului. Iar eu nu vreau decât să dorm.

5

A doua zi de dimineață, se vor duce la rugăciune în capela interioară a palatului, mergând prin labirintul de culoare pentru a nu fi udați de ploaie. Totuși, când slujba se sfârșește, nu mai plouă. Începe un vânt puternic. La miazăzi, cerul este senin. Soarele aruncă un aur rece peste acoperișurile de ardezie, taie umbre complicate peste pavajul încă ud. Jan nu se poate hotărî să facă o plimbare.

Renunță, se mulțumește să meargă să cerceteze conținutul cufărului mare în care are cele trebuincioase picturii, sticlule, uneltele. Până acum, nu s-a stricat nimic. Pereții secreți ai prețioasei *camera lucida* sunt bine ferecați asupra tainei lor, așa cum și trebuie să fie. Cele două picături de ceară, puse cu agerime, sunt neatînse. Indiscreția unui Makhiel, dacă este ceea ce crede el, sau a oricărui alt curios, le-ar rupe cu siguranță.

Cu toate acestea, frigul tulbură câteva substanțe, chiar încheagă câteva uleiuri. Îi vine o idee, pe care o trece pe o foaie groasă de hârtie. Când ridică privirea, afară ninge din nou. Ninge în timp ce seninul cerului se păstrează pe jumătate.

Petrece restul după-amiezii citind o operă a maestrului Hugues de Saint-Victor. Sau privind ninsoarea căzând. Frumoasă, moale, liniștită. Eleganța unei păsări care se odihnește pe pământ după un zbor amplu. Făcând aceasta cu atâta delicatețe, atâta blândețe încât nu poate învinge umezeala pietrelor și noroiul decât la primele umbre ale apusului ce se transformă într-o lumină albă.

Atunci, Makhiel pare a fi cuprins de o mare neliniște. Cu chipul mai întunecat decât lumina de afară, aprinde opaițele cu ulei. Atent la fața lui mohorâtă, amintindu-și de vorbele de azi-noapte, Jan încearcă să facă pe stăpânul cel bun. Întreabă ceva. Makhiel îi răspunde apropiindu-se, cu spatele țeapăn, încruntat.

— Ieri l-am auzit pe messirul Baudoin vorbindu-vă despre asediul englezilor asupra orașului Orléans. Se spune pe aici că lucrurile nu se petrec chiar așa de bine. Montacute își dă osteneala să încercuiască zidurile orașului.

— Da?

— Și ar mai fi o veste. Se zice că în Artois, aproape de Vaucouleurs, se află o fecioară care spune în toate părțile că ar fi auzit cuvântul lui Dumnezeu. E încredințată că a văzut-o pe Preasfânta Fecioară. În timp ce o vedea, auzea și cuvântul lui Dumnezeu. Cuvinte limpezi ce îi porunceau să se ducă să apere Orléansul împotriva englezilor și să îl salveze pe regele de Bourges.

— Asta nu e o noutate. Fetișcane care l-au văzut și auzit pe Dumnezeu sau pe Maria, ori care s-au plimbat chiar câteva ceasuri prin rai, asta e mai mult decât s-ar putea zugrăvi vreodată într-un tablou cu un alai de fecioare.

— Credeți că nu-i adevărat?

— Dumnezeu mă ferește.

— Aceasta ar putea spune adevărul.

— De ce ea și nu alta?

— Se spune că nu este o nebună oarecare, că are în ea o credință ce te zguduie.

— A!

— Se spune că este la locul ei, ca nicio alta de până acum.

— Da, firește. Dacă este ceva de care să nu mă îndoiesc, atunci este chiar cumințenia ei.

Râsul lui Jan nu are nicio umbră de îngăduință.

— Este oare cuminte să spui că auzi cuvântului lui Dumnezeu precum Moise și Avraam?

Makhiel nu se lasă impresionat.

— Dumnezeu ar putea să îl aleagă pe regele de Bourges.

— Da?

— Nu mi-ar plăcea ca Dumnezeu să aleagă tabăra cealaltă.

Jan închide cartea. Privirea îi strălucește de dorința de a face pe înțeleptul. Spune:

— Dumnezeu nu alege niciodată o tabără. Sau mai degrabă: Atotputernicul face parte din toate taberele. Altfel nu ar mai fi ceea ce este. Tot așa se întâmplă și cu monseniorul. Îndoiala nu face casă bună cu el. Fie că este vorba despre masa de seară, despre un război sau despre o femeie, monseniorul păstrează întotdeauna un as în mânecă. Are școala bine făcută. Mai întâi Dumnezeu și apoi el. De aceea sunt stăpânii noștri, tinere Makhiel. Ai noștri Atotputernici. Dumnezeu și prinții noștri știu să câștige indiferent cum ar cădea banul. Mă îndoiesc că ar fi de cuviință să ne punem întrebarea dacă această față, despre care îmi vorbești cu atâta convingere, ar fi putut auzi vocea și cuvântul lui Dumnezeu.

Makhiel lasă să se așeze toate aceste cuvinte înainte de a întreba:

— De ce vă îndoiiți atât de tare că ar putea fi adevărat?

— Cred că adevărul, dacă îl cântărim cu balanța imaginației omului, devine o casă mare și întunecată, plină de camere și de cotloane, prin care este greu să-ți croiești drum. Mai degrabă ieși pe fereastră decât pe ușă. Ca hoții ori ca amanții alungați. Iar plăcerea pe care am resimțit-o pe când eram înăuntru ne-a limpezit mințile de prea puține ori.

De data aceasta Makhiel nu răspunde nimic. Rămâne ținut, privind zăpada. Destul de mult timp pentru ca Jan să creadă că a mai domolit puțin focul neliniștilor sale.

Cu toate acestea, Jan de-acum în picioare, legându-și turbanul pentru a merge la slujba de seară, îl aude pe Makhiel, care îi suflă în ceafă cu o voce în care se simte o adiere de reproș:

— De ce nu pictați niciodată tablouri în care să poată fi văzute bătălii, asedii, masacre, maestre Jan? Victoria și înfrângerea, ca și toate bucuriile și tristețile ce le urmează?

Întrebarea este la fel de înșelătoare ca atingerea unei urzici.

— Pictez ceea ce mi se poruncește, messire Makhiel. Cu un contract, date și florini. Așa se face meseria aceasta, lucru pe care îl știu prea bine. Știe și ducele, stăpânul tău, ca și al meu. Până acum,

nici el și nici altcineva nu mi-a comandat scene de bătaie, nici înfrângeri, nici „toate bucuriile și tristețile ce le urmează”. Ceea ce îmi convine de minune.

6

Părăsind orașul Dijon, oamenii de arme au fost nevoiți să scoată flamurile de la sulite. De-acum, semănau cu acei călători care îndură iarna, jefuind pe ici, pe colo pentru a trăi până-n primăvară. Chiar și messirul Baudoin părea mai ciudat ca de obicei. Cu capul acoperit de o căciulă de blană de vidră, pe cât de înaltă pe atât de lată, cu urechile bine ascunse, fruntea încruntată, privirea de cremene, un fel de încrâncenare pe chipul acoperit de o barbă căruntă, întruchipând, de unul singur, priveliștea unei crunte bătălii.

La apropierea nopții, messirul André a încetat să mai facă știută solia monseniorului, ducele Philippe, celor de pază la intrarea în cetăți. Spunea doar atât:

— Suntem din Flandra, mergem în Iberia să cumpărăm mirodenii. Vom petrece noaptea într-un han și mâine ne vom vedea de drum.

Ceea ce și făceau. Câteodată găseau trei camere, câteodată una singură, mare și întesată de paturi. Servitorii împărțeau saltelele de paie, prin cotloane. Soldații, rămași în afara zidurilor, își găseau adăpost cu câțiva bănuți sau ridicând vocea, în cocioabele înghesuite la poalele cetății.

Odată ce fiecare era la locul său, messirul Baudoin se mai îmbuna. Cu carne gustoasă și vin din belșug. Cu toate acestea, păstra întotdeauna o privire aspră. Ca unul care nu se lăsa dus de nas cu una, cu două. Ca unul care știa să prețuiască fetele de prin hanuri și, fără prea mare cheltuială, să își facă poftele. Atrăgându-și mânia messirului André, adăugând astfel, la simpla plăcere trupească de o clipă, plăcerea provocării.

— Drumul e lung, messire André, până la mirodeniile dumitale din Iberia! Nu am nici răbdarea, nici sănătatea dumitale de fier. Îmi trebuie un vârful de linguriță de miere ca să dorm bine. Nu ajunge să visezi la solii glorioase.

Cu surâsul său ce spunea un lucru, dar și contrariul său, messirul André nu băga în seamă batjocura. Nu mânca la aceeași masă cu Baudoin și le împingea cât colo pe fetișcanele care își fluturau nurii palizi pe sub nasul său. Îl întreba pe Jan, între patru ochi:

— Fecioria infantei se va vedea în portretele dumitale?

— Mă îndoiesc. Un chip spune multe, dar nu și pe aceasta.

— Ce tot spui? Dar când pictezi o Sfântă Fecioară, această curățenie o poți vedea cu ochiul liber!

— Da și nu.

— Cum așa, da și nu?

— Fecioara pe care o pictăm este o Fecioară, fără nicio urmă de îndoială. Cu toate acestea, nu este o copie a Preasfintei Maici a lui Hristos. Chipul pe care îl pictez este al unei tinere fete sau al unei femei, a cărei feciorie îmi e străină. Chiar dacă își pierduse virginitatea, nici frumusețea, nici prospețimea ei n-au avut de suferit. Ba, uneori, chiar dimpotrivă.

— Atunci de unde vine faptul că aceste chipuri par atât de feciorelnice în picturile dumitale? Știința dumitale este într-atât de mare încât reușești să creezi miracolul reconstituirii himenului la care visează toate fetele căzute în păcat?

— Nicidecum! Acest miracol este înfăptuit de privitor, de dumneata, monsieur André.

— De mine?

— Eu pictez ochi, piele, buze. Și încă vreo alte câteva semne ce vă fac să recunoașteți aceste trăsături, așa cum ni le închipuim noi, ca fiind ale Mariei, în toată slava. Dumneata faci restul.

— Nu te înțeleg defel, maestre Jan.

— Dumneata vezi un chip. Ar putea fi doar un chip frumos, oarecare. Dar ți se spune prin câteva semne, pe care le știm cu toții, că este cel al Preasfintei Fecioare. Atunci simți emoția vederii chipului curat al Mariei. Imaginația dumitale o vede ca pe însăși întruchiparea inocenței. Mai târziu, vei căuta printre fetele care ne înconjoară o emoție identică. Vei vrea să recunoști în ea chipul sublim al Preasfintei. Aceleași semne ale purității. O frăgezime a buzelor, o sfială a privirii, mătasea pielii sau bujorii din obraji. Vei avea, astfel, mărturia fecioriei. Dar care este adevărul despre himenul lor, messire André?

— Ciudată judecată mai ai, maestre Jan! Iată câte înțelesuri greu de pătruns. S-ar zice că îmi povestești despre cine știe ce înșelătorie. Lucrul acesta nu prea îmi place.

— Fiți mai încrezător, messire André. O emoție nu te poate înșela niciodată.

— Se poate. Totuși, dacă înțeleg bine, gândești la fel ca măscăriciul monseniorului: Adevărul poate fi cunoscut numai de cel care și pune mâna pe el. Dacă asta e judecata dumitale, cum te vei descurca cu infanta?

— Nu am alt țel decât să-i pictez chipul.

— Nu merge să fii smerit cu mine, maestre Jan. Monseniorul mi-a spus că îți revine, după cum vei crede de cuviință, sarcina de a o cerceta. Că ai toată învățătura pentru a o face.

— Monseniorul doar glumea pe seama felului meu de a-i face să-mi pozeze pe cei cărora le pictez portretul. Asta îl înveselește. Vede în asta un fel de alchimie. Crede că, datorită acestei amănunțite

cercetări, eu deosebesc chipurile mai bine ca el. Ceea ce nu este cu putință. De fapt, eu aș face ca dumneata. Sper să simt în fața infantei aceeași emoție ce te cuprinde pe dumneata în fața chipului slăvit al Preasfintei. În rest, ne vom mulțumi cu ceea ce ni se va spune. Fără teamă. Deoarece, messire André, dacă ne gândim mai bine, cum am putea fi mințiți, când însăși doña Isabel va fi purtătoarea mărturiei neprihănirii sale, până o va depune în mâinile monseniorului?

Messirul André surâdea cu zâmbetul său cu două fețe și nu credea niciun cuvîntel.

7

Este primăvară, iarna a trecut. Primăvară într-o grădină imensă, mare cât o lume. În depărtare, între faleze și văi, se văd orașe, atât la miazănoapte cât și la miazăzi. Încălzite de lumina soarelui, în umbra albăstruie a ceții ușoare. Chiar în față, pe un tăpșan, o izbucnire florală de trandafiri, măceși, dalii, crini și bujori, căldărușe și papucul-doamnei, ierburi de leac, salvie, ciuboțica-cucului.

Aici, Marguerite dansează rîzând.

Sărind peste flori fără să le pricinuiască vreun rău. Dansând sub privirile unui bărbat. Cu gura deschisă, cu mâinile vioaie precum fluturii. Părul despletit alunecând de pe un umăr pe altul. Un veșmânt roz-pal îi învăluie trupul, iar pe cap are o coroniță de anemone roșii și albastre. Frumusețea însăși. Frumusețea căreia nu îi pasă de privirea ațintită asupra ei. Tâmpilele și buzele îi sunt perlate de stropi mici de sudoare. Plăcerea de a dansa pe un câmp plin de flori îi străbate fiecare por.

Bărbatul pe care nu l-a observat se apropie. Ar vrea să domolească dansul fetei, întinzând mîna. Nu reușește. Întreabă doar:

— Cine este cea care se înalță din deșert, ca un fir de fum?

Ca răspuns la întrebarea sa, din toate părțile grădinii apar nenumărate chipuri. Apare și o fântână ciudată, întortocheată, stângaci gândită de un artist care nu ar cunoaște legile perspectivelor, apropierea și depărtarea. O fântână spre care se îndreaptă toți acești oameni. Dar nu pot să ajungă. Marguerite încă mai dansează pe câmpul înflorit. Cu chipul ei frumos. Cu frăgezimea buzelor, sfiala privirii, mătasea pielii și bujorii din obraji. Sare în brațele bărbatului care pălește. Care își simte sufletul greu. Pe obraz, simte răsuflarea fetei care tocmai s-a desprins din dans. Sub degete, simte dogorind căldura unui trup de femeie cu pîntecele neted. Căldura, pîntecele, carnea, dorința unei tinere femei. Ca un fir întins, o suavitate a ceea ce poate fi abia bănuț. Neîmblînzită, calină. Tremurătoare. Tot ceea ce poate naște mai înspăimîntător frumusețea.

Bărbatul arată înspre chipurile ce se apropie de fântână. Se roagă în tăcere pentru ca Marguerite să înțeleagă că așa ceva nu se poate.

Se îndepărtează de el. Se îndreaptă către o alee mărginită de tufişuri, ilex³ şi salcâm galben ca aurul. O livadă întinsă, frunziş verde în care lucesc mere, prune, pere, smochine şi cireşe. Acolo apare un alt alai. Sute de fecioare. Toate îmbrăcate aidoma lui Marguerite, aducând frunze verzi de palmier între degetele cu unghii străvezii. Toate au capul înclinat pe umăr, pleoapele închise, deoarece vântul suflă asupra lor şi nu asupra frunzelor. Cele de rang înalt merg în frunte, cu rochiile de damasc legănate de mişcarea coapselor şi a şoldurilor. Cele mai cinstite, adevăratele fecioare. Agnès din Roma, Doroteea din Capadocia, Catherine, Ursula sau Barbara. Marguerite se strecoară printre ele. Le prinde de mână. Ar dori să-i fie chipul comparat cu al lor. Ca şi ele, apleacă uşor capul. Închide ochii. Roşeaţa buzelor este ca un freamăt ce parcă primeşte răspuns de la fiecare nuanţă de verde a acestei grădini, mare precum lumea întreagă.

Jan îi aude cuvintele spuse bărbatului.

Ar vrea să îi strige că nu trebuie, nu trebuie, cu niciun chip, să facă ceea ce face. Nu în această grădină. Nu în această grădină în care tot ce are suflare trebuie să rămână strălucind de neprihănire. Unde tot ce are suflare este şi jertfă. Mielul cu lână imaculată al speranţei. O supunere.

Strigă în zadar.

Fiecare lucru capătă o acurateţe diavolească. Clopotniţele, turnurile, zidurile oraşelor îndepărtate. Cerul lăptos de la capătul lumii. Grohotişurile, pinii răsuciţi de deasupra peşterilor bine ascunse. Florile de iarba-şoricelului din faţa lui. Globurile pufoase de păpădie de la picioarele sale. Privirea fiecărui om din mulţime. Venele de pe mâini. Strălucirea albă a unei case, venită de undeva din albastrul nesfârşit în care se pierde până şi existenţa universului.

Totul e dureros de vizibil.

Se văd trupurile fecioarelor, pe sub veşminte.

Se văd papii, judecătorii, duhovnicii care merg în faţa alaiului de fete. Se văd chipurile lor, ochii, zbârciturile feţelor, gura fiecăruia dintre ei strigând că nimic nu poate face dovada adevărului într-o lume în care totul poate fi văzut.

La rândul lor, flutură frunzele de palmier.

Fecioarele murmură că adevărul nu este dovada Adevărului.

Cum să nu fie luat drept altceva dacă acestea sunt spuse cu atâta putere?

Jan strigă în zadar.

Cum de îndrăzneşte Marguerite să danseze în continuare, fericită?

Bărbatul strigă în zadar.

Ochii lui Jan se deschid.

Fața lui Makhiel aproape de a lui, cu obrazul pus pe aceeași pernă. Are ochii deschiși, la fel ca el. Cercetători.

Se face lumină într-o odaie de han cu tavanul foarte jos.

Alături, alte paturi din care se aud sforăituri.

Makhiel nu spune o vorbă, nu clipește. Privirea îi este ațintită.
Messirul Makhiel, spionul monseniorului.

Poate, poate nu.

Jan se întoarce cu fața în sus și închide ochii. Spune:

— Visam.

La Lyon, la sfatul messirului Nicolas care se temea de zarvă și de alte încurcături, călătorii ocoliră orașul pe la răsărit. Plătiră corăbii pentru a coborî pe Ron până la Avignon. Ambarcațiuni mari din lemn cenușiu, la fel de late și de lungi, ca niște plute. Căruțele fură legate, caii prapioniți cu lanțuri trecute prin belciugele de fier, înțepenite în puntea de stejar. Cu o îndemânare demnă de admirație, corăbierii dădură drumul acestor balauri pe fluviul tulbure și înghețat.

Apoi, doar legănarea și scârțâitul lemnăriei. Fluviul se învoldura, scrâșnea, făcea vârtejuri. Valuri întunecate mușcau malurile, ajungeau până la crengile joase ale copacilor. Pete de spumă se întindeau în bulbuci cleioși, pătați de ierburi și de bucăți de lemn. În primele ceasuri, frica puse stăpânire pe măruntaiele călătorilor, ca și cum ar fi fost în mijlocul unei bătălii, din care nu se vedea altă ieșire decât moartea. Messirul André fu primul care vărsă supa de dimineață peste bord. Servitorii gemeau, ghemuiți pe lângă butoaie, vaitându-se că plutesc nu pe un fluviu, ci pe un balaur ce scoate spume și bale pe gură. Messirul Baudoin, alb ca varul, le trase un picior în coaste ca să-i facă să tacă. Își lăsă deoparte căciula mare de blană, de teamă să nu o piardă în valuri.

Jan își făcea griji mai puțin pentru el cât pentru cufărul cu unelte de pictură, ce se afla pe un alt vas, mai în față, împreună cu iapa sa și murgul lui Makhiel. Dacă ar fi căzut în apă și s-ar fi pierdut, s-ar fi prezentat în fața infantei ca un simplu om neputincios.

În sfârșit, cu câteva ceasuri înainte de miezul nopții, fluviul făcu o cotitură largă. Acolo, curentul se domoli. Case cenușii cu acoperișuri de ardezie atât de joase că atingeau pământul se vedeau de-a lungul malului. O limbă de pământ, pe care creșteau copaci golași, negri, zgâriind cenușiul zilei și vântul, apăra un fel de port. Corăbierii lăsară ambarcațiunile să plutească în voia lor, ca pe niște cai sfârșiți de drum.

Timp de trei zile se ținură agățați pe puntea vaselor. Se obișnuiră și cu vuietul apei. Cu scârțâitul și cu tremurul lemnăriei, cu strigătele corăbierilor, cu încrederea lor aspră. Ca și ei, își înveliră capetele cu fâșii lungi de pânză pentru a face față vântului umed. La sfatul lor, messirul André mesteca frunze de mentă de dimineața până seara, ca să nu își mai întoarcă măruntaiele pe dos. Nu se mai minunau nici de valuri, de vârtejuri sau de stropii de spumă. Liniștea de sub picioarele lor, ca și din gânduri, reveni în mijlocul lor, atât cât să le dea răgazul de a vedea priveliștile ce îi înconjurau.

Între dealurile tăiate de faleze, norii erau de un cenușiu neted, fără consistență. Înaintând spre miazăzi, fluviul se lărgea, se liniștea, uitându-și turbarea. Nu mai erau în gura balaurului, ci pe spinarea lui largă. Zăpada încă mai acoperea câmpurile și pădurile într-un strat din ce în ce mai străveziu. Se ghiceau drumurile, șleaurile roților. Smocuri de vâsc se zburleau la subsuoara perilor bătrâni. Bobițele lor străvezii luceau ca niște perle în lumina palidă a zilei. Viță-de-vie atârna ici-colo. Corzile negre și desfrunzite se răsuceau pe pământ, desenau forme fără culoare. Un alb-negru al unei schițe în plumb.

Makhiel rămânea cel mai adesea lângă Jan. Într-o după-amiază, arătă înspre un mal presărat de pietricele și de arbuști pitici, unde zăpada începea să se topească. O turmă de mistreți, scroafe și vieri, rămau solul cu poftă. În ciuda zgomotului valurilor, se puteau auzi grohăiturile vierilor. Niciunul nu catadicsi să ridice capul spre vasele ce pluteau la o aruncătură de săgeată.

Cineva de pe punte spuse că ar fi fost buni de un ospăț pe cinste.

Atunci, vierii se răspândiră scoțând sunete ascuțite. Ca apucați de streche, cotind spre crâng. Împingându-se, răsturnându-se unii pe alții. Un dans turbat. Vasele se îndepărtară. Se mai vedeau doar niște purcei care s-au luat după iepuri. Se ghiceau peticele de blană ce săltau printre pietre. Codițe de puf alb ce zvâcneau de sub râtul mistreților. La fel de ageri ca niște purici ce scapă printre degetele unui moșneag. Se auzeau grohăituri. Vasele erau duse de curent. Spinarea balaurului aluneca fără încetare. Abia se mai puteau zări capetele scroafelor. Totul se îndepărta. Se amesteca. Erau departe.

Jan și Makhiel râseră din toată inima.

Mai târziu, Makhiel întrebă:

— Este adevărat că atunci când văd iepuri într-un tablou trebuie să ghicesc prin ei prezența zeiței Venus și a desfrâului?

Jan îl măsură, ridicând sprânceană. Căută pe chipul pajului ce se poate ascunde sub cuvinte. Nimic mai mult decât înțelesul lor, pe cât se pare. Cu toate acestea, întrebă la rândul său:

— Să nu știi oare ce ne învață Scriptura despre rolul fiecărui animal al Creației?

— Cunosk câteva. Vulpea este semnul șireteniei. Coțofana îl întruchipează pe Hristos pe cruce și Golgota. Corbul este solul speranței. Păunul este semnul nemuririi. Asta pentru că strămoșii credeau că nu-i putrezește carnea, precum cea a lui Hristos, în mormânt.

Obrajii lui Makhiel erau mai îmbujorați de mândrie decât de vânt. Fericit că putea arăta ce știa, sperând să poată săgeta trufia maestrului. Reușind să o facă, deoarece Jan nu se poate stăpâni să nu intre în luptă:

— Dar și pentru penele sale. Un filosof grec, Pitagora, a scris

despre nemurirea cerească și ne încredințează că penele desfășurate ale cozii sale sunt precum cerul înstelat. Și nu trebuie să uităm ceea ce ne previne înțeleptul maestru din Unterkircher: „Când un păun își rotește coada sub ochii tăi, să nu uiți că își arată fundul dezgolit celorlalți muritori”.

Makhiel râse. Un râs ușor, copilăresc. Nu era cel al unei iscoade. Poate nu avea decât plăcerea de a învăța și de a se amuza jucându-se cu agerimea minții. Îi aminti întrucâtva de istețimea lui Marguerite. Un gând ce îi aduse în minte coșmarul ce i-a stricat mai deunăzi somnul. Ca să scape de amintirea lui, continuă jocul și întrebă:

— Știi de ce atunci când se pictează Sfânta Fecioară în mijlocul naturii trebuie să fie lângă o fântână, un izvor sau chiar lângă un fluviu?

Makhiel nu stătu prea mult pe gânduri.

— Pentru că spune Scriptura: „Ea este o undă, un izvor de apă vie, un râu al pământului sfânt”.

— Rămâne de înțeles de ce spune Scriptura acest lucru. Toată această apă din jurul nostru te duce cu gândul la Sfânta Fecioară?

Jan arătă înspre ochiurile de apă cu spumă alunecoasă, înspre malurile pe care le lasă în urmă.

Makhiel scutură din cap, cu privirea serioasă. Un paj care ascultă vocea stăpânului său.

Mulțumit de efect, Jan adăugă:

— Ar trebui, totuși. Maestrul Suso ne spune și de ce, în a sa *Carte a înțelepciunii veșnice*: „Omul este aici, pe pământ, precum un călător aflat pe țărmul unui fluviu. Așteaptă corabia ce trebuie să-l ducă într-un loc de unde nu se va mai întoarce”. Sfânta Fecioară este o undă în sensul că ne îndreaptă viața către ținta ei. Ca și izvoarele și fluviile, puterea cu care ea ne conduce este întotdeauna reînnoită, întotdeauna asemănătoare, dar niciodată aceeași. Precum această apă din fața ta, care în curând se va arunca în ocean pentru a nu mai reveni niciodată la izvoare. Se va uni cu tiparul nevăzut al lumii din care se nasc continentele, țările, viața, norii și ploaia ce dau naștere fluviilor.

Tăcu. Lăsă privirea să-i rătăcească. Un surâs răbdător și de nedeslușit i se citea pe buze. Ca și cum, cu tristețe, ar fi lăsat pe valurile fluviului aceste clipe ale șlefuirii, ale pierderii nuanțelor vanității, inutile frivolități a jocului lor.

Într-adevăr, ceea ce tocmai spusese îi zdruncină gândirea. „Poate și eu sunt ca apa ce se va pierde în ocean. Această corabie este coșul de nuiete al lui Moise. M-am născut și renasc în fiecare zi. Ceea ce se află înainte este mai de preț decât ceea ce a fost. Dar ce soră a faraonului mă va alăpta la sânul ei, acolo unde mă va duce timpul? Ce chip poate avea o doña Isabel, o fecioară de treizeci de ani? Dacă este cu adevărat urâtă, bătrână, fecioară, ce se va alege de știința

maestrului Jan?”

Fără să găsească un răspuns, surâse.

Makhiel îi respectă tăcerea.

O tăcere umplută în întregime de vuietul valurilor ce se spărgeau de coca vasului.

Surâzând încă, Jan se întoarse spre Makhiel. De data aceasta, cu o voce firească, spuse:

— Dacă aici, pe pământ, omul este un călător aflat în așteptarea unei corăbii ce trebuie să-l ducă într-un loc de unde nu se va mai întoarce, noi ne aflăm, de pe-acum, pe puntea ei.

10

Soarele puternic din sud îi luă pe neașteptate, în ajunul sosirii la Avignon. În timpul nopții, un vânt puternic împrăștiase norii, lăsând cerul curat ca o pânză albastră. Descoperiră dealurile scunde din depărtare, aidoma unor petale transparente, strivite de cer. Pe malurile fluviului, trunchiurile drepte ale chiparoșilor mărgineau drumuri șerpuite. Mici cocioabe cu acoperișuri roșii presărau livezile argintii de măslini, pământul brun de Sienna sau întinderile pietroase pe care nu creșteau decât buruieni bătute de vânt, la fel de răzlețe ca părul unui moșneag. Merseră de-a lungul unor păduri maiestuoase de stejari, atât de dese încât nu îți puteai închipui un om străbătându-le. Corăbierii spusese că nu trăiau pe acolo decât vipere, mistreți și lupi. Că diavolii și vrăjitoarele își făceau acolo cuib ca să aducă răul.

De foarte departe zăriră turnurile și zidurile de la Pont-Saint-Esprit. Mai întâi ca un abur, inconsistente ca o părere. Apoi de un galben-brun mai conturat, mai consistent, până să se întrupeze în pietre și umbre. Makhiel spuse că este ca și cum ar vedea apărând zidurile unui Ierusalim, în orizontul îndepărtat al unui tablou.

Aceste cuvinte îl făcură pe Jan să se destăinuiască. Îi arătă cum cerul de deasupra lor rămâne de un albastru pur, la fel de dens ca o pânză groasă, în timp ce orizontul se topea puțin câte puțin într-un voal lăptos, la fel de tremurător ca o șoaptă. Un lapte ce înghițea materia. Străbătea formele pentru a nu mai lăsa în urmă-i decât freamătul prezenței sale. Spuse:

— Așa, prin simplul joc al culorilor, ne dăm seama de apropiere și de depărtare, într-o imagine pe care o dorim adevărată. Dar asta nu este de ajuns. Dacă privești bine, trebuie să-ți dai seama de altceva.

Firește, Makhiel aținti privirea plină de istețime și de curiozitate, dar nu văzu nimic. Jan ridică un băț de pe punte. Îl puse orizontal în fața ochilor lui Makhiel, înainte de a-l lămuri:

— Atunci când pictezi un tablou, mai ales dacă înfățișează un spațiu întins, îl construiești după locul în care va fi așezat și oferit privirilor. După locul acesta, va trebui fie să ridicăm, fie să coborâm

privirea pentru a-l vedea. Maestrul Roger Bacon, în a sa *Opus maius*, ne aduce aminte de o lege a privirii spusă acum mai bine de o mie de ani de către Ptolemeu: „Într-un plan orizontal, lucrurile cele mai îndepărtate par a fi mai înalte decât cele din apropiere, dacă acestea din urmă sunt privite de sus în jos. Dimpotrivă, ele par mai joase decât lucrurile apropiate dacă acestea sunt privite de jos în sus”.

Trecură câteva clipe înainte ca Makhiel, ridicând și coborând bățul, să creadă ceea ce vedeau ochii în ciuda orbirii pe care o simțea rațiunea sa.

Jan adăugă:

— Nu este mărturie mai bună, pentru cel care pictează cu gândul ca opera lui să nască aceeași emoție precum o face realitatea, decât să ajungă să alătore în același tablou ceea ce se zărește în nesfârșita depărtare și ceea ce se află aproape de el. Într-o oglindă sau sub o lupă, dacă este nevoie. Cel care va reuși va deveni prințul pictorilor.

11

La Avignon, messirii Baudoin și André aveau de înmânat scrisorile monseniorului prelaților care se aflau în palatul maiestuos al cetății. Pentru aceasta, trebuia să-și caute găzduire la un han onorabil, bucurându-se de camerele primitive, mai mari și mai confortabile decât acelea în care Jan fusese nevoit să-și găsească odihna de la plecarea lor din Dijon.

În acel timp, Avignon era la fel de cunoscut pentru cearta papilor, meterezele sale noi, ogivele fine ale fortăreței, cât și pentru cârciumile și femeile ușoare cu priviri ademenitoare. Se spunea că își luau înfățișări pe potrivea călătorilor, că veneau din Italia, Spania, Franța sau Flandra. Cu riscul de a-l jigni, Jan refuză să meargă la ele cu messirul Baudoin. Nu mai împărțise baia cu o femeie de la cina cu Ydria și nici nu avea de gând să o facă prea curând. De altfel, poftele trupului îl măcinau mai puțin decât cele ale nevoii de a picta. Tot timpul și-l petrecu măsurând cu pasul străduțele, piețele și drumurile gărzilor. Câteodată, trecea dincolo de fluviu, ajungând până la bastioanele izolate ce dominau dealul de pe celălalt mal.

De umăr îi atârna o tolbă mare de piele. Căra în ea ce îi trebuia să noteze cu minuțiozitate tot ceea ce ochii săi puteau să găsească printre zidurile mai vechi sau mai noi. Bolți și ferestre în arc rotund sau frânt, basoreliefuri, coloane, arcade, ornamente. Desena și stâlpii neobișnuit de îndepărtați ai podurilor, insula călugărilor, bătută neîncetat de vântul de la miazănoapte. Întâlnise și biserici construite în urmă cu multe secole, dar care erau înfrumusețate de adăugiri recente și de fresce pictate în maniera italiană. Schița până și chipurile stângaci pictate ce acopereau pereții, tavanele și bârnela, stranele pentru spovedanie, lemnăria și jilțurile. De asemenea, petrecea mult

timp prin piețe, la colțul prăvăliilor pentru a surprinde chipurile oamenilor din aceste locuri. Fețe de bătrâne cu bonete din bumbac, puști fără dinți și priviri pierdute, mâini ale bătrânilor meșteșugari. O tânără însărcinată care căra brânzeturi. Profiluri de bărbați, bijuterii, pânzeturile dintr-o tarabă și chiar un raft de cărți, făcut din lemn de măslin. Cinci sau șase ceasuri pe zi le petrecea desenând. De cum răsărea soarele.

Seara, înfășură foile de hârtie într-un toc de piele, îl închidea în cufărul de care Makhriel trebuia să aibă grijă ca de lumina ochilor.

Înainte de plecare, un curier plecă spre Flandra, în așa fel încât monseniorul să aibă știință de răspunsul prelaților la misivele sale. Jan îi trimise lui Marguerite o scrisoare pe care o lăsă în mâinile curierului.

Surioară, suntem la Avignon de cinci zile. Cinci zile în care am desenat de dimineața până seara. Nimic n-a scăpat degetelor mele. Nu mai înduram trândăvia, chiar dacă de multe ori, în această călătorie, am avut ce învăța. Sunt fericit că mă aflu aici. Soarele face ca norii să fie foarte albi, cum rareori se pot vedea prin părțile noastre. Ți-ar plăcea umbrele pline de întretăieri de linii și străvezimea aerului ce, uneori, te face să crezi că respiri sticlă pisată. Mai ales dimineața, cu puțin înainte de prânz. În ciuda vântului ce strecoară un aer înghețat pe sub mantii, te simți prins ca într-o plutire. Dacă te uiți la priveliștea de dincolo de ziduri, pământul pare mai ușor. Poate se datorează și faptului că privim de sus, în depărtare. Sau drumurilor care sunt mai albe, mai colbuite. Când mergem, ni se pare că nu călcăm de-a dreptul pe pământ și că ceva nedeslușit se află între el și tălpile noastre.

Makhriel, pajul monseniorului, acum servitorul meu, se dovedește a fi un băiat foarte ciudat. Dacă l-ai întâlni, te-ar amuza. Curiozitatea sa este la fel de nemăsurată ca a ta. Nu e prost deloc. Din când în când, îmi vine în minte faptul că ar fi rodul unei șiretenii a monseniorului. Care ar fi ținta? Să mă distreze sau pentru altceva ce nu îți pot încă mărturisi.

Messirii André și Baudoin sunt din ce în ce mai îngrijorați de primirea ce ni se va face în Portugalia. Felul în care arăta infanta – frumoasă, pură sau dimpotrivă – asta era marea lor grijă. Pentru o clipă, aș putea crede că mergem în pelerinaj la Ierusalim să ne încredințăm cu ochii noștri de Sfântul Adevăr. Pe mine mă îngrijorează următorul amestec de culori. Mi-a venit o idee și ar putea fi chiar cea bună. Așadar, după cum vezi, nu am să-ți spun mare lucru. Dacă m-am gândit la vreo femeie, avea chipul tău, strâmbăturile și capriciile tale. Mă lipsesc cu plăcere

12

Au ajuns în scurt timp de la Avignon la Montpellier, apoi la Albi.

Vântul rece sufla fără încetare, lăsând cerul limpede și fără urmă de nor. Un vânt ce biciuia nervii. Messirul Baudoin era încredințat că aducea la nebunie, în fiecare iarnă, destui bărbați și femei. Mai ales văduvele, țăranii fără neveste și oamenii fără căpătâi.

— Lucruri știute din viață, lucruri de netăgăduit.

Spuse toate acestea uitându-se chiorăș la Jan. Păstrându-i ranchiună pentru că l-a lăsat singur la spectacolul de modă al domnișoarelor din Avignon. Îl mânca limba să adauge pe răbojul viitorilor nebuni și pe maestrul de pictură neînsurați, care găseau plăcere mai mare ținând penelul în mână decât să îmbrățișeze o femeie. Apoi, devenea morocănos, văzându-l pe Jan de nepătruns. Trecând la altceva. Alimentându-și imaginația cu sporovăielile despre ciudățeniile oamenilor din miazăzi. Erezia lor îndârjită, tenul lor mai îmbătrânit și mai negricios decât ar trebui, felul lor viclean de a fi, ce îi scapă printre degete, atașamentul față de măgarii și de caprele lor. Mirosul închis de măsline ce nu mai trece, vinul acru, lipsa totală de strălucire și câte și mai câte răutăți.

Nicio pagubă, messirul Baudoin putea să se înece vorbind, Jan nu auzea niciun cuvânt. Vibra de încântare cu cea mai subtilă fibră a ființei sale. Urmele lăsate de vânt, puritatea materiei, umbrele tăioase, totul îl copleșea. Parcă mergea cu pieptul larg deschis, îmbălsămat de farmecul argintului frunzelor de măslin, de trunchiurile răsucite de stejar, de mirosul de ienupăr ars, de roșul de pe acoperișuri, de albul fântânilor, de galbenul pânzelor de moară. Nimic nu era mai plin de viață decât coama măgarilor, uneori, în zori, atunci când plecau la drum, odată ce se ridica soarele.

La apus, deseori, Jan se cățara până în vârful unui deal, al unui turn sau se cocoța pe crenelurile unui zid de apărare. Se întorcea cu spatele la soarele ce se pierdea și privea.

Într-o seară, apăru Makhiel. Pe cât de tăcut putea fi. Ciucurii pălăriei sale albastre, mișcați de vânt, se răsuceau prin fața nasului său înroșit de frig. Jan nu mișcă, făcându-l pe Makhiel să întârzie cu întrebarea. Pe care o șopti, într-un final, ca și cum ar fi fost într-o biserică:

— Ce privești?

— Lumina.

Makhiel privi la rândul său. Apoi spuse:

— Cum se poate privi lumina? Eu văd doar lucruri.

— Privește printre lucruri. Apoi, din ce sunt făcute. Acolo vei

găsi lumina.

Cei doi tăcură. Noaptea cobora.

Se lăsa repede, din toate zărilor, trimisă din străfundurile lumii, fără ca nimic să-i poată sta în cale. Se ridica din pământ, se înălța drept în fața lor. Avea o masă foarte precisă, dar de o dimensiune atât de fantastică încât nimeni nu ar fi putut să o măsoare vreodată. Înghițea lumina, toată lumina, în opacitatea sa. Totuși, înainte de dispariția ei completă, viața lumii vizibile strălucea, mai clar, mai puternic decât pe parcursul unei zile întregi. Atât de apropiat de trupul omenesc că puteai să o atingi. Să o săruți.

Makhiel întrebă:

— Nu e prea târziu? În curând va fi mai degrabă noapte decât zi.

— Ce poți vedea acum este lumina, de fapt. În întuneric, nu suntem nimic.

Noaptea era atât de aproape, încât Jan se întoarse într-o parte să privească încă puțin linia orizontului, formele ce se decupau deasupra lui. Acum aveau limpezimea unui desen în argint.

Spuse:

— Lumina nu face doar ca lucrurile să poată fi văzute. Ea le scoate la iveală sufletul. Catifeaua nu este cositor. Mâna ta simte asta. Lumina face dovada prin strălucirea ei. Broderiile de aur nu au nici țesătura, nici asprimea însetată de lumină a unui așternut de in. Perlele și pietrele prețioase scânteiază diferit. Moliciunea unui covor trebuie să grăiască sub talpa ta la fel ca strălucirea unui acoperiș sau a unor plăcuțe de ceramică. Răsuflarea unui om lipsit de dinți i se simte de pe buze. Lumina ne spune un adevăr de netăgăduit: Suntem aici. Lucruri printre alte lucruri, materie risipită în materie. Nu e de ajuns să respiri, să te miști sau să gândești. Suntem aici pentru că ne putem vedea pe noi înșine în lumina ce ne este dăruită. Se poate ca Dumnezeu să fi ales lumina ca singură dovadă a existenței omului în univers. Cel care creează un tablou nu face altceva decât să arate semenilor săi odaia în care locuiesc. El împrumută puțină putere din duhul dumnezeiesc. Spune: Lumina vine de acolo. Priviți umbra pe care o lasă, strălucirea lucrurilor atinse de ea. Nu este alt adevăr decât cel pe care îl avem sub ochi în fiecare dimineață, de fiecare dată când noaptea se îndepărtează. Nimic altceva care să poată fi pictat. Dacă pictezi o odaie, cel care o privește trebuie să poată intra și să doarmă acolo.

Nu se mai vedea nimic. Era noapte.

Se auzeau strigătele celor care aprindeau torțele.

Într-o altă seară, când camera lor este luminată de o lumânare plăpândă, Makhiel spune:

— M-am gândit la cele ce mi-ați spus la Dijon. Faptul că monseniorul nu mizează doar pe o singură carte. Fie că este vorba despre masa de seară, despre un război sau despre o femeie, păstrează întotdeauna un as în mânecă. Poate fi adevărat pentru aceste lucruri, dar nu pentru toate. Dumneavoastră sunteți dovada. Nu își pune încrederea în nimeni altcineva pentru a-i putea aduce tablouri ce să-i fie pe plac.

Jan nu spune nimic. Un surâs, poate. Ce nu înseamnă totuși nici încuviințarea, nici complicitatea gândurilor sale.

Makhiel continuă:

— Am cugetat și asupra celor spuse despre lumină. Oare nu se dă dovadă de puțină îngâmfare, chiar multă, crezând că se poate pune într-un tablou lumina pe care Dumnezeu o răspândește peste lume?

Pe chipul lui Jan nu se vede nici urmă de supărare. Dimpotrivă, mulțumirea i se citește pe chip și în voce atunci când spune:

— În întrebarea ta sunt două judecăți false. Un tablou, așa cum îl văd eu, nu se mărginește la a imita aparența a ceea ce ne înconjoară. Și, mai ales, Dumnezeu nu răspândește lumina peste lume ca și cum ar fi El însuși soarele. Se spune în Scriptură: „Dumnezeu a zis: Să se facă lumină. Și se făcu. Dumnezeu a văzut că lumina este bună. Dumnezeu a separat apoi ziua de noapte”. După care, Dumnezeu a muncit șase zile la capătul cărora fiecare lucru și fiecare suflet au ieșit la lumină. Atunci însuși Dumnezeu a putut vedea ceea ce există. S-a arătat mulțumit. Se spune în Scriptură: „Și a văzut că este bine”. Acesta este raiul. Iar ceea ce viețuiește în rai nu are nevoie de o ordine pentru a fi un tot. Este de ajuns ca lucrurile și viețuitoarele să stea în lumină, sub privirile lui Dumnezeu. Pe atunci, viața nu însemna mai mult decât atât. Nici cunoașterea, nici alegerea, nici acțiunea, nici păcatul, nici binele nu existau încă. Așa este raiul făcut. Lucrurile și viețuitoarele există. Materia lor nu cunoaște nici timpul, nici spațiul. Apoi ceva se întâmplă. Începe o acțiune. Adam mănâncă un măr din pomul vieții și al cunoașterii. Aceasta este Căderea. Ceea ce înseamnă că acum începe timpul ce înconjoară oamenii și că, din această clipă, se naște o ordine a unei lumi ce ne aparține. O viață a unei materii ce ne aparține. O lumină și un spațiu ce sunt ale noastre. Dumnezeu, dacă vrea, poate să privească această lume. Dar de departe. Ordinea ce domnește în lumea noastră nu îi mai aparține. Este rodul nostru, armonia sau haosul nostru. Pentru noi toți, suflete și lucruri.

Makhiel are gura atât de deschisă încât, dacă frigul le-ar lăsa să zburde, toate muștele i-ar intra în ea. Ochii îi sclipesc, vioi. Doar pentru că înțelege ceea ce îi spune Jan? Fără nici cea mai mică îndoială.

Dar Jan s-a hotărât să meargă mai departe cu judecata, chiar dacă s-ar asemana cu un fond roșu-închis, aproape pământiu, ce ar

întuneca gândirea tânărului paj. Spune:

— Maestrul Guillaume d'Occam vede astfel lucrurile: De unde vine ordinea pământeană a lumii? Nu poate veni de la Dumnezeu pentru că ar însemna ca și El să se supună legilor armoniei lumii. Ar trebui să accepte, de exemplu, că doi și cu doi fac patru și nu o sută. Că iepurele nu ar putea niciodată să-l atace pe lup. Că nu poate deveni greu ceea ce este ușor. Lucru ce nu e cu puțință, deoarece Dumnezeu nu Se supune niciunei reguli. Înțelegând toate acestea, înțelegi, de fapt, că lumea noastră nu mai este raiul de altădată și că, de acum înainte, ascultă de propriile legi. Și că, astfel, nu ar fi în stare să destăinuie planurile lui Dumnezeu. Așadar, precinstite paj, oamenii au mai multe de așteptat de la ceea ce pot face cu mintea și cu brațele decât de la Dumnezeu.

— Dar Dumnezeu există! Se află în această lume. Pune lucrurile în mișcare! Avem semne ale prezenței Lui aici.

Jan nu răspunde pe loc. Makhiel îi vede surâsul. De o mare blândețe pe care flacăra roșcată a lumânării o întetește și o încălzește mai mult decât ar trebui să o facă. Pentru prima dată de când a început să pună întrebări, Makhiel își dă seama că ascuțimea minții modelează chipul maestrului mai mult decât o fac vorbele sale. În limpezimea privirii, pe pielea netedă a obrazilor și a tâmplilor. În arcuirea, puțin incertă, a buzelor ce nu încetează să surâdă. Care murmură:

— Se poate. Probabil a mai rămas din rai un ecou ce răsună încă printre noi. Un fel de amintire. Câteodată printre lucruri. Tocmai de aceea, când pictezi ceva, trebuie să fie întocmai. Să nu uiți niciun detaliu. Altfel, s-ar pierde acest ecou. Am picta doar obiecte. Cochilii ce au ținut cândva în ele păcatul ce ne-a aruncat pe lume, dar ce rămân pustii de acum încolo.

Jan tace din nou. Fără a se uita înspre Makhiel, lăsându-i un răgaz de liniște pentru a putea gândi. Să pună gândurile cap la cap, să le cântărească. Cu toate acestea, Makhiel este prea copleșit de emoția discuției ca să mai poată gândi. Atunci, cu o voce șoptită, fără urmă de compasiune, chiar cu o surdă ironie, Jan adaugă:

— Dacă așa este cu adevărat, dacă acest ecou există, trebuie să tragem de aici alte învățăminte. Dacă a mai rămas în noi vreo bucățică din rai, atunci suntem un dublu. În același timp noi înșine și semn al lui Dumnezeu. Imagine vizibilă în lumină și adevăr de nepătruns. Chiar și legăturile dintre lucruri și ființe sunt duble. De aceea, spui că e fals atunci când tu vorbești despre un tablou ca despre o reproducere a unor adevăruri materiale. Menirea unui tablou nu este copia. Lucrările mele nu sunt o știință a înșelăciunii. Știința unui pictor trebuie să facă să se nască, într-un cadru pe măsura înțelegerii noastre, o clipă din această lume trecătoare, după legile omenești ale spațiului

și timpului. Doar acuratețea infinită, pe cât se poate, a acestei clipe ne va duce pe drumul văzutului. De la amintire la rai. În așa fel încât haosul nostru să-și găsească piatra de hotar. Altă speranță nu mai este.

14

În apropiere de Toulouse, messirul André le aduse la cunoștință martiriul său. Tot șezutul îi era plin de răni și de furuncule.

Cu timpul durerea deveni insuportabilă, și preferă să meargă pe jos. Apoi și mersul îi deveni la fel de greoi. Intră în oraș întins pe burtă în căruța ce ducea cufărul lui Jan.

Începuse să ningă peste zidurile roșii ale cetății când fură găzduiți într-un han înalt, cu trei caturi. Messirul André fu susținut, chiar luat pe sus, până în odaia sa. Cu o pocăință ce făcea dovada durerii pe care o resimțea ceru să i se înlăture veșmintele, pentru a primi adieri ale aerului peste această parte a trupului ce îl făcea să scrâșnească din dinți. Lucru ce nu era prea ușor, fiind nevoie de mai multe mâini îndemânaticе.

Messirii Baudoin și Jan priviră scena din spatele servitorilor grăbiți. Avură aceeași privire consternată când fesele seniorului de Roubaix intrară în lumina candelelor. Nu mai era un șezut, ci o masă de sânge, bube și de carne sfâșiată. Nici necuratul din iad nu ar fi reușit ceva mai îngrozitor.

Alb ca varul, cu ochii închiși, messirul André suspină:

— Ghicesc din tăcerea voastră că nu prea este plăcut privirii.

— Adevărul e că vă credeam mai bătucit! mormăi messirul Baudoin cu o urmă de mulțumire în glas. Pe legea mea, ăsta e un fund cu care vei avea de furcă, îndrăznesc să spun.

Deși într-o poziție ce nu permitea ieșiri orgolioase, messirul André spuse cu mândrie:

— Nu am îndurat niciodată să merg mult călare, messire Baudoin. Ce vreți, Dumnezeu nu ne-a dotat pe toți cu aceeași înzestrare de a ne bătuci șezutul. Maestre Jan, dumneata, care te pricepi la toate, știi oare și puțină medicină?

— Fără îndoială, nu. Dar ar trebui să găsim pe aici vreo moașă care să poată pregăti niște alifii.

— Având în vedere starea lucrurilor, un bărbier mi se pare mai potrivit decât o moașă, scrâșni messirul Baudoin, hotărât să aibă ultimul cuvânt.

O oră mai târziu, messirul André își lăsa furunculele pe mâinile a două femei pricepute. Cu forme rotunde, buze subțiri, boneta de dantelă imaculată, aveau în mișcări și în priviri încrederea avută de cele care își fac munca printre țipetele nașterii sau ale morții.

Chiar dacă nu era nici cel al doamnei Crombburghе, nici *Mappa Mundi*, ele înconjură globul dureros al messirului André cu tot atâtea

lumânări câtă milă, cu pânze camforate, cu pomezi consistente și chiar cu atingeri mângâietoare. Înaintea ultimei rugăciuni de seară, fesele messirului André fură într-un sfârșit încoronate cu un fel de turban precum țeasta unui chel care și-ar fi zburat creierii.

Femeile cele înțelepte îi spuseră că trebuie să stea așa, pe burtă, pe perne de puf, timp de încă patru, cinci zile cel puțin. Protestă, dar ele îi spuseră că i-ar trebui încă pe atât înainte să se gândească să urce în șa fără ca binefacerile lor să fie spulberate. Messirul André, regăsindu-și pofta de vorbă, fu redus la tăcere, făcându-l să înghită o supă așa cum ar fi procedat cu un copil mic.

Jan îi spuse lui Makhiel:

— Pentru că, iată, nu ne putem mișca de aici câteva zile, mâine vom face o încercare la care mă gândesc încă de la Dijon.

15

O duzină de scoici Saint-Jacques stau aliniate pe priciul de marmură întors spre interiorul cufărului. Odată deschis, acesta este atât de mare, atât de ciudat întocmit, încât alcătuiește, numai el, un fel de alcov. Cu rafturi, cutii, încăperi secrete, sertare, părți mobile și o masă pliantă pe care Jan așază acum o planșetă de pictură. Deschide flacoanele cu pigmenți și aranjează pensulele una lângă alta. Toate având grosimi și lungimi diferite.

Afară ninge. Este o liniște blândă în care zgomotele abia pătrund. Puritatea zăpezii se răsfrânge pe tavanul camerei mari de la parter. De obicei, este locul unde se țin sărbătorile mari, nunțile sau ceremoniile religioase. Miroase a mere, a pere și a vatră stinsă, chiar dacă focul aruncă flăcări înalte și trosnește de parcă s-ar fi aruncat în el un pumn de sare.

Mâna lui Jan alunecă pe suprafața lăptoasă a fondului. Vârful degetelor abia atinge reliefurile unui desen în creion de argint: chipul lui Marguerite. O schiță din vara trecută. Prin efectul urmelor de argint, chipul apare ca o replică negativă, fantomatică, a adevăratului chip al lui Marguerite. Cu toate acestea poate fi recunoscut în întregime. Un vâl îi acoperă părul, iar la gât are un guler amplu. Colțurile buzelor, ochii, nările.

Dacă poate exista așa ceva: chipul nevăzutului.

Zbucium al nevăzutului. Memorie a căderii noastre.

Makhiel se foiește pe scăunelul său. O întrebare îi stă pe buze. O păstrează pentru el. Este destul de impresionat ca să își țină limba în frâu. Ceva îl face să creadă că prezența lui acolo este deja o mare favoare. Că vede mai multe decât ar trebui. Ce îi spun, cine știe, că viața e făcută din întrebări de ale căror răspunsuri te sature până la urmă.

Jan varsă puțin pigment în cochilii. Oxid dublu de plumb și de

staniu, malahit, ocră amestecat cu grăsime de porc arsă, alb de plumb, garanță⁴ și, în mai mică măsură, lapislazuli. Dintr-un săculeț de pânză, ale cărui margini le răsuțește, scoate un flacon de sticlă cu un lichid vâscos de culoarea chihlimbarului. Înlătură dopul de lemn. Cu delicatețea unui bijutier, umple cu liant un mic pocal de cositor nu mai mare decât un deget.

Repetând mișcarea, toarnă conținutul peste pigmenții din fiecare cochilie. Atunci, folosind doar pensulele cele mai groase, amestecă prafurile și lichidul. Oxidul dublu, amestecat mai fin decât celelalte pudre, are nevoie de încă o jumătate de măsură de ulei sicativ pentru a lua forma unei paste onctuoase și suple.

Galben, verde, brun, alb, roșu și albastru.

Jan așază pensulele.

După un răstimp, uleiul nu se ridică deasupra sidefului așa cum se desprinde zerul de laptele prins. Pasta nu se taie.

O miasmă grea, dar fadă, ce duce cu gândul la grăsimea descompusă a unui cadavru, îneacă mirosul de măr sau de pară ce plutește în aerul încăperii. Makhiel strâmbă din nas.

Jan ia o cochilie, o apleacă într-o parte. Pasta verde alunecă ușor fără să cadă. Cu vârful arătătorului ia puțin galben din altă cochilie, îl strivește cu degetul mare. O strălucire vie, naturală. Degetele lui Jan se freacă unul de altul până când devin de un galben atât de neted și de luminos, ca și cum ar fi fost făcute din culoare.

Își flutură mâna prin fața ochilor lui Makhiel.

— Ce vezi?

— Vopsea galbenă. Foarte frumoasă și foarte vie.

— Foarte frumoasă și foarte vie! glumește Jan.

Febril, fără răgaz, fără a rosti un cuvânt, concentrat, pictează chipul lui Marguerite. Acest lucru îi ia trei ore încheiate.

Cât așază pensulele, ochii lui Makhiel sunt ațintiți, pierduți. Chipul femeii care acoperă acum pânza este acum atât de real încât ai crede că îi știi toate tainele. Ironia surâsului, malițiozitatea, frăgezimea răsuflării sale. Acel parfum puternic pe care îl folosește în exces, ca și orgoliul și asprimea, totul se află acolo, în linia pleoapelor, transparența tâmpelor, umbra buzei de jos, sideful nărilor, bărbia, gâtul său adorabil. În străfundul privirii sale se pot ghici șoldurile unduitoare și sânii semeți. Hohotele ei de râs se pot auzi până sub zăpada de afară.

— Cine este? șoptește Makhiel cu vocea sa de strană.

— Nimeni.

— Nimeni?

— Pentru tine, nimeni! spune foarte grav Jan.

Privirea sa prea strălucitoare contrazice calmul și oboseala pe care vrea să o dea de înțeles ștergându-și meticulos degetele cu o

cârpă de in.

— De ce să o mai fi pictat-o atunci?

— Pentru că este un chip greu de pictat. Pentru că este un miracol pe care îl aștept și sunt superstițios.

Ochii lui Makhiel nu se dezlipesc de pe chipul lui Marguerite. Pe al său se pot citi tristețea, nedumerirea și orgoliul rănit.

Jan adaugă:

— Nu încerca să înțelegi. Nu vei putea.

— Și acum ce veți face?

— Voi aștepta.

— Ce anume?

— Să se usuce. Tu nu trebuie să stai aici. Poți merge să te odihnești, nu am nevoie de tine.

Makhiel nu vrea să piardă nimic. Până aproape de căderea nopții, așteaptă lângă Jan. Aprinde lumânările când lumina zilei se împutinează, pune buturugi în vatră. Tăcut, respectând răbdarea lui Jan, se îmbată privind chipul lui Marguerite.

16

Este târziu. Afară, zăpada a devenit la fel de întunecată ca noaptea. Dinspre grajduri s-au auzit zgomotele înfundate ale animalelor adăpostite acolo. Se mai aud bețivii azvârliți afară, paznicii de pe metereze și clopotul de la vecernie. Apoi liniștea țesută din rafale de vânt a înghițit totul.

Ochii lui Makhiel sunt roșii și iritați. Duhoarea vopselelor îi dă o greață asemănătoare cu beția. Pleoapele i se închid în ciuda voinței sale. Bărbia îi cade în piept, fruntea i se apleacă în somn. Se trezește, aruncă o privire spre Jan, nu îndrăznește să spună niciun cuvânt.

Chipul necunoscutei îl privește cu un surâs. Uneori parcă are ceva diabolic, alteori este cel mai sincer, cel mai dulce surâs pe care l-ai putea primi. De fapt, la lumina candelelor, pare că este mai puțin batjocoritor și mai plin de dorință.

Makhiel închide ochii. Chipul ei răsare în spatele pleoapelor. Crede că visează. I-ar plăcea să fie un vis. Ca această femeie să fie la fel de vie precum o vede. Să-i poată auzi foșnitul șalului peste catifeaua rochiei. Să-i audă suspinul răsuflării, să-i întrezărească tresăltarea pieptului, acel tremur de dinaintea rostirii. Redeschide ochii. Visul se destramă doar pe jumătate. Chipul, surâsul, ceea ce se află dincolo de el, ispita, așteptarea, poate, sunt tot acolo.

Ca și vigilența lui Jan. Maestrul Jan nu se clintește, parcă ar fi un călugăr în transă. Privirea fără expresie. Nelăsându-se pradă oboselii. Părând că ar putea rămâne așa pentru veșnicie. Parcă ar fi un tablou pictat de el însuși.

Makhiel se întreabă cât timp ar mai putea sta așa. „Poate pentru

totdeauna, gândește el, fără a se mira câtuși de puțin. Poate este o vrăjitorie. O încercare la care mă supune. Una dintre acele ceremonii pe care s-ar bănuî că le fac alchimiștii în fața retortelor și a alambicurilor. Maestrul Jan așteaptă să mă topesc în privirea acestei femei pe care a pictat-o. Să mă rățăcesc în ea, pătrunzându-i în suflet atunci când va deschide gura și va respira cu adevărat! Să mă înghită.”

La aceste lucruri se gândește Makhiel, când privește portretul acestei necunoscute Marguerite. Nu că fata va vorbi, va cânta sau îl va chema. Sau că își va apropia măcar fața pentru a se odihni între palmele lui sau pe umăr, cum fac femeile, tandru, când se lasă în voia iubitului lor. Nu. „Aceasta este altfel. Mă va întâmpina, mă va sorbi ca și cum aș fi pentru ea un gust sau un parfum.”

Râde în sinea lui de nebunia acestor gânduri. Dar nu le îndepărtează. Dimpotrivă, se întreabă, cu și mai multe amănunte, cum ar fi dacă buzele necunoscutei s-ar deschide și și-ar rotunji dulceața trandafirie. Un surâs tandru ce l-ar primi ca pe o picătură de miere. Nu mai simte nimic altceva decât prezența ei.

Nu-și poate da un răspuns. Totul se face țândări dintr-odată.

17

Ușa se deschide cu zgomot, deși nu s-a auzit nicio bătaie. În prag se înalță silueta messirului Baudoin, beat, cu o lampă chioară în mână, având o mutră surprinsă.

— Sfinte Hristoase! Ce tot faceți voi doi aici, pe întuneric?

Jan de-abia schiță o mișcare. Messirul Baudoin mai poate încă să scoată un mormăit, să bată din picior, să facă tărăboi pentru a fi ascultat. Cu obraji roșii, respirația întretăiată. I se vede pielea albă de pe piept, precum branhiile unui pește, prin cămașa desfăcută, pătată de vin.

Makhiel vede toate acestea, însă nu și Jan. Nu catadicsește să se întoarcă. Este ursuz. Îi răspunde:

— Aștept.

Ridicând lampa, messirul Baudoin aruncă o privire spre Makhiel. Se apropie de cufăr, podeaua îi răsună sub pași.

— Și ce aștepți?

— O minune care să îmi desăvârșească lucrarea.

Ochii messirului Baudoin se întorc către chipul lui Marguerite. Un cap de tânără femeie ce pare să atragă spre sine toată lumina din odaie. Messirul Baudoin spune, glumeț:

— În sfârșit, iată-ne și aici! Ne facem mâna cu mutrișoare de fetișcane.

Râsul său duhnește a vin prost.

— Și acum un sfat de la unul care a pus mâna mai des pe o

femeie decât au ouat găinile: Vei găsi dovada minunii chiar pe chipul infantei.

Cum Jan nu scoate o vorbă și nici nu ridică privirea, mai bolborosește:

— Știți voi ce am aflat eu? Că Montacute a murit, la Orléans.

— Montacute?

Strigătul se desprinde de pe buzele lui Makhiel care s-a și ridicat, supărat pe sine pentru a nu-și fi ținut gura. Messirul Baudoin a găsit ceea ce căuta, niște urechi bune să-i asculte blestemele. Tună și fulgeră, bate din picior din nou, făcând să se miște portretul lui Marguerite.

— Montacute ăsta, ales de Bedford să nimicească Orléans, a dat colțul. Și știi cum? Lovit de o ghiulea pornită dintr-o bombardă cu care se juca fiul amantei sale! Sfinte Hristoase, ce dramă! Vă spun drept, îmi pierd timpul pe aici. Ar trebui să fiu acolo. Ce caut eu aici, între unul care se lasă uns pe fund de moașe și altul care așteaptă o minune pentru a face portrete de fecioare?

Jan se ridică. În sfârșit, se vede că privirile li se întâlnesc la aceeași înălțime.

— Messire Baudoin, dacă nu știi ce să faci aici, eu o știu prea bine. Sunt aici, ca și dumneata, dintr-o voință de care ascult. În afară de asta, nu îmi amintesc să fi bătut la această ușă și nici să fi cerut voie să intri aici. Ar fi trebuit. În această seară și în zilele ce urmează, această odaie este atelierul meu. Nu e o cârciumă sau o cramă pentru prostime, cu uși bătute de vânt pe care să se fâțâie toți bețivii.

Fața messirului Baudoin pălește de uimire.

— Faptul că Montacute este mort te lasă rece?

— O sută de Montacute dacă și-ar vărsa mațele afară, nu i-aș auzi văitându-se. Dimpotrivă, ceea ce dumneata nu ești în stare să vezi în substanța acestui portret, în care nu vezi decât mutrișoara unei fetișcane, iată ce poate schimba întru totul fericirea monseniorului. Și, în același timp, pe a mea și pe a dumatile.

— Fericirea mea? Din pricina unui portret de fecioară?

— Dacă nu mă înșel, ți s-a promis un baston de șambelan doar dacă vei ști cum să o însoțești pe infanta de la Lisabona la Bruges? Pentru aceasta, messire Baudoin, trebuie ca monseniorul să aibă întradevăr chef de însurătoare. Să vrea să o culce pe infanta Isabel în patul lui și nu doar numele unei Lancastre pe un răboj diplomatic. Ce crezi că voi face în Portugalia, dacă nu să-i întetesc această dorință?

Messirul Baudoin se dă înapoi. Dacă ar fi putut fi mai roșu decât era, ar fi fost. Ochii săi se desprind de pe chipul lui Marguerite pentru a-l privi pe Jan, căutând zadarnic dovada unei glume.

Jan așteaptă ca răcoarea înfrângerii să-i alunge aburii beției, îi spune lui Makhiel:

— Voi rămâne singur aici înseara aceasta. Nu are rost să mă aștepti. Adu-mi ceva de mâncare. Pate și vin. Niște mere, dacă găsești. Și lemne pentru foc.

Atunci, messirul Baudoin prinde grai și începe să râdă.

— Pe toți dracii, nu te știam așa, maestre Jan. Fiecare și-o știe pe-a lui, iar dumneata știi să le întorci. Dar eu, când mă apuc de o treabă, o fac fără să mai aștept minuni!

18

Pate de porumbel în sos de migdale și vin dulce din Munții Negri și vreo două mere la fel de roșii ca fața messirului Baudoin sau ca fesele messirului André.

După ce mănâncă și bea, Jan aștește în fața șemineului. Când se trezește, lumânările sunt aproape stinse. Pune altele, cercetează portretul lui Marguerite.

Nimic nu s-a stricat.

Niciun rid, nicio pată nu lasă să se ruineze frumusețea lui Marguerite.

Cu o nesfârșită delicatețe, mângâie cu vârful degetului buzele și ochii chipului din portret. Culoarea este uscată, nu se mai lipește de piele.

În atât de puțin timp! În odaia aceasta friguroasă!

Se pare că de data aceasta este ceea ce trebuie. Minunea s-a săvârșit.

Zece ani de îndârjire, de înfrângeri și de dezamăgiri. Un chin și o corvoadă.

Jan surâde. Apoi râde, fericit. Își toarnă un poc al de vin și râde iar. Fericirea întruchipată. Dulceața speranței îndeplinite, a îndepărtării unei poveri. Nectarul mândriei. O mare mulțumire de sine, de încredere, căci, până la urmă, minunea s-a săvârșit.

Ar dansa.

Cu Marguerite ar dansa. „Tu poți înțelege. Vei înțelege. Vei fi mai nebunatică și mai mândră de mine. Sora mea care dansează, care strălucește de fericire.”

Râde iar, scutură din cap, în ochi îi apare scânteia unei neliniști.

— Atât de puțin lipsește să îți ating obrazul, murmură el. Mi-e dor de tine. Și eu, precum un paj, te-aș putea privi ca pe o vedenie.

19

În zorii ce se nasc peste zăpada ce parcă nici nu se află acolo, vinul îi aduce în gură un gust dulceag ce îi face sete. Bea, scoate dintr-un sertar al cufărului său o coală de hârtie maronie, o pană și cerneală.

Surioară, minunea s-a săvârșit. Sunt ore bune de când te am în față, cu tot ceea ce iubesc eu la tine și ce amintește de ființa șireată și de temut pe care o știm prea bine. Ești aici și nimic nu îți tulbură prezența. De data aceasta, culoarea nu se împrăstie. Noul amestec de rășină și de ulei este bun. Poate ar trebui să mai aștept până mâine sau poimâine pentru mai multă încredere. Dar nu mă îndoiesc că am găsit. Calitatea tușelor pe care le poți avea cu aceste culori este mai mare decât mă așteptam. Finețea însăși. Pigmenții devin lăptoși, este de ajuns să îi adaugi. Chiar și într-o lumină proastă, tonurile nu se pierd. Pensula îmi urmează mâna, umbra și lumina sărutărilor tale suflate de pe buze. Ai fi râs daci ai fi văzut fața pajului Makhiel când te-a privit.

Jan ridică pana.

La ce bun să scrie aceste cuvinte?

Marguerite va afla mai târziu.

Adevărul minunii este cel al umilinței. A făcut destul pe bufonul și pe înțeleptul în fața lui Makhiel și a messirului Baudoin. De acum înainte, este de ajuns să picteze pentru a da dovadă despre ceea ce poate.

Mai bea. Vinul este mai puțin dulce. Își aduce aminte toate acele cuvinte spuse pajului, toate acele întrebări la care a răspuns.

Amintirea glasului său plin de îngâmfare îl dezgustă.

„Ce am învățat până la urmă cu adevărat? Doisprezece ani de haos printre sticlute, rășini și pigmenți. Întesați de rânjete și de zâmbete false. Totul este de neînțeles. De ce acestea se usucă sau nu? De ce se taie sau se amestecă? De ce Marguerite și Jan nu știu să fie frate și soră? Ceea ce se află dincolo de dorințe și de rușine, cine poate ști? Cum să afli? În marele haos al plăcerii, unde se află legile ce fac ordine? Unde se află *Mappa Mundi* a binelui și a răului?

Sunt precum pajul Makhiel. Pun întrebări, fiind destul de nătâng, încât să vreau să afl și răspunsurile.

Suntem niște maimuțe ce își repetă gesturile în sclipirea unei oglinzi de argint. Până se înfăptuiește minunea. A ușii ce se deschide.

Voința sau nepăsarea lui Dumnezeu, nu se poate ști. Aceasta rămâne marea noastră neștiință. O neștiință ce se întrupează odată cu noi.”

Jan zvântă pana, taie partea scrisă a pergamentului, o dăruiește focului lumânării. În timp ce cuvintele ard într-o flacăra albă, poate să vadă și mai bine chipul lui Marguerite.

Gândește: „Ar trebui să-mi petrec restul zilei în rugăciune pentru a-i mulțumi Domnului”.

Dar el visează la chipul doănei Isabel. Ce-i pasă lui dacă este

frumoasă sau urâtă, fecioară sau nu, plăcută sau furioasă, cu pielea aspră sau ca de sugar? De-acum ar putea desăvârși toate acestea prin culori. Cu aceste paste și cu a sa *camera lucida*, cu uneltele sale, învățătura, înțelepciunea îndelungată a sufletului său, poate va reuși.

Nu o copie sau o oglindire, așa cum crede pajul Makhiel, ci însăși înfățișarea acestei femei.

Acolo, în fereastra încă deschisă a picturii, în acest miracol ce șoptește adevăruri ce nu sunt adevăruri dovedite de viață.

Poate.

Messirul André rostește:

— Iată cum stau lucrurile, maestre Jan. Vești proaste peste vești și mai proaste. Firește, pomezile moașelor și-au făcut datoria. Nu mă mai doare așa de rău. Din nefericire, supa lor îmi bolborosește prin burtă. Diaree, dacă mă înțelegi. Și în poziția în care sunt.

Ce-i drept odaia duhnește. Jan a simțit miasma înainte de a intra pe ușă, chiar dacă nările sale sunt încă impregnate cu mirosul noului ulei sicativ.

— Poți deschide fereastra pentru o clipă. Blana aceasta este groasă și mă apără bine de frig, spune messir André cu un suspin ce spune multe despre băătălia în care și-a cam pierdut îngâmfarea în aceste ultime zile.

Jan împinge canaturile. Cerul este cenușiu și calm. Cărămizile zidurilor orașului bat în negru deoarece zăpada se topește ușor deasupra lor. Se dezgheață.

— De-ar fi numai necazurile mele, dar mai e și Orléans. Mai e și Montacute. Nemaipomenita ispravă de a se lăsa omorât tocmai acum. Pe deasupra, mai e și fata aceasta care ar fi auzit vocea Domnului. Ce îi poruncește să meargă să-l elibereze pe regele de Bourges și de Orléans. Chiar și aici, lumea șoptește pe la colțuri. Nu e bine.

Messirul André își apleacă fruntea spre așternut. Își freacă ceafa cu o mână vlăguită.

— Obosesc vorbind în această poziție. Este limpede că Dumnezeu nu a vrut ca omul să-și petreacă viața stând pe burtă.

Zâmbește din nou cu acel surâs cu două fețe. Pentru prima dată, Jan ar vedea pe buzele sale un adevărat surâs. O ironie pentru sine. Îi întoarce surâsul.

Messirul André îi arată cu degetul talmeș-balmeșul de la capătul patului. Crucifixe, lumânări, un agheasmatar din gresie trandafirie, un Hrist din lemn de merișor, icoane ale Fecioarei, două mici și una cât palma, țipătoare, grosolane, ce te fac să te îndoiești atât de feciorelnicia cât și de puritatea sa.

Messirul André vorbește mai încet:

— Ceea ce mă îngrijorează, maestre Jan, este locul în care ne aflăm. Aici, la Toulouse. Știi prea bine. Toată această erezie. Aceste lucruri. Nu știi niciodată când aerul este cu adevărat curat. M-am întrebat dacă este cuminte să-mi încredințez rănilor acestor femei. Cine știe ce pun în pomezile lor? Acum e prea târziu pentru asta. Dar supa? Îmi întoarce mațele pe dos. De ce? De aceea am aranjat toate aceste sfinte icoane. Am cerut și supă de la han. Nicio afacere. Aceste femei ar putea foarte bine să își bage nasul în ea. Sunt șirete. Aici ne e nouă greu cu ereticii. Sunt șireți și isteți. Diavolul nu se ia niciodată de

proști. Ce părere ai?

— Ca să fiu cinstit, messire André, nu mă gândesc prea des la diavol.

— Ziceam de supă.

— Noi o mâncăm, eu mănânc din ea. Makhiel și messirul Baudoin, ca și mulți alții, fac la fel. Fără mofturi, ba chiar cu plăcere. Slănina care-i dă gustul este îmbietoare, plăcut condimentată.

— Asta nu înseamnă mare lucru. Poate supa mea nu e la fel ca a voastră. Ar putea să-i strecoare vreo licoare pe drumul de la bucătărie până la odaia mea.

— Cu ce temei, messire André? Femeile acestea mi se par de bună-credință, fără nicio dorință de a face vreun rău. Dimpotrivă, le place să vă facă un bine.

— Crezi?

O umbră de speranță se întrezărește în vocea messirului André. Speranță și puțină visare.

— Când ești așa ca mine, te gândești mult. Ai timp. Ochiul nu vede mai mult decât ce se află în fața lui. Și, credeți-mă, durerea de burtă peste cea a furunculelor, așternuturile, mirosul, toate astea... Sufletul nu are pace deloc.

— Ai putea încerca băile. Se zice că prin părțile acestea sunt bune, nu departe de aici.

— Crezi?

— Ai fi dus acolo în mare taină. O baie fierbinte te-ar mai ușura. Pentru puțin timp, te-ai mai bucura și de altă poziție.

— Nu m-am gândit la asta. Dar femeile? Le știi pe femeile de la băi. Cele cu care se desfată messirul Baudoin.

— Cele două care te îngrijesc ar fi de ajuns, sunt sigur.

În privirea obosită a lui messir André se vede o sclipire de speranță. Jan se simte mai degrabă înduioșat decât amuzat.

— Știam eu că mă vei sfătui cu folos, maestre Jan. Nu degeaba ține monseniorul la dumneata. De altfel, în gândurile mele, am cugetat la ceea ce mi-ai spus despre icoanele Fecioarei. Văzându-le pe cele ce se află aici, sub nasul meu, se poate să spuneți adevărul.

Aburul joacă prin fața gurii messirului André. Frigul a alungat duhoarea. Jan închide fereastra. Messirul André continuă:

— Știu că lucrezi mult zilele acestea în atelierul dumitale de ocazie. Mă întrebam dacă nu ai avea timp, înainte de plecare, să-mi faci un portret? Oare nu va fi prea incomod pentru dumneata, în poziția în care mă aflu?

Cum să îți ții răsul? Gândul la tabloul pe care l-ar picta îi ridică pieptul într-o izbucnire greu de potolit.

— Nu, firește. După zâmbetul dumitale, înțeleg că nu e o idee prea bună.

Makhiel spune:

— Este vreo pricină pentru care mă ocoliți, stăpâne? Îmi închideți ușa atelierului. Pe culoare mă evitați. Nu ne încrucișăm privirile și abia mai spuneți pe ici, pe colo, că mai aveți nevoie de mine ca paj.

Merg pe zidurile de apărare ale orașului Toulouse. Frigul s-a înțetit, bate vântul, uscat. Franjurii de la pălăria albastră a lui Makhiel, se leagănă și îi ating nasul. Cu mâna înmănușată, Jan își ține turbanul purpuriu. În ultimele zile, nu a mai ieșit fără să-și acopere capul. Nu răspunde.

— Și, firește, nici nu mai răspundeți întrebărilor mele. V-am pricinuit vreo supărare? Am făcut vreo stângăcie? Nu înțeleg.

Zăpada, topită și apoi înghețată, naște forme pe acoperișul catedralei, înconjurată de schele, pe alocuri. Îi aduce aminte de un desen schițat acum multă vreme, la Gand. O Sfântă Marta în fața unei catedrale în construcție. Cu noile culori, ar putea să-l termine într-un fel ce i-ar uimi pe toți.

Gândul la Sfânta Marta îl duce, din nefericire, la Ydria. Și apoi la pajul Makhiel care are ceva din felul său plângăreț și arțăgos.

— Pot să vă spun adevărul, stăpâne: Sufăr de moarte că nu pot revedea portretul tinerei fete pe care l-ați pictat deunăzi, în fața mea. Dintre toate pedepsele pe care mi le dați, aceasta este cea mai dureroasă dintre ele. Nu, nu mă doare: îmi sfâșie sufletul și inima. De ce ați mai pictat acest chip de față cu mine, dacă nu îmi îngăduiți să îl revăd? Nu înțeleg. Care este vina ce v-a spulberat încrederea în mine? Eu, care nu am aplecat urechea la vorbele rele pe care messirul Baudoin le spune despre dumneavoastră.

Lacrimile, aflate undeva între gât și buze, nu sunt departe. Ca și dealurile, acolo jos, în miazăzi, într-o reîntoarcere a fluviului ce se îndepărtează de oraș. Desimea unui crâng de stejari ce nu își pierd frunza, acoperiți de zăpadă, duce cu gândul la o catifea de mătase deschisă la culoare, rostogolită la poalele unui cer plumburiu, abia dantelat cu alb. Apar câteva case, în fum, la fel de pașnice și de cuminți ca un om așezat pe marginea timpului ce trece. O pereche de bătlani vine dinspre ele, cu fâlfâiri de aripi, și se rotește pe deasupra orașului. Cu gâturile întinse, își desenează cercul zborului. Grija, delicatețea cu care își unduiesc aripile te duc cu gândul la o mângâiere pe care văzduhul nevăzut al cerului ar da-o lumii de dedesubt.

Makhiel spune iar:

— Cum a trebuit să-mi omor timpul, am citit o bună bucată din *Confesiunile* Sfântului Augustin. Așadar, am cugetat îndelung asupra a

ceea ce mi-ai spus despre adevăr. Nu pot să cred că nu vă preocupă gândurile lui. Spune că oamenii iubesc într-atât adevărul, încât, atunci când le cade ceva cu tronc, vor ca acest ceva să fie adevărul însuși. Nevoind să se încredințeze de greșeala lor, nu vor să fie luminați de adevăr și de dreptate. Astfel, sfârșesc prin a urî adevărul în numele a ceea ce au început să iubească în loc! O, știi prea bine. Vă gândiți: „Așadar, cum știe Sfântul Augustin unde se află adevărul? Nu este el orbit, ca toți ceilalți, jertfindu-și patima pe altarul adevărului, numindu-l Dumnezeu?”

Bâtlanii își reiau zborul, cu aceleași mișcări domoale, armonizate. Jan surâde.

— De ce te plângi, domnule paj? Ne plimbăm împreună. Tu vorbești, eu te ascult. Și iată că știi să dai și răspunsuri la întrebări.

— Așa este! Și știi ceea ce vrea să însemne tăcerea dumneavoastră. Mă credeți încă spionul monseniorului.

22

Messirul Baudoin spune:

— Știi ce crezi despre mine, maestre Jan. Te iei după aparențe. Este meteahna unor oameni ca dumneata, cu capul mare și mâini de domnișoară. Te fac să zâmbești. Nu sunt decât unul cu gură spurcată care nu cunoaște felul în care trebuie văzute lucrurile pe lumea asta. Mă scald în apele băilor publice și între coapsele femeilor cu mai multă plăcere decât în știința cărților. Pe mine nu mă vei face să cred că fețele icoanelor sunt îngerești sau că fundurile lor mici și strânse ar putea trece drept un zâmbet pus de-a-ndoaselea. Te temi de râsul meu. Pentru că și eu am o părere despre dumneata, maestre Jan. Pot să ți-o spun. Adevărul dumitale este deșertăciunea. Ești spoit cu minciuni. Ți place să uimești și să pupi în fund prinții ca să te plătească. Fără un monsenior, nu faci doi bani. Un valet care vopsește ușile și tavanele. Un lingău al puterii. Fumul unui foc stins, iată ce ești. Arta minciunii, iată arta dumitale. Ești precum preoții, după dumneata raiul este întotdeauna în altă parte. Crezi că tablourile dumitale au mai multă greutate ca mizeria, sângele și sămânța zilelor ce trec. Nu te-ai întâlnit niciodată cu viața. Ai un creier, dar carnea ce ți se bălângăne dedesubt la ce ți este de folos? Mă întreb. Adevărul adevărului, truda noastră a celorlalți, războiul, mațele vărsate sub platoșe, sângele ce mustește în cizmele împutite după o dimineață de luptă, țipătul de moarte ce sclipește pe lama spadelor și care face cât vaietele femeilor care își rup măruntaiele ca să nască, toată această mângă înfiorătoare pe care nu o cunoști. Cum, de altfel, habar nu ai ce este o fecioară. Ah! dumneata care te lauzi că ai cea mai ascuțită vedere din lume, care știi cum să desenezi depărtarea și apropierea, nu ai văzut niciodată sexul unei fecioare, bag mâna în foc. Nu i-ai desfăcut niciodată coapsele ca să-ți

bagi nasul acolo. Eu am făcut-o. Am și gustat de atâtea ori o asemenea plăcere, încât numai amintirea ei îmi e de ajuns pentru a-mi satisface pofta. Sunt unele lucruri care cer curaj. Ah, maestre Jan, gândul că dumneata ai fi cel care să descurce adevărul de minciună despre ce se ascunde între coapsele infantei mă face să râd. Un tertip bine urzit, mărturisesc. Dar te-ai înșelat dacă nu ai luat în seamă dorința monseniorului. Dacă surâde în fața giumbușlucurilor dumitale colorate și te bate pe umăr, nu se gândește prea mult la asta. E ca mine. La o scară mai mare, firește. Mai întâi este Dumnezeu și apoi el. Dumnezeu va hotărî și la Orléans. De când am plecat îți tot spun, ca și cum nu am avea nimic mai bun de făcut. Dar este adevărat, maestre Jan, că este și ultima dumitale grijă. Te bucuri de culori cum se bucură messir André de pomezi. Uite cu cine merg eu la drum. În sfârșit, mâine va pune fundul pe șa. Asta ne va pune un pic în mișcare. Trebuie să o facem dacă vrem să ajungem în Portugalia.

Messirul André nu se ținu prea mult în șa. După vreo două leghe, când catedrala din Toulouse devenise o masă de umbre roșiatice deasupra zidurilor, nemaifiind văzut decât de cei cu care călătorea, coborî de pe cal.

Femeile își luară rămas-bun cu mângâieri doar pentru durerile sale, punându-l să jure că va fi grijuliu cu cicatricele.

— Să nu stricați, nerăbdător, treaba bine făcută de noi, preacinstite domn.

Cuvintele lor erau ciudate, dar sfatul le era bun. Pentru a-l transporta, slujitorii așezară cuverturi, plăpumi, perne și piei de lup în căruța ce ducea cufărul lui Jan. Lăfăit deasupra, messirul André își luă o poză țațoșă, astfel încât să pară un mare senior ce se ține țeapăn pe cal.

Messirului Baudoin nu-i fu prea greu să-și țină limba ascuțită în frâu. Nu îi veni în minte nicio răutate. Avea sufletul prea amărât pentru că nu se afla în altă parte. Cu căciula sa imensă de blană, înfundată peste urechi, mergea înaintea tuturor, singur. Silueta lui greoaie vorbea de la sine.

Jan rămase indiferent la toate aceste sclifoseli și la privirile întunecate ale pajului Makhiel.

Nu mai era decât o călătorie a răbdării, un chin zilnic.

24

În ajunul Crăciunului, albastrul oceanului se ivi dintre dealuri, se ascunse în spatele unei păduri de pini înainte de a reapărea ca și cum ar fi fost așternut în drumul lor.

Cerul era limpede și înghețat, vântul aprig. Jan nu văzuse niciodată acest albastru. Fără asemănare, fără nicio apropiere de cel al mărilor deja văzute, cea a Nordului și Mediterana.

Un albastru cu o greutate împovăraătoare. O mare în care se uneau curgerea veșnică a fluviilor și o imensitate ce nu avea alt capăt decât pe partea cealaltă a lumii. Cum să-ți închipui că acolo, la fel de curat și de neatins precum cerul între stele, lumea se rotunjea, se închidea pe sine într-un glob ce nu avea nici margini, nici început?

Un albastru pentru *Mappa Mundi*.

Un albastru cu care se poate picta golul.

Acel albastru. Fără hotar sau măsură, fără vreo pată cenușie sau mângâieri aurii. Un albastru venit de sus, din adâncurile cerului, din vuietul raiului necunoscut încă. Cel pe care doar Dumnezeu îl poate contempla, dar pe care ar trebui totuși să știi cum să-l atingi cu o tușă ca un fulg în fundalul celor mai savante imagini, în curba fluviilor ce

înlănțuie zbuciumul munților, în roșul mânios al unui acoperiș, acolo jos, în fundul unei văi, în ceața unei ultime lumini din zilele geroase.

O bucățică de albastru, din acel albastru. Nimic mai mult.

25

Apoi, după cinci sau șase săptămâni, ajunseră la Lisabona.

Cinci sau șase săptămâni în legănatul cailor, nopțile petrecute prin hanuri modeste, priviți cu mirare, ascultând vorbe neînțelese, încălziți de soare, pe drumurile înguste și proaste. Zile după zile asemănătoare cu cele ce se scurseseră, chiar dacă în jurul lor totul se schimbase și nu putea fi recunoscut. Lânzezeala unei călătorii devenite la fel de gretoase ca dulceața unei poame prea coapte.

TABLOUL AL TREILEA
Camera lucida

Ea nu era acolo.

Când ajunseră în sfârșit la Lisabona, totul îi aștepta: căldura văzduhului, norii voluptuoși, nesfârșitul oceanului și fuioarele sale albe de ceață, bărcile și corăbiile, peștii înșirați ca rufele la uscat pe plaja pe care cântau sau chicoteau femei cu pielea arsă de soare, gustul măslinelor, de brânză de capră, de carne a caprelor ce tropoteau prin oraș, alb și el, cu labirintul său de ziduri roase, cu acoperișurile stacojii înșirate la înălțime, peste verdele naturii, în acest hățiș de junglă, suav și umed, aceste umbre dense cu întunecimi aproape înfricoșătoare, cu ziduri de biserici mai înalte decât toate celelalte, mai albe, păstrând încă vie amintirea caselor maure, frumusețile și științele maurilor regăsindu-se în genele fetelor, în buzele bărbaților, în mersul cailor pur-sânge, al taurilor, aceste bestii adorate cu fudulii uriașe, cu mugete uimite și inutile, toată această strălucire a mândriei ascunsă în fiecare detaliu, gulerul înalt al rochiilor de vară, aceste bărbii, moliciunea mișcărilor și a privirilor, centurile de mătase de pe șoldurile bărbaților și ale femeilor, pleoapele ce își găseau astâmpăr doar în faptul serii, capriciile pline de pasiune, de liniște, de vorbe șuierate într-o limbă necunoscută, ce făceau ca totul să fie altfel, într-un fel inabordabil și seducător, până la această lumină ce tăia unghiurile umbrelor pufoase din zori până în seară, pe care o căutai prin grădinile palatelor unde se dansa pavana cu pași bine învățați, provocatori și îndărătnici, o curte amestecată, cu strămoși bastarzi, dar de un orgoliu nemăsurat, conștientă de puterea nouă pe care o avea în jocurile universului, compensând mica întindere a regatului prin mișcările șoldurilor, printr-o anume înțepenire a cefei, dându-se în vânt după petreceri, după discuții domoale în camerele cu plafon de cedru pictat, cu tapiserii englezești și mobilier spaniol, strângând sipetele, covoarele și candelabrele pentru a anunța bogăția zilei de mâine, cea pentru care se venea de atât de departe, pentru a cere mâna unei femei, un târg avantajos, da, tot ce și-ar fi putut imagina vreodată despre Lisabona era acolo. În afară de doña Isabel, fiica lui João d'Aviz I, regele Portugaliei.

Ceea ce spuse și infantele Dom Duarte:

— Sora noastră nu este aici, domnilor.

Având pe buze surâsul dezinvolt al unui rege.

Dom Duarte nu era încă rege. Dar era ca și cum ar fi fost. Tatăl său, regele João, era obosit și prea bătrân. Pe timpul său, își asasinase

predecesorul, împlânzise Spania și propriul popor. Singur ridicase Portugalia. De atunci, amintirea acestui efort îl adormea după fiecare masă. Nu se făcea văzut decât o dată pe an, la slujba aniversară a încoronării sale. Fiii săi domneau în loc. Mai ales Dom Duarte.

Un bărbat de patruzeci de ani, cu trăsături simple, puțin prea împlinit, cu o mustață bine periată deasupra unei guri mici și cărnoase, umbrită de părerea unei amărăciuni. Albastrul mătăsii din centură și al gulerului îi sublinia ochii nepăsători. Un accent ce te ducea cu gândul la umezeala vântului serii, însă o engleză asemănătoare cu aceea de la curțile Flandrei sau ale Franței.

— Infanta doña Isabel se află în palatul său din Faro în care obișnuiește să petreacă iarna. Trebuie spus că nu vă mai așteptam. Sau nu încă. Ianuarie nu este o lună prielnică pentru călătorii. Cu toate acestea, este o plăcere să vă primim. Vedem în Domniile Voastre nu numai solii monseniorului, mare duce al Apusului, dar și pe preaiubitul nostru Philippe. Este o fericire. Simțiți-vă ca acasă.

Te puteai gândi că vorbele depășeau de departe adevărul. O șlefuire a politetii ce părea a fi prin aceste părți cea a unui orfevrier.

La întrebarea, pusă de messirul André, de a ști când ar avea fericirea de a îngenunchea în fața infantei pentru a-i înmâna misivele monseniorului, el răspunse cu un surâs nepăsător. Lăsând liniștea să coboare pentru a stingheri pe toată lumea. Apoi spuse, ca și cum i-ar fi părut rău, așa cum s-ar lăsa o înțelepciune tainică în grija unor suflete nevrednice, că infanta avea obiceiul de a se întoarce de Sfântul Lazăr.

— Este felul său de a renaște printre noi în fiecare primăvară. Astfel veți avea timp să vă odihniți. Drumul din Flandra până aici trebuie să fi fost foarte greu. Cât despre misive, vom folosi acest timp pentru a le cerceta și pentru a le împărtași tatălui nostru, regele João.

Asta era tot. Audiența era deja încheiată.

Solia se îndepărtă de tronul regal mergând cu spatele, cu fețele plecate. Înainte de audiență, un șambelan îi prevenise:

— Nu se întoarce spatele monseniorului. Te apleci și părăsești sala mergând cu spatele, cu ochii în pământ. Aici, așa se face.

Cu cea mai mare eleganță de care erau în stare, făcură o plecăciune, ieșind cu spatele din marea sală de audiențe, cu colonade duble și bolți, picturi și tapiserii vechi, întunecate ca noaptea, printre șirurile de curteni adunați acolo, curioși să vadă cu ce se aseamănă acești flamanzi, acești emisari ai unei bogății ce îi făcea să viseze.

Afară, șambelanul îi aștepta în fața unei oști de lachei în livrele galbene și de halebardieri în negru și roșu. O suită ce îi putea duce tot atât de bine la răcoare ca și la tihnă. Cu umerii împovărați, într-un vacarm de pași, străbătură curtea octogonală interioară, copleșită de

florile chinuite de vântul dinspre ocean.

Messirul André șopti doar pentru urechile lui Jan:

— Ce spui de asta?

— Că era și timpul să ajungem. O baie și un somn lung mi-ar prinde tare bine.

— Mă gândeam la lipsa infantei. Este firească, după părerea dumitale?

— De ce nu?

— Cum vei putea să o pictezi pe doña Isabel dacă nu este aici?

— Voi aștepta să se întoarcă.

Messirul Baudoin râse înfundat.

— Sunt două lucruri pe care maestrul Jan știe să le facă fără cusur: Să picteze și să aștepte.

Trecură de o poartă, de un culoar alb, de curți pavate cu dale de piatră. Clădiri lungi, cu etaj, îi încercuiau. Intrară în una dintre ele. Cizmele răsunară și mai tare pe culoarele văruite, mărginite de uși grele de stejar, cu lemnărie sculptată. Messirul Baudoin se îmbufnă.

— Trebuie să facem cunoscută monseniorului jignirea ce ni s-a adus.

— Ți se pare atât de supărător? se neliniști messirul André.

— Din două, una. Ori ni se ascunde ceva, și știm ce anume, ori ne disprețuiesc și ne duc cu vorba. În amândouă împrejurările, monseniorul este cel lezat.

— Doar ce am ajuns.

— Trebuia să fim așteptați. Chiar dumneata ai trimis un curier.

— Adevărul este că suntem aici pentru negocieri. Trebuie să fim duri. Ce părere ai, maestre Jan?

— De ce să vedem o jignire în ceva ce este, fără îndoială, doar ceea ce ni s-a spus? Nu este atât de cald aici. Și e foarte umed. Se poate ca infantei să-i placă altă climă.

— Dacă această fecioară se teme de iarna din Lisabona, râse messirul Baudoin, atunci cea din Flandra o va face fericită!

— Nu cunoaștem încă obiceiurile acestor oameni, încheie messirul André.

Privirea messirului Baudoin se aprinse cu jarul furiei. În acest timp, șambelanul poruncise să se deschidă trei uși și își arăta nerăbdarea. Fiecare își urmă lacheul. Cu tot ceea ce însemna răceală și ținută, messirul Baudoin spuse:

— În ceea ce privește obiceiurile, messire André, îmi vei spune dacă au pe aici femei în stare să îți ungă dosul cu pomezii. Dacă necesită îngrijire zilnică ca la prunci, atunci va fi nevoie de ele.

ploaia să cadă pieziș. Picăturile lovesc zidurile, țiglele rotunde și roșii, sticla groasă a ferestrelor. Se aude cum șiroiesc.

Așezat la o masă aproape de foc, Jan povestește toate acestea într-o nouă scrisoare pentru Marguerite.

Cel puțin până acum, nu prea te-ai crede în Miazăzi, doar dacă nu pui la socoteală încăperile acestui palat ce nu sunt făcute pentru iarnă. Peste tot este frig și umezeală. Nu te poți lipsi de mantie. Flăcările pâlpâie în șemineul de lângă mine ca și cum vântul ar trece prin pereți. Suntem bine găzduiți, ne mișcăm în voie, dar acest loc generos pare clădit doar pentru a ne înfrigura și mai mult. Nu am văzut soarele de când am sosit. Oceanul nu se zărește, atât de jos sunt norii. Palatul este construit pe un deal. Se pare că de acolo, din grădini, ai o vedere magnifică asupra golfului, a fluviului ce se varsă în mare și a portului. Infanta lipsește, precum soarele. Trebuie să se întoarcă la Sfântul Lazăr. După socotelile mele, se va întâmpla peste o lună încheiată. Sunt singurul căruia această întârziere îi este pe plac. Nu am motive să mă grăbesc. Deocamdată, nu am o lumină bună pentru pictat.

Se oprește, se gândește la Marguerite. La cuvintele pe care ea le așteaptă și care nu sunt cele scrise.

Prin ochiurile mici de fereastră, privește îndelung ploaia, cu mantia înfășurată pe umeri. E ciudat să îți dai seama că peste tot în lume ploaia este la fel.

5

Zilele se scurg fără să se întâmple nimic, doar ploaia se sfârșește. Lumina puțină dispare înainte de căderea nopții.

Jan se odihnește. Nici nu și-a deschis cufărul cu cele trebuincioase picturii. Face câteva plimbări. Ocolește străduțele noroioase, preferă drumurile pietruite ale zidurilor de apărare, dalele dintr-o piață mare înconjurată de biserici cu temelii împodobite de mozaicuri maure, piață spre care se îndreaptă, înainte de apus, bărbații puternici și femeile frumoase ale orașului. Turbanul său roșu atrage privirile. Ca și singurătatea și faptul că nu este de prin partea locului. Recunoaște câteva fețe văzute la palat. Bănuiește că se așteaptă din partea lui un surâs, gesturi de politețe care să lase loc prezentărilor. Lucrul acesta îl stingherește. Deseori, se plimbă pe o potecă îndepărtată de grădinile palatului. Cărarea se află deasupra golfului, a fluviului ce își varsă apele în ocean și pe care oamenii de aici îl numesc „rio Tejo”. Cu toate acestea, cerul este atât de jos încât, nu lasă să se vadă nimic. Nici măcar bărcile de pază sau catargele

corăbiilor ancorate în mijlocul curentului.

În fiecare zi se așteaptă ca norii să se destrame. În fiecare zi aceleași cenușiuri zac peste port. Oceanul, atât cât se poate ghici, are culoarea și înfrigurarea unei vetre stinse.

Sătul de așteptare, Jan scoate uneori de sub mantie una dintre planșetele date cu praf de oase. Meticulos, cu ajutorul unui vârf de plumb, schițează conturile acestei perspective în adâncime pe care o stăpânește cu destulă greutate.

La întoarcerea dintr-o astfel de plimbare i se face cunoscută dorința lui Dom Duarte de a-l întâlni. Infantele îl primește într-un cabinet de lucru. O încăpere mică. Mai curând întunecoasă, cu mobilier negru, greoi. Rafturile acoperă pereții, încărcate de cărți și de suluri de pergament ce par a fi așezate acolo nu doar de dragul etichetei.

Se salută stând în picioare. Infantele se așază într-un fotoliu mare, tapisat. Se simte în largul său. Cu un gest curtenitor îl invită pe Jan să ia loc într-un fotoliu de piele.

Văzându-l mai îndeaproape, neținând seama prea mult de etichetă, Jan îl găsește mai plăcut. Obrajii bine bărbieriți, ridurile de pe tâmpile și oboseala din pleoape îi dau o anumită naturalitate.

Dom Duarte îi spune cu vocea sa șuierătoare:

— Ceea ce avem noi să ne spunem, maestre Jan, nu trebuie să fie auzit de solii ducelui. De aceea am vrut să te văd singur.

Tace, așteaptă un comentariu sau un murmur ce nu vine. Surâde. Ironia din ochii săi este plăcută.

— Acum doi ani, maestre Jan, te-ai dus în Aragon pentru o sarcină asemănătoare cu cea de azi. Stăpânul dumitale râvnea la sora regelui Alphonse al Cincilea, doña Leonor. Din păcate pentru el, eu tocmai ce îi obținusem mâna. Vezi dumneata, avem ceva al nostru, te-am făcut să pleci la un drum atât de lung pentru nimic!

— Nu călătorești niciodată pentru nimic, monseniore. Mai ales când ai o meserie ca a mea.

— Care ar fi ea, maestre Jan? Să faci un portret? Sau să spui mai departe marelui duce al Apusului tot ceea ce îți văd ochii?

— Nu se poate una fără cealaltă.

Râd. Se plac unul pe altul și se înțeleg.

Dom Duarte adaugă:

— Infanta este de o mare frumusețe, nu te îndoi de acest lucru. Dar este bine să știi că are și un caracter deosebit. În zilele noastre, din păcate, sunt multe astfel de femei. Nu le mai ajunge că sunt frumoase.

pălăria albastră. Se descoperă și spune:

— Messirul Baudoin s-a împrietenit cu seniorii din palat. Pun la cale o mare vânătoare pentru mâine și pentru zilele ce urmează. Messirul André va veni și el dacă îl lasă durerile de oase. M-au îndemnat să îi însoțesc.

Jan surâde. Din pură malițiozitate, așteaptă să intre în încăpere, să pună o buturugă pe foc înainte de a răspunde:

— Nu voi avea nevoie de tine pentru mult timp. Nu înainte să pictez chipul infantei, ceea ce nu se va întâmpla prea curând. O lună încheiată. Se poate și mai mult. În acest palat sunt tot atâția lachei câte uși și culoare. Îmi ajung pentru nevoile mele. Petrece-ți timpul după placul inimii.

Zâmbetul piere de pe buzele lui Makhiel.

— Chiar dacă merg la vânătoare cu messirul Baudoin, rămân tot pajul dumneavoastră.

— Rămâi în slujba monseniorului. Nu ai alt stăpân. Dar, într-adevăr, ești pajul meu.

7

Monsenior,

În această zi de februarie a anului 1429 de la nașterea Fiului lui Dumnezeu, încep scrisoarea pe care o voi încredința, când va veni vremea, pajului Makhiel, aflat în serviciul Domniei Voastre.

Eu, Jan Van Eyck, după cum mi-ați cerut în grădina palatului Domniei Voastre din Lille, scriu aici cu mâna mea lucrurile aflate și văzute în acest palat din Lisabona, unde am sosit la voința Domniei Voastre pentru a picta chipul infantei doña Isabel.

Și, după dorința monseniorului, nimeni nu va ști.

De curând, infantele Dom Duarte mi-a acordat o întrevedere între patru ochi, în cabinetul său de lucru. Voia să vorbim despre infanta doña Isabel, care lipsește acum de la curte și a cărei întoarcere nu este așteptată mai devreme de Sfântul Lazăr.

Fără ocolișuri, infantele Dom Duarte m-a întrebat dacă ar fi cu putință să înfrumusețez portretul dacă mi s-ar părea că înfățișarea donei Isabel, chiar foarte frumoasă fiind, nu s-ar afla pe deplin pe gustul monseniorului.

Dom Duarte se teme că aș lăsa să apară pe chipul infantei „caracterul său deosebit” și că aceasta l-ar putea supăra pe viitorul său soț. Vorbele nu au fost rostite, dar mi s-a dat de înțeles că mă așteaptă o pungă plină.

Am răspuns politicos că știu să pictez într-un singur fel și

că stăpânul meu, Domnia Voastră, monseniore, îl știți aproape mai bine ca mine. Pentru a-i îndepărta teama infantelui – în așa fel să ocolesc supravegherea la care ar putea să mă supună – i-am reamintit că gusturile monseniorului, în ceea ce privește femeile, rămân de cele mai multe ori de nepătruns, schimbându-se după bunul plac al Domniei Voastre. Dom Duarte a tăcut îndelung înainte de a se fi prefăcut că ar crede. Apoi a schimbat vorba amintind despre Orléans și despre veștile neplăcute ce au sosit până aici.

Cum mi-a cerut părerea, i-am răspuns că nu mă pricep decât la pictură și că nu mă încred în veștile ce sosesc de departe. Sunt, așa cum am spus, ca fondul unui peisaj prost pictat. Prea dezlânate, prea îndoielnice, ne înșală în ceea ce privește adevărata față a lucrurilor. Răspunsul i-a plăcut: „Încep să înțeleg, maestre Jan, grija pe care v-o poartă ducele Philippe”, a zis el înainte să adauge că mi-a fost pregătit un atelier de pictură și că mă voi putea bucura de el cât de curând. Infantele s-a despărțit de mine cu multă grație și gentilețe, încredințându-mă de sprijinul său în munca mea.

Mai adaug și faptul că, infanta lipsind, îmi este cu neputință să fac un pas cât de mic în îndeplinirea datoriilor mele.

Jan încetează să mai scrie, ridică pana. În această clipă, jos, deasupra mării, apusul învăluie zarea.

O linie sângerie ce se risipește de la un capăt la altul al lumii, sub cerul înghețat, ca și cum s-ar deschide o rană pentru a lăsa să treacă timpul ce va să vină.

Când purpura pălește și se tivește cu cenușa nopții, cugetă din nou la întâlnirea sa cu Dom Duarte. Sau, mai degrabă, se gândește la chipul infantelui.

Pe când s-au despărțit, obrajii acestuia au devenit dintr-odată grei. Fruntea i s-a părut prea dreaptă, iar nasul mai degrabă mare decât țeapăn. Gura sa, regăsindu-și liniștea, s-a lăsat cucerită de nepăsarea oamenilor ale căror dorințe se îndeplinesc fără a putea ajunge să se bucure de ele. Ar fi cu putință ca doña Isabel să se asemene atât de mult cu acest om?

Dar, despre asemănarea între frate și soră se știe cum stau lucrurile. Pajul Makhriel nu a bănuțat nimic din fascinația pe care chipul lui Marguerite o exercită asupra pictorului.

Dom Duarte se dovedi un om de cuvânt. I se făcu cunoscut lui Jan că o locuință potrivită pentru munca sa îl aștepta la palatul regal

de la Sintra, la mai puțin de o jumătate de zi de mers de Lisabona.

Se arată puțin uimit, întrebându-l pe șambelan.

— Ah, și de ce nu aici, în palatul São João?

Bărbatul surâse, clipi ușor și înclină fruntea.

— Este dorința doamnei mele, infanta.

Dat fiind că messirii André și Baudoin se aflau încă la vânatoare de iepuri și de mistreți, simți o ușurare în faptul că nu mai trebuia să înfrunte protestele și bănuielile pe care îndepărtarea sa nu ar întârzia să le ațâțe.

Într-o dimineață cu ploaie mărunță și vânt, înconjurat de valeți și de soldați ca un senior plecat la drum, având cufărul legat de loitrele unei căruțe, se îndepărtă de zidurile Lisabonei.

Drumul spre Sintra șerpua printre dealurile acoperite de stejari și castani. Umezeala accentua verdele din marea pădurilor. Tot ea înmuia drumurile. Greutatea cufărului făcu să se scufunde ici-colo roțile căruței. Făcură mai mult timp decât socotiseră până la turnurile și clopotnițele chinuite ale palatului din Sintra, ce se dovedi lipsit de orice urmă de viață de curte.

Chiar dacă nu putea fi întrezărit decât de la cele mai înalte ferestre și era mărginit, printre vâlcelele de livezi și crânguri, la o dungă subțire de fier sub cerul mohorât, oceanul nu se afla la o depărtare mai mare de două sau trei leghe. Dacă ar fi vrut să așeze castelul în alt loc, nu ar fi putut face o altă alegere mai bună.

Fu primit ca un prinț. Cufărul, hainele și cărțile fură duse într-o locuință joasă de lângă grajduri și staule, despărțită de palat printr-o curte lungă ce îi dădea independența cuvenită, chiar dacă rămânea dincoace de ziduri. Camera principală era imensă, urmată de o încăpere dublă ce putea fi cu ușurință schimbată în cabinet de lucru sau în iatac. Pereții miroseau încă a varul din tencuială. Ferestrele se deschideau spre o galerie cu coloane duble. Ziduri mai joase de o jumătate de metru, străpunse de o singură ușă, închideau o grădină îmbelșugată cu bolți încărcate de lămâi și portocali ce opreau privirile din afară.

Servitorii deschiseră larg o mică magazie cu mobile. Jan își alese mese și scaune, etajere cu stâlpi răsuciți și chiar un fotoliu cu spătar imens, în stilul aragonez, cu lemnul acoperit de frunze sculptate și cu tapițerie moale.

Cu încântarea unui copil care vede că i se pot face toate poftele, Jan ceru degrabă materiale pentru a obține cleiuri și vopsele, unelte și țesături, șevalete, alte scaune, lămpi cu oglindă, lumânări, ulei de candelă, vase de toate felurile și un cuptor mic. Cu ajutorul servitorilor care nu înțelegeau o boabă din ceea ce le spunea, desfăcu, pentru prima dată după plecarea din Lille, cel mai tainic lucru din cufărul său, *camera lucida*.

În mai puțin de o săptămână, sala cea mare părea a nu fi fost plănuită pentru altă întrebuințare decât cea a unui atelier de pictură. Mirosea a ulei și a oase calcinate. Zgomotul ploii pe frunzișul grădinii amintea de atelierele de la Lille și de la Hesdin.

Această fericire aduse după sine o alta, neașteptată. Fu condus într-o bibliotecă a cărei eleganță și noutate a mobilierului surprindeau. Citi câteva lucrări în latină ale unor autori necunoscuți, una dintre acestea aproape că îl făcu să râdă: ... *a fratis rosea, luce dum succenditur...* În sfârșit, descoperi, ordonată cu grijă, o comoară alcătuită din hărți și ghiduri de navigație. Coastele și drumurile Portugaliei, ca și o mare parte din malurile Mediteranei, cu orașele și fluviile sale, erau desenate cu grijă. Și mai mult, distanțele, adâncimea mării în apropiere de țărm erau trecute cu acuratețe.

De atunci, nu se mai temu de plictiseală. De a doua zi, fără să-și facă griji că ar putea fi prea curios, începu să le copieze.

În lipsa chipului doinei Isabel, va putea aduce, cel puțin, din această lungă călătorie câteva lucruri adevărate, bune pentru desăvârșirea *Mappei Mundi* a monseniorului.

9

În sfârșit, într-o zi, la ceasul zorilor, soarele se ridică pe un cer fără urmă de nor. O lumină ușoară învăluie partea de sus a dealurilor și păstrează în vâlcele cețuri ce te duc cu gândul la îmbrățișări materne. Cu sacul de piele pe umăr, Jan cutreieră locurile până la apus. Ziua întreagă, pe foi de hârtie pe care firele de cânepă se unduiesc în nervuri fine, desenează cu cărbune tot ce este auriu și transparent.

Seara, în timp ce umbra sa trece peste pietrele ce pavează curtea palatului, nimeni nu i-a băgat de seamă lipsa. Nimeni nu l-a căutat, nimeni nu s-a întrebat unde este și ce face. Fără îndoială, infantele Dom Duarte nu a pus să fie urmărit. Nu este decât maestrul de pictură al monseniorului, ducele de Bourgogne, care așteaptă.

Împinge ușa atelierului. Mirosurile pastelor colorate se amestecă spre marea încântare a privirilor și a mireasmelor pe care le aduce de pe dealurile și țămurile oceanului. Odată pus jos sacul de piele, o furnicătură ciudată îi cuprinde picioarele. Șoldurile i se clatină. Crede că este doar oboseala. Se sprijină cu o mână de spatele fotoliului aragonez. Un zbucium neașteptat îl cuprinde. S-ar putea spune că sângele i se înfierbântă, îi pulsează în piept, desenează o siluetă a corpului său nevăzut de sub piele. Își dă seama că se înșală. Nu mai este maestrul de pictură al monseniorului. Nu mai este omul care primește o poruncă și pictează chipul puterii.

Nu astăzi, nu în această clipă.

Este mai degrabă un animal ciudat, o vietate străină chiar pentru

el. Un om liber. Fără alte piedici sau datorii decât cele pe care și le dăruiește. „Iată ceea ce sunt, atât timp cât doña Isabel se va lăsa așteptată. Iată ce face să-mi clocotească sângele. Eu, Jan Van Eyck, care nu sunt azi decât ceea ce mâna mea, în deplină libertate, a desenat.”

10

De acum timpul era frumos. Zorii adunau o lumină dulce, fragilă, ce se contura spre jumătatea dimineții, stropea îndelung curtea interioară în care trandafirii și crinii își rotunjeau mugurii. Deseori, grădinarii veneau să-i îngrijească. Îl găseau pe Jan dormind, desenând o tulpină, o frunză sau stând cu ochii mijii deasupra unei cărți. Nu schimbau prea multe cuvinte, neavând în comun decât o spaniolă stricată. Se înțelegeau pe jumătate înainte ca râsul să le înece cuvintele.

Seara, bând un vin cu sclipiri negre și cu parfum de pământ ars, Jan se gândea la scrisorile pe care ar fi trebuit să le scrie lui Marguerite. Vorbele îi veneau în minte, dar nu și dorința de a le înmuia în cerneală.

Era bine, lumina te făcea să visezi la îmbrățișări și mângâieri. O dulceață și o moliciune de neîntâlnit vara în Flandra. Nimic care să fie atât de puternic și de curat.

A fratis rosea, luce dum succenditur... De limpezimea trandafirilor a fratelui său ea prinde flăcări, ca de marginea unei bărci, zefirul blând al vântului de la apus alungă spuma norilor, tot astfel și sunetul lirei îmblânzește inimile, schimbă sufletul ce se pleacă în fața vorbelor de iubire...

Iată un poem pentru tine, surioară. Urmarea ți-ar fi pe plac tot atât cât mie. După cum ți-ar plăcea și viața pe care o duc aici. Sunt stăpânul unui palat pustiu. Mi te închipui aici, într-o grădină. Da, fără nicio piedică, mi te închipui aici.

Nu mai număr zilele. Aștept fără să aștept, că uneori mi se întâmplă să nu mai știu, dimineată, la trezire, dacă o mai aștept încă pe infanta Isabel. Se pare că ar fi cu putință să nu mi se înfățișeze niciodată.

În viața mea, da, nu m-am simțit mai liber. Atât de departe de maestrul de pictură al monseniorului. Atât de adevărat încât, deseori, mă pot gândi la mine. Să trăiesc, într-un fel anume ce mă zăpăcește, simpla plăcere de a fi omul care sunt.

Trebuie totuși să țin seama de timp: nu mai sunt decât zece zile până la Sfântul Lazăr.

Ce mi-ar lipsi?

Lucrările ce mă așteaptă la Lille?

Nu.

Nu sunt chiar singur în acest palat. Uneori iau cina cu câteva nobile fețe. Nu am ce să le spun mai mult decât servitoarelor și grădinarilor. Mă descos cu politețe. Din fericire, nu avem un limbaj comun, abia o engleză stricată la ei și o spaniolă asemănătoare la mine. Tăcerea se lasă repede.

Femeile de pe aici sunt mai delicate decât cele de prin părțile noastre. Pielea lor are o altă strălucire, mai mată sau mai întunecată ce se teme mai puțin de trecerea anilor. Nu știu dacă mi se par frumoase, ca să pot da o definiție. Ochii lor sunt întunecați ca un ulei negru, ca și cum sufletele lor ar trebui să rămână pentru totdeauna ascunse curiozității mele de om venit de departe.

Dar tu îmi simți lipsa?

Printre poeme, era și acesta:

Stelit puella rufa tunica... Ridică-te, tânără fată în tunică roșie, ridică-te. Am atins-o, și tunica a căzut, Eia!... Fața îi strălucea, gura îi înflorea, Eia! Ridică-te, tânără fată, sub un copac și scrie-ți dragostea pe o frunză.

11

Traiul acesta se întinde tot atâtea zile câte le trebuie mugurilor de stânjenei să se deschidă. Dintr-odată, totul ia sfârșit.

Într-o dimineață, mai multe calești intră în curtea palatului. În niciuna dintre ele nu se vede vreun chip cunoscut. Nici cele ale solilor monseniorului, nici cel al infantei doña Isabel. Cu toate acestea, palatul se însuflețește cu larmă nouă. Seara, lumânările ard în marea sală de mese. Muzicanții vin și cântă. Sosesc alte calești. Servitorii se adună ca stolurile de vrăbii. Se pun la cale vânători. Jan află că acest palat este al celui de-al doilea fiu al regelui João: Dom Pedro. Toți acești oameni sunt supușii săi. Cei puternici și cei mai puțin puternici. Au obiceiul să vină aici la Sintra, după ce trece iarna. Este mult mai plăcut ca la Lisabona. Cât despre Dom Pedro, nu va veni atât de curând: viața sa este o călătorie. Se spune că acum ar fi pe lângă papă.

De acum înainte, privirile curioase devin apăsătoare pentru Jan. Nu poate fi întotdeauna necioplit și să nu le bage în seamă. Se știe de ce este acolo, chiar dacă numele doinei Isabel nu este niciodată rostit. Se ascunde în spatele neștiinței limbii, se prefacă a nu ști nici măcar franceza.

De acum s-a isprăvit. Este din nou maestrul de pictură al marelui duce al Apusului. Toată ziua și-o petrece ca să pună la punct oglinda de la *camera lucida*, să calcineze și să piseze oase de pasăre pentru culori.

Ziua Sfântului Lazăr se încheie fără ca infanta să apară.

La fel și în ziua următoare.

Nu îndrăznește nici să întrebe, nici să-și arate nerăbdarea.

Se gândește să cutreiere până seara pe dealuri sau pe țărmul oceanului, așa cum o făcea cu câteva zile în urmă. Dar nici acest lucru nu mai îndrăznește să îl facă.

12

Nu a auzit-o venind, dar ea este acolo, în pragul atelierului. Că este vorba chiar despre ea, nu își poate da seama după înfățișare. Prins în pieptenii de corn din păr, un văl de mătase îi ascunde trăsăturile până deasupra ochilor. Îi pare ca o fantomă. Dar este chiar ea, simte asta.

Cine altcineva ar putea veni la el astfel?

Se ridică grăbit de pe scaun. Vrea să o salute, dar nu găsește felul potrivit de a-și pleca bustul. Această apariție îl zăpăcește. Îi vin la îndemână doar gesturi de tânăr în loc de siguranța unui bărbat obișnuit cu mofturile prințeselor. Măcar un calm curtenesc.

Ea intră în atelier fără a spune vreun cuvânt, în acel fel al regilor, reginelor, ducilor sau al celor puternici care se simt peste tot ca acasă. Acasă la ea, chiar așa și este.

În spatele siluetei sale, în grădină, soarele se joacă peste frunzele de belșiță⁵ și de crin, străpunge cu fremătătoare raze salcâmi galbeni, migdalii și lămâii. Parcă ar fi într-un tablou cu fundal uimitor.

Este înaltă, pășește cu ușurința și suplețea unei tinere femei. Șoldurile îi sunt înguste, rochia de catifea rubinie este dureros de strânsă peste piept cu o centură acoperită de perle și de opale. Sâni îi sunt la fel de ascunși ca și chipul. Un șal albastru, brodat cu bujori, îi acoperă umerii și bustul, îi atinge scobitura spatelui.

Se oprește în dreptul marelui fotoliu aragonez, se așază în spatele spătarului ce o ascunde până la umeri ca un paravan. Jan își dă seama că tocmai i-a oferit privirilor o paradă a ei însăși. Vrea să știe că este prințesă. Ca un astru ceresc, ea poate apărea și dispărea după bunul plac al legilor sale. Este un copil răsfățat.

Surâde, se liniștește. El, cunosător al mofturilor prinților și prințeselor, găsește prezența de spirit necesară pentru a o saluta din nou, de data aceasta în felul unui bărbat care nu se pierde așa ușor cu firea.

— Doamnă.

Ea așteaptă să termine plecăciunea pentru a-i vorbi. Vălul îi tresaltă în fața răsuflării.

— Sunt infanta doña Isabel, iar dumneavoastră sunteți maestrul Jan. Cel care a fost răbdător, iar eu cea care s-a lăsat așteptată.

Doar o umbră de ironie. Nu are, în limba engleză, accentul șuierător al lui Dom Duarte sau al curtenilor săi. Un timbru grav, uneori masculin, la fel de tulburător precum chipul ascuns și toată această punere în scenă.

În picioare, nemișcată în spatele spătarului fotoliului, doña Isabel adaugă:

— Dom Duarte mi-a lăudat talentul dumneavoastră de a picta. L-ați cucerit în scurt timp. V-a ridicat în slăvi. Vă crede inteligent și șiret, de o umilință ce poate fi chiar peste măsură și ce acoperă un orgoliu nemăsurat. Sunt chiar cuvintele sale.

Pe sub vâl, Jan ghicește un surâs abia schițat ce îi rotunjește vocea ca pe o bijuterie de argint fin șlefuită.

— Nu vă faceți mari speranțe în ceea ce privește părerea lui Dom Duarte. Prin dumneata, el îl admiră și îl lingusește pe stăpânul dumneavoastră. Fratele meu, infantele, are atât de mare nevoie de arta dumneavoastră, încât ar fi gata să o laude dinainte, chiar dacă ați fi un pictor de duzină.

La rândul-i, nu poate să-și stăpânească un zâmbet. Apleacă ușor capul.

— Îmi dau silința, doamnă.

Ar putea spune că acesta este crezul său, pe care îl scrie pe tablouri. Se pune la adăpost, se folosește de prea multa-i umilință, cum ar spune Dom Duarte.

— Monseniorul este foarte nerăbdător să vadă portretul Domniei Voastre, pe care trebuie să i-l trimit, doamnă. Sunt aici să îl pictez. Timpul meu vă aparține, dar timpul trece.

Nu este nevoie să vadă chipul donei Isabel pentru a simți că acesta s-a întunecat. Își pune mâinile pe fotoliu. Jan are un tremur. Mâinile, nu i le-a văzut. Nu au mânuși. Singura bucățică de piele pe care o lasă să se vadă.

Mâini alungite, având delicatețea unor gheruțe de pasăre. O piele foarte palidă, translucidă, prin care se ghicesc venele și tendoanele fine. După felul în care degetele se strâng în jurul lemnului, suplețea din podul palmei, tăria încheieturilor, ți le-ai putea închipui mai ferme și mai puternice decât par. În ciuda delicateții lor, mâini în stare să înjunghie, să sfâșie. Unghiile sunt scurte, foarte transparente. La degetele mari și arătătoare, lunulele sunt întinse și lăptoase ca o semilună.

— Timpul trece, maestre Jan. Dar văd că știți ce să faceți cu el. V-ați instalat foarte bine aici.

Vălul se îndoaie atunci când se întoarce către rafturi, mese, lucrurile și obloanele de la *camera lucida*. Firește, i se simte ironia în

voce, dar și uimirea. Jan se stăpânește să răspundă.

Ea se îndreaptă către fereștrua *camerei lucida*, privește în interior, se miră, fără îndoială, la vederea oglinzilor.

— Ce este aceasta?

— O *camera lucida*, o cameră luminoasă ce...

— Știi latinește, maestre Jan.

Sec, cu mâna ridicată, ca o suliță. El tace din nou. Fără ca vorbele-i să pară o muștrare de cuget, ea întreabă:

— Dom Duarte v-a înștiințat că sunt cam ciudată?

Nu se îndoiește că, din spatele vălului, infanta pândește urmările lipsei sale de delicatețe, așa cum la turniruri luptătorii se măsoară prin viziere.

— Vă dați mult silința pentru a nu părea surprins de costumația mea, maestre Jan. Doar nu credeți că de Sfântul Lazăr m-am deghizat ca una sculată din morți.

Fără îndoială, zâbește larg. Cu degetele sale de pasăre, se joacă cu franjurii vălului.

— Este foarte simplu: nu doresc să-mi vedeți chipul.

Se apropie de el, lasă să se audă foșnetul rochiei, apoi rostește:

— Infantele, fratele meu, are mare nevoie de arta dumneavoastră, eu nu. Monseniorul Philippe, duce de Bourgogne, conte de Flandra, regent al Olandei, Zeelandei și Brabantului, senior de Artois, Nivernais și Franche-Comté, vrea să-mi vadă chipul fără a mă cunoaște. Lucrarea dumneavoastră are menirea să mă cântărească precum o vită. Infanta Portugaliei este urâtă sau frumoasă? Cum își poartă anii? Nu mă contraziceți, maestre Jan. Pictați ceea ce vi se poruncește și sunteți plătit pentru aceasta. Mi se spune că ar trebui să fiu măgulită de bunăvoința stăpânului dumneavoastră. Nu sunt. Bourgogne vrea o alianță cu flota, căile maritime, bogățiile de mâine ale regatului, nu cu mine. Renumele marelui duce a ajuns până aici, înaintea dumneavoastră, maestre Jan. Cât despre mine, nu am nevoie de un portret al lui Philippe pentru a afla ce așteaptă de la o soție.

Peste catifeaua rubinie a rochiei, pielea mâinilor sale este orbitoare. Mâini de fetișcană.

Poate din pricina privirii pe care o lasă peste mâinile sale și a tăcerii încăpățănate, ea întreabă cu o voce mai blândă:

— Ați ști să vă începeți lucrarea cu o rochie?

— Un portret, doamnă, înseamnă un chip. Începe de la umeri. De obicei, nu cuprinde și rochia.

Râde pentru prima dată. Un râs la fel de proaspăt și de ușor ca mâinile sale.

— Putem face excepție. Chipul meu nu este pregătit, puteți spune.

Râde iar, îi întoarce spatele, se îndepărtează către ieșirea din

atelier. Foșnetul catifelei peste șoldurile și peste coapsele sale este la fel de sec ca o poruncă pentru tăcere. Totuși, înainte de a părăsi încăperea, se întoarce pe jumătate.

— Nu vă întristați, maestre Jan. Și nu mă credeți neghioabă sau neștiutoare a îndatoririlor mele. Spuneți-vă doar că duc la capăt această misiune în felul meu. Locul acesta este plăcut. A făcut foarte bine fratele meu că v-a lăsat să vă bucurați de el.

Mâinile sale frumoase ridică poalele grele ale rochiei. În grădină, două umbre părăsesc banca de mozaic și se topesc în cea a doanei Isabel.

14

Scrise mai departe în scrisoarea pentru monsenior:

În această zi, pentru prima dată, infanta doña Isabel a venit în atelierul meu, pe care l-am orânduit în castelul de la Sintra. Sfântul Lazăr a trecut de cinci zile.

Infanta s-a lăsat văzută având capul acoperit de un văl atât de des încât nu pot spune nimic despre chipul său. Restul veșmintelor sale foarte bogate și de o eleganță ce ar fi admirată la Hesdin nu îmi dă voie să ghicesc adevărata sa înfățișare.

Doar mâinile pe care nu purta mănuși. Sunt de o mare frumusețe și, se pare, de o mare prospețime. Nimic din ceea ce a spus, în această zi, nu mă luminează în ceea ce privește felul său de a fi.

Ceea ce este o minciună.

Mâinile doanei Isabel îi vin în minte așa cum i-au rămas întipărite în priviri. Lungi, cu oase ca de pasăre. De o delicatețe ce te duce cu gândul la un trup de fetișcană.

Mâini prea tinere, ce nu se potrivesc cu ceea ce ai putea crede despre o femeie trecută de treizeci de ani.

Nu are nicio îndoială că doña Isabel i le-a arătat special. Știind că va fi uimit, că își va face tot felul de gânduri.

Lui Marguerite i-ar putea scrie adevărul: „Iată o femeie care știe la fel de bine ca tine să-și bată joc de celălalt. Și care respinge ceea ce ea nu poate fi. Da, iată cum vă asemenați în prostia capricioasă și inutilă. Nu este o laudă”.

Dar nu îi scrie lui Marguerite, nici în seara aceasta, nici în alta. Această alăturare îi este neplăcută, de altfel. O lasă să se risipească lăsându-și privirea orbită de marele candelabru ce îi luminează iatacul.

Totuși, nu poate lăsa să se risipească imaginea infantei.

Încercase să o revadă, mergând sau vorbind în fața lui, dar n-ar

fi știut să îi deseneze dintr-o trăsătură de creion trupul, șoldurile, pântele, să găsească echilibrul umerilor și al sânilor săi. Nici măcar ceafa nu i-o văzuse.

Înfășură pergamentul lung al scrisorii pentru monsenior cu o grijă meticuloasă și îl puse oftând în tocul de piele.

15

Noaptea se află în puterea sa și ceasurile trec greu. Somnul îl ocolește încă.

Acum își poate mărturisi lucrurile așa cum sunt ele: dezamăgire, hărțuială și lipsă de chef pe care nici măcar vinul nu le va alunga.

Mai bine ar stinge toate lumânările, s-ar dezbrăca în liniște, ar privi în cămașă și scufie umbrele pe care le închipuie luna prin grădină.

Ceea ce, din păcate, nu alungă gândurile despre doña Isabel.

Va veni să-i pozeze în rochie de gală, cu vâlul pe față. Își închipuie de pe acum ce se va întâmpla. Mă voi concentra asupra țesăturii, a formei, a drapajului, a broderiilor, în timp ce, din spatele vâlului, va sporovăi, îmi va obosi urechile cu muștrările adresate monseniorului, pentru că, vezi Doamne, eu primesc o pungă de florini să-i pictez portretul. „Nu mă contraziceți, maestre Jan. Pictați ceea ce vi se poruncește și sunteți plătit pentru aceasta.”

Poate că folosirea *camerei lucida* îi va fereca o clipă gura. Dar, cine știe, poate se va hotărî să nu apară deloc. Nu-i va rămâne decât să tragă folos de pe urma hărților și a ghidurilor de navigație înainte de a face cale întoarsă în Flandra.

O călătorie în care va trebui să audă lătratul messirului André și al messirului Baudoin. Doar dacă nu va izbuti să plece singur, găsind un bun prilej.

Ca să-și alunge zbuciumul și să poată adormi, Jan se gândește cu minuțiozitate la potrivirea și la unghiurile pe care le va da oglinzilor din *camera lucida*.

Greutatea va sta în desenarea rochiei cu toate jocurile de lumină, privind-o pe infanta de la distanță. Pentru aceasta va trebui să construiască o estradă pe care va așeza fotoliul aragonez în așa fel încât cea mai mare parte a luminii venite dinspre grădină să cadă pe țesătura rochiei.

Somnul vine atunci când se desfată cu imaginea unei infante cu înfățișare de fantomă a Sfântului Lazăr, o doña Isabel în rochie înfoiată care, precum în iad, nu este decât un schelet cu grijă mascat.

16

Estrada fu construită chiar de a doua zi. Pus acolo, fotoliul

aragonez părea a fi ca un tron. Apoi, Jan avu tot timpul să potrivească oglinzile de la *camera lucida*. Infanta nu se făcu văzută timp de o săptămână.

Îi întrebă pe șambelani. Unii îl încredințară că doña Isabel a plecat la Lisabona, alții că ar sta în apartamente la care el nu are acces. Vorbele anevoioase nu făceau lumină în aceste nepotriviri și ascundeau și mai puțin lipsa de delicatețe a răspunsurilor.

Încetă să mai pună întrebări sau să mai aștepte.

Își reîncepu plimbările, făcându-se nevăzut după-amieze întregi pe malul oceanului, cu tolba pe umăr. În zilele cu vânt puternic se mulțumea să copieze ghidurile de navigație.

Așa se petrecură lucrurile, până la ora apusului, pe când era cufundat în desenul coastei între Cezareea și Latachia, desăvârșind detaliile portului Tripoli, când se întâmplă ceva.

17

Este după-amiază, este cald. Dinspre grădină vine un zgomot. Cel al porții.

Este în cămașă. Lasă pensulele, își șterge degetele, se grăbește să arunce pe el o tunică. De când a încetat să aștepte, lucrurile sale nu mai sunt așa de bine ordonate. Nu își găsește o haină potrivită, doar o pelerină brun-închis, prea groasă pentru căldura zilei. Așa străbate atelierul. Rochia atinge pragul.

Rochia și un chip.

Nu știe ce îl uimește mai mult.

Rochia este un imens drapaj de catifea de Veneția, cu dungi negre și ocră, brodată pe poale cu frunze de acant din aur, cu crini de argint, festonată cu trifoiuri de perle. În amplitudinea mânecilor se deschid aripi de păsări deasupra unor pliuri de mătase galbenă, restul trupului de lebadă sau barză, încingând bustul până între sâni, prinși cu un cordon dublu punctat de opale terminate cu fire de aur ce par ca niște ciocuri sub blănița de jder a gulerului. Un chip de femeie de douăzeci de ani. O piele mată, pomeți înalți, fruntea mică și senină, părul ondulat strâns sub un voal brodat cu perle mici, ochii puțin îndepărtați, foarte negri, strălucitori, curioși sau obraznici, precum gura ce spune:

— Numele meu este Yacintha Evandolor de Menesese Puedō.

Accentul face cuvintele abia de înțelese, îl forțează să-și ascută auzul.

— Vorbesc foarte puțin limba dumitale. Nu bine. Doamna mea, infanta, îmi zice „Yacintha”. Puteți spuneți la fel.

Jan își strânge buzele să nu râdă. Nu pentru că ar fi crezut cu adevărat că aceea care era îmbrăcată în rochie ar fi fost infanta. O clipă, o fulgerare, da, poate. Dar mâinile nu îi sunt nici pe departe

asemănătoare. Acestea sunt scurte, pătrate, tremurătoare. Este doar o trecere de la o fantomă la o damă de împrumut.

— Doamna mea, infanta, ca mine, spune tânăra fată, arătând înspre ea.

Răsuflă grăbit, sânii i se ridică sub gulerul de jder.

— Dar doamna mai frumoasă, firește. Rochia sa. Eu în rochia sa. La fel ca ea. Dumneavoastră...

Jan se înclină, în sfârșit, într-un salut și îi termină spusele, ironic:

— Iar eu pictez rochia.

— Da.

Tace, încetează să mai suradă, se învârtește în jurul ei, nu se poate împiedica să nu o facă să fie stânjenită, să facă pe maestrul Jan.

— Asta va cere mult timp.

Ea se încruntă puțin, ceea ce îi ridică puțin colțurile ochilor și o face tristă.

— Iertați pe mine, domnule. Nu înțelege.

Jan îi arată fotoliul de pe estradă, vasele, cochiliile, ulcelele cu pigmenți, toate cele necesare lucrului ce sunt gata de multe zile.

— Dumneata, aici. Foarte mult timp aici, așezată în fața mea. Mult timp, mult timp.

Înseninată, Yacintha Evandolor de Menesese Puedō surâde și face să-i strălucească dințișorii. Doar seriozitatea rochiei o împiedică să nu bată din palme.

— A, da! Doamna mi-a spus. Cu atât mai rău. Cu atât mai bine.

18

Umerii Yacinthei, la fel ca ai donei Isabel, abia depășesc spătarul înalt al fotoliului aragonez. Măcar acolo era un reper.

În timp ce o ajuta pe tânără să se așeze, își dădu seama de generozitatea pieptului său. Șoldurile erau largi, puțin materne. Nu își putu împiedica gândul că infanta putea fi la fel făcută, că alesese această tânără ca să-i îmbrace rochia așa cum ar fi făcut-o ea. Dar, gândindu-se, nimic nu mai era atât de neîndoielnic. Într-o atât de măreață deghizare, ca și cum ar fi fost o catedrală de țesătură, cu nave și abside, un trup putea cu ușurință să ascundă un altul.

Să picteze această capodoperă era o încercare, fără îndoială. Materia era grea. Punctele sale cardinale și detaliile nenumărate îi luau mințile. Era greu să păstreze pliseurile, echilibrul între această construcție de drapaje, trup văzut și nevăzut, dacă ar fi trebuit să aibă și un chip, toate acestea neputând fi închegate și plăcute decât în urma unui tur de forță.

Totuși, tânăra Yacintha se dovedea un model exemplar. Nimic nu îi sleia răbdarea, nici măcar ceasul nesfârșit pe care îl petrecură cu

schimbarea locului pe fotoliu. Mai mult încoace, mai puțin încolo, făcând și refăcând drapajele rochiei.

Când, în sfârșit, la mijlocul după-amiezii, soarele se răsfârșe peste estradă, totul era gata, fotoliu, rochie, șolduri, coapse, umeri, brațe și mâini. Jan intră în *camera lucida*, nepotrivită denumire pentru o cutie întunecată cu ferestrele acoperite cu culoare neagră. În afara ușii înguste pe care se intra, o singură lucarnă, înaltă de două palme și lată de una, se deschidea spre lumina din afară. O dâră de lumină ce se putea modela cu ajutorul unui oblon mobil, adunând-o într-o rază strălucitoare, purtând cu sine imaginea de desenat, aceea a estradei și a rochiei, în ceas al zilei copleșit de soare. O oglindă concavă, fin lustruită, cu marginile montate în argint și aramă, fixată pe un șevalet de lemn mobil cu ajutorul mai multor șuruburi și capete pivotante, primea această imagine pentru a o reflecta pe o foaie de hârtie pregătită cu culoare și prinsă pe peretele interior, sus, în stânga lucarnei.

Ca de fiecare dată, numai dacă lumina ce cădea pe subiect era bună, rigoarea legilor acesteia și ale opticii își făceau de minune treaba. Foarte puțin încețoșată, abia ștearsă de argintul oglinzii, imaginea rochiei se așternu pe hârtie. Pliurile și umbrele, bogăția liniilor, frângerile și înlănțuirile lor. Totul era acolo, ușor de descifrat.

În fotoliul aragonez, Yacintha începu să râdă. Temându-se pentru așezarea îngrijită a rochiei, Jan aruncă o privire severă în colțul lucarnei.

— Alchimia! Alchimia! strigă Yacintha, având mare grijă să nu se miște.

Jan râse și el.

— Da, alchimie.

De ce nu?

Ridică mâna și încheietura, trage aer în piept, strânge puțin pleoapele. Creionul de argint se așază pe gulerul de jder pe care cenușiul oglinzii convexe îl lățește. Uită că un portret nu se începe cu o rochie.

19

În fața desenului desăvârșit în *camera lucida*, Yacintha scoate mici strigăte de bucurie, de data aceasta nu se mai stăpânește și bate din palme ca un copil.

Jan îi spune că va fi nevoie de mai multe săptămâni pentru a pune această schiță într-un tablou.

— Și eu, tot timpul aici? În fiecare zi aici?

— Nu. Nici tot timpul, nici în fiecare zi.

Este dezamăgită. Protestează.

— Dar pot. Îmi place.

Surăsul său cuprinde atelierul, grădina ca și, într-un fel nostim, pieptul și inima lui Jan.

Astfel, în zilele următoare, Yacinta nu lasă să treacă aproape nicio după-amiază fără să vină în atelier. Reconstituirea ostenitoare a poziției și a drapajelor devine un fel de ceremonie pentru ei. Un joc plăcut, făcând orice alt limbaj nefolositor.

Munca îl copleșește pe Jan. Niciodată pensulele nu i-au fost mai ușoare, lacurile, mai străvezii. Ceea ce pictează ziua se usucă pe jumătate noaptea. A doua zi poate să înainteze din ton în ton, ca un om a cărui răsuflare rămâne liniștită în ciuda trudei din ce în ce mai aprige la care se înhamă.

20

Doar ea nu apare niciodată, nici măcar cu vâl.

Jan o întreabă pe Yacinta unde se află stăpâna sa. În loc de orice răspuns, ea râde și dă din cap.

O întreabă:

— Este frumoasă?

Yacinta nu mai râde. Se mulțumește să-l cerceteze în liniște, din negrul cel mai adânc al ochilor săi. El întreabă iar:

— Ce culoare au ochii ei? Pare tânără? Pielea ei este la fel ca a ta? De ce să nu mi se spună nimic? Sunt lucruri pe care le voi afla până la urmă.

Yacinta se mișcă pentru a-și face semnul crucii și spune cu asprime:

— Am jurat pe Hristos. Nu voi spune nimic. Nu trebuie să-mi pui întrebări.

— Crezi că m-ar pune să-i pictez rochia dacă nu ar trebui să îi pictez cândva și chipul?

Yacinta tace, se îmbufnează ca și cum ar avea de-a face cu un copil neascultător. Jan așteaptă puțin apoi spune:

— Tu știi unde este, nu?

Acest „tu” a venit firesc, certăreț și complice. Nu este încredințat că Yacinta își dă seama de această subtilă agresiune. Ea răspunde:

— Cum știi eu? Eu nu știu. Ea este departe. Mi-a poruncit să fiu aici, în rochie. Asta e tot.

Îi ghicește lacrimile pe marginea pleoapelor, furia și neputința din glas. Nu mai stăruie și nu mai întreabă nimic. Nici unde este găzduită și nici unde doarme, nici ce face când nu se află în fața lui. Tot atâtea taine pentru care nu are niciun răspuns.

Uneori, în sala mare a castelului, cinează cu seniorii neînsemnați de la curtea lui Dom Pedro. Yacinta Evandolor de Menesese Puedo nu se arată niciodată aici.

Când îi spune pe nume, ea râde, clatină din cap, ah, frumoasa

doña Yacintha! Nu-i așa că este fermecătoare, atât de credincioasă infantei noastre?

Se gândește că menirea Yacinthei nu este alta decât aceea de a îmbrăca rochia donei Isabel și de a veni să pozeze în fața lui. Nu aleargă cu celelalte tinere prin livezile și grădinile palatului. Nu dansează, nu surâde la complimentele bărbaților, nu asistă la niciun turnir, nici măcar la slujbele mai însemnate. Nu, ea se află acolo doar pentru el, într-un ecou ce vine înaintea trupului însuși al infantei.

Acest gând îl amuză. Cugetă la ceea ce i-ar putea destăinui despre aceasta lui Marguerite. „*Hic infumat oculos...* Ea își cerne privirea, somnul a fugit, văzul nu mai bate până departe, astfel...” spune poemul.

La sfârșitul unei după-amieze, după lucru, se prefăce că o însoțește. La poarta grădinii o așteaptă trei călugărițe, două tinere fete și o bătrână. Odată Yacintha apărută, cele mai tinere îi prind rochia ca să nu se strice în timp ce străbate curtea.

Se pregătește să le urmeze. Yacintha rămâne pe loc. Nu spune nimic. Îl împinge cu o mână fermă.

Atunci când el stăruiește, îl privește rugător. O lasă să se îndepărteze. Călugărițele îi ridică poalele rochiei destul de sus încât să-i poată întrezări pulpele fine pe care i le-a strâns în palme de două sau de trei ori.

Este ceva lume pe acolo. Servitorii care își fac treaba, doamnele în drum spre capelă. Toți îl privesc în timp ce Yacintha și călugărițele se fac nevăzute în castel.

Oare chiar l-ar împiedica să le urmeze? Ar vrea să afle unde se ascunde Yacintha, ce face după ce se dezbracă de rochie... Se întreabă. Mai degrabă amuzat decât sâcâit.

Așa cum fac doamnele, merge și el la capelă să asculte vecernia, se roagă, cu mai multă inimă decât ar vrea, în așa fel încât Dumnezeu, dacă este cu putință, să îl ajute în munca sa.

Seara, bându-și de unul singur acest vin atât de negru precum ochii femeilor portugheze cu care s-a obișnuit, se întreabă din nou, și de data aceasta serios, dacă nu a sosit timpul să mărturisească ciudățenia acestor întâmplări în scrisoarea pentru monsenior. Deoarece, chiar dacă nu pare, putând fără îndoială să găsească un mijloc pentru a pleca la Lisabona după bunul său plac, nu este, oare, închis aici într-un fel foarte subtil și pentru un țel necunoscut?

Având și vinul ca ajutor, la care se adaugă și frumusețea cerului înstelat, marele candelabru aprins în fața a ceea ce lucrase peste zi, dulceața culorilor îl face să surâdă și să aibă sufletul larg, cu mintea cuprinsă de felurite gânduri.

Fără nicio umbră de îndoială, Yacintha a povestit câte ceva din timpul petrecut în atelier. Zvonurile despre *camera lucida* trebuie să se fi răspândit.

Simte că, de acum, ceilalți se tem puțin de el. Păstrează distanța. La capela castelului, doamnele nu se mai așază așa de aproape de el.

Alchimia! Alchimia!

A venit căldura. Noaptea se aude țârâitul greierilor. Opulența grădinii din fața atelierului devine exuberantă. Ciorchinii de aur ai salcâmlor galbeni izbucnesc. Apoi liliacul. Portocalii și lămâii

înmiresmează aerul până la ameteală. Bolta de măceș pare o fântână de petale.

Soarele de după-amiază ațâță mirosurile din atelier. Uleiurile, rășinile de smirnă, de pin și de terebint⁶, cleiul și pigmentii, un miros amestecat grețos și acru ce irită gâtul și nasul. Ușile atelierului, deși larg deschise, nu aduc prea mult aer. Totuși, învăluită în rochie, Yacintha nu se plânge nici măcar o dată.

Ea îndură meticulozitatea lui Jan ca și noua sa neliniște. În două zile își schimbă purtarea, devine la fel de supărător ca și mirosul greu al amestecurilor sale.

Îi este teamă ca straturile de culoare să nu se usuce prea repede. Pastele însele se întăresc prea repede în cochiliile Saint-Jacques. Este constrâns să pregătească mai puțină culoare, riscând să piardă echilibrul tonurilor, să se oprească din lucru și, de zece ori, să reia, să îndrepte, să încetinească lucrarea.

Bea mai des și mai mult, tot ce îi cade sub mână, vin, cidru, limonadă. Este morocănos, îngrijorat. Mai puțin grijuliu cu ținuta sa, fără să bage în seamă surâsul liniștitor al Yacintei ori ceasurile nesfârșite de lucru. Se lasă furat de amărăciunea dorului, îi vine pentru prima dată în minte că ar putea lucra în atelierul său de la Lille. Aproape de o sobă, de o cană cu bere, de râsul lui Marguerite.

De fapt, nicio întâmplare neplăcută nu dă dreptate acestei purtări morocănoase. Își face singur griji. Lacurile sale sunt la fel de pure. Lapislazuli se întinde la fel ca o apă albastră peste stratul de dinainte. Minunea de la Toulouse continuă. Frumusețea culorilor îndură mult mai bine decât el căldura. Rochia pictată a infantei se usucă fără niciun cusur. Cu fiecare zi sporesc detaliile, transparența, formele, strălucirea încă nemaivăzută în tot universul picturii de până atunci.

Se roagă mai des.

Cugetă mai des la cele spuse pajului Makhiel în timpul călătoriei: „Doar acuratețea infinită ne va duce pe drumul văzutului. De la amintirea raiului. În așa fel încât haosul nostru să-și găsească piatra de hotar”.

Se teme să nu strice totul într-o singură zi cu ghinion. Chiar dacă de acum înainte nu pare cu puțință.

O știe.

23

În sfârșit, în joia de dinainte de Paște, o ploaie furtunoasă amenință să cadă. Toți speră că se va răcori. În plină după-amiază, umbra norilor se abate peste grădină. Lumina scade până într-atât încât Jan nu ar mai dori să continue lucrul.

Ridică privirea pentru a vedea involburarea ce a cuprins

frunzișul grădinii. Dintr-odată, Yacintha se simte rău.

Cu un suspin, alunecă lângă fotoliul aragonez. Pentru a nu cădea de tot, se agață de mânere. Măinile îi sunt palide, obrajii îi ard.

Jan se repede, nu îndrăznește să o atingă de teamă să nu murdărească rochia cu degetele pline de culori. Se întoarce, caută un ștergar, în timp ce Yacintha se încordează în rochia infantei ca într-o platoșă. Reușește să schițeze un surâs. Jan, cu mâinile curate, poate să o cuprindă de subsuori. Capul Yacintei se rostogolește peste brațul său. Un cap cu păr bogat, greu. Fruntea, obrajii și ceafa îi răspândesc mirosul precum un fruct mireasma. Yacintha întreagă îmbibată cu propriul parfum, greu, de mosc, amestecat cu sudoare și cu mirosurile rochiei, vechi, de ambră, de colb. O răsuflare grea îi ridică pieptul ce se poate vedea sub marginea gulerului de jder. Nu se poate împiedica să nu admire freamătul iute al șanțului ce se închide și se deschide, scobește între sâni o mică prăpastie.

Întreabă:

— Un pocal cu apă?

Primii stropi lovesc zgomotos grădina. Un tunet se rostogolește în apropiere. Frunzișul copacilor tremură. Yacintha se sprijină puțin de el, se lipește de pieptul său cu o moliciune tulburătoare.

Răspunde:

— Să mă întind, puțin timp. Rochia prea grea, azi. De ce, nu știu.

Șoptește cu o blândețe tandră, ca și cum chiar ea s-ar adresa unui bolnav.

— Acolo, în iatacul meu, se poate.

Acum toarnă cu găleata. O bucurie a ploii ce supune opulența grădinii aduce răsuflarea pământului reavăn până în atelier.

O sprijină până în iatac, spunând:

— Nu mi-am dat seama că a trecut timpul. Și căldura asta! Rochia nu prea e făcută pentru așa ceva. Sprijiniți-vă de mine. Am apă proaspătă într-un urcior.

Vorbește pentru a nu se gândi la ceea ce se gândește. Cu o mână apucă catifeaua rochiei pentru a-i lua o povară. Surâde prosteste, mândru, ca și cum ar avea de ce. De ce trebuie să fie într-atât de tulburat simțind-o atât de neajutorată, de feminină în slăbiciunea sa, de încrezătoare în forța brațului său?

Când se apropie de pat, ea încetează să se mai sprijine de el.

— Vă rog...

Nu înțelege ce dorește Yacintha, e gata să facă un pas înapoi, având pe buze cuvintele pregătite. Ea insistă, pentru ca el să înțeleagă.

— Vă rog, rochia, spatele.

Să-i desfacă șireturile, să-i elibereze bustul, iată ce vrea. Se supune. Încearcă să o facă cu mișcări indifferente. Se gândește, fără să vrea, la Marguerite, se străduiește să nu o facă. Chiar și așa, își aduce

aminte poemul pe care l-a copiat pentru Marguerite: „*Ut vaga ratis...* Ca un vas fără ancoră pe câmpiile mării, plutește între îndoială și speranță oastea Afroditei”.

Odată cu primele legături desfăcute, șiretul alunecă prin găici, iar Yacintha pare să fie în largul ei. Se apleacă peste pat, sprijină de el un genunchi și amândouă mâinile. Corsetul se desface sub degetele lui Jan ca o scoică, dezvelește ca pe un mulaj trupul Yacinthei în cămașă, de la ceafă până în partea de jos a spatelui. Mai întâi zărește, sub inul subțire, străveziu de sudoare, doar șira spinării și arcuirea feselor.

Nicio bucățică de piele dezvelită. Dimpotrivă.

Catifeaua țeapănă, broderiile sufocante se prăvălesc la picioarele Yacinthei. Pentru a ieși dintre ele, se agață din nou de brațul lui Jan.

Privirea ei, freamățul sângelui sub pielea gâtului, zbaterea sânilor sub cămașa de in. O! Această privire, surâsul șovăielnic, acest trup, această gingășie pe care și-a închipuit-o zile și ore în șir, în timp ceea își ridică privirea, întinde buzele pentru a i le cere pe ale sale.

Primul sărut nu este cu adevărat gustat.

Se gândește la prea multe lucruri, nu se poate împiedica să nu o facă, la monseniorul care face amor pe săturate pe timp de furtună, la gustul unei femei care să nu îi fie soră, să nu fie Marguerite, la ironia de a face dragoste cu un trup acoperit de rochia doănei Isabel. Se gândește la Yacintha, care și-a lipit pânțele de sexul său erect, se gândește la înțelegerea dintre lumea de sus și cea de jos. Din fericire, nu se gândește la Ydria.

Multe lucruri, în ultimul timp, dădeau de înțeles sosirea unei astfel de clipe, duceau aici, fără nicio îndoială.

Yacintha ține încă gura întredeschisă, din pudoare. Dar nu pentru mult timp. Redeschide ochii când sărutul se sfârșește. Se dăruiește în felul cel mai simplu cu putință. Ochii și zâmbetul său spun că toate acestea nu sunt o ceremonie asemănătoare cu pictatul unei rochii. Viața nu are decât culoarea a ceea ce se cere făcut, este cald, ploaia este bine venită, iar plăcerea sărutărilor nu are seamăn. Își scoate cămașa. „Privește-mă, tu cel care trăiești prin ochii tăi. Într-o bună zi, acest pânțec va face copii, am sânii de pe-acum puțin grei, sfârcurile fine și brune ca un lemn vechi sunt azi pentru buzele tale, dulcile-mi coapse se topesc sub degetele tale îndemânate, te primesc înăuntru.”

Un trup și o dorință fără ocolișuri, ce primește îmbrățișarea, molatic, dându-și seama că trebuie, încă, să alunge uimirea maestrului de pictură.

Întinsă, Yacintha își ține ochii deschiși și mâinile ridicate, abandonându-se plăcerii. Geme scurt, ușor, începe să tremure, îi tremură bărbia și sfârcurile, umerii și pânțele îi sunt cuprinse de convulsii, o revărsare de bucurie care îi aparține doar ei și pe care Jan o primește ca pe o binecuvântare.

Mai târziu, după ce se liniștesc și pocalul de apă este, în sfârșit, băut, Yacintha știe încă să suradă cu încântare și nepăsare, înconjurată de acea singurătate a plăcerii ce face femeile atât de asemănătoare, regine sau servitoare, surori sau necunoscute, în taina unei fericiri ce este doar a lor, făcându-le atât de neatins și supărător de părelnice iubiților lor, atât de puțin avute odată cucerite, încât, după ce dorința se risipește în ploaia ce se îndepărtează, renaște speranța unei noi beții, dorința unei călătorii printre sânii, coapse și mângâieri, ce va fi poate doar un vârtej de umbre, ce te va face să-ți pierzi mințile în plăcere. „Răpește-mă, ia-mă cu tine! Hai să fugim! Regele m-a dus în

cămrările sale!” spune Scriptura.

Atât de bine încât nu va mai fi zi petrecută în atelier fără ca așternuturile să nu le ocrotească sărutările și, astfel, clipa artei ce se făurește în atelier e urmată de clipa aceasta, de patima care încinge iatacul.

Alchimia! Alchimia!

26

Într-o zi, imediat ce Jan își lasă pensulele, Yacintha vine lângă el pentru a privi pictura.

El nu protestează.

Ea îi prinde mâna. Rămâne tăcută un timp, înainte de a spune:

— Frumos, frumos, frumos.

Apoi, o clipă mai târziu:

— Frumos cum nu e altul în Portugalia.

Vorbește despre rochie sau despre imaginea sa pictată? Jan nu știe și nici nu o întreabă.

Ea îi lasă mâna, trece în spatele șevaletului, merge până la *camera lucida*. Mângâie oblonul de lemn. Un gest ciudat care îl tulbură.

Se întoarce, cu o seriozitate pe chip încă nevăzută până atunci. Ochii îi sunt la fel de strălucitori ca atunci când îi cere să îi desfacă rochia.

— Ai terminat. Nu mai e rochie de pictat. Ai terminat cu mine.

De acum, știe să tutuiască.

Are dreptate. Lucrarea s-a încheiat. Surâde, își trece degetele pline de culoare peste cămașa de lucru și dă ușor din cap.

— Acum trebuie să fac copiile.

Ea privește lumina din grădină.

— Acum, chipul doamnei mele, infanta.

Fără să o poată opri, ea străbate atelierul. Cu un gest pe care i l-a văzut de zeci de ori își strânge pliurile rochiei cu amândouă mâinile, o ridică pentru a o feri de spinii trandafirilor și se face nevăzută în grădină. Aude cum se închide poarta.

Poate i-a spus numele înainte ca ea să dispară.

Yacintha!

Mai târziu, nu mai este încredințat de acest lucru. Poate nici nu a deschis gura. Ceea ce știe este că, în acea zi, în iatac nu mai fuseseră nici sărutări, nici mângâieri.

Nu este cu adevărat dezamăgit.

Contemplarea operei și gândul la mirarea celor care o vor vedea îi ajung să fie mulțumit.

Pe sulul lung de pergament pe care îl păstra în tocul de piele, scrise monseniorului cum și în ce împrejurări terminase de pictat rochia infantei doña Isabel.

După o îndelungată gândire, dădu de înțeles că această rochie, prin luxul broderiilor, al detaliilor felurite, capodopera croielii, fusese fără îndoială un mijloc de a-i încetini lucrul, de a-i amâna terminarea și, poate, să-l împiedice chiar.

Temeiul acestei voințe, dacă era unul la mijloc, nu îl știa.

Dar lucrarea era terminată. Chiar dacă trecuseră mai multe zile, se mira că nici infanta, nici altcineva din familie nu veniseră pentru a vedea tabloul cu ochii lor. Totodată, aflate, după ce pusese multe întrebări servitorilor din castel, că infanta doña Isabel nu mai era acolo de mult timp. Tânăra care îi pozase timp de săptămâni întregi nu se mai afla nici ea în castel.

Așadar, imediat ce va fi terminat o copie micșorând prima lucrare pentru a-i ușura transportul, va cere să fie dusă la Lisabona. Acolo, se va sfătui cu messirii André și Baudoin asupra unei urmări înțelepte pentru partea neplăcută a acestei solii.

După judecata sa, pictura rochiei era atât de reușită încât, fără îndoială, dacă trebuia, după ce se va fi întors în Flandra, ar putea așeza în decolteu capul pe care l-ar dori.

Astfel, din această trudă și din acest timp, nimic nu s-ar fi pierdut.

28

La câteva ore după ce a scris toate acestea, bându-și vinul negru și scrutând tablourile în lumina lumânărilor, pe cel mare și pe cel mic, originalul și copia, a fost cuprins de o tulburare neașteptată ce nu semăna deloc cu o descătușare.

Primind să picteze rochia fără să cunoască privirea și chipul ce se potrivesc detaliilor sale nenumărate, a pictat golul.

Din năucitoarea lucrare a rochiei, din croieli, pene colorate, volănașe, perle și jupoane, aur și mâneci false, din toată această deghizare, el a născut o materie subtilă. Dar, făcând-o, a pictat un simplu obiect.

Nu a fost ecoul raiului.

Perfecțiunea însăși a detaliilor din tablou era doar o montură a golului întunecat.

Iată ce a pictat: lipsa donei Isabel. Marele spectacol al refuzului său.

A pictat cu o sublimă înțelepciune. Pentru nimic. Pentru a picta.

Prin aceasta a atins chiar chipul diavolului, neantul în care oamenii nu își găsesc loc.

Nimic nu era desăvârșit.

Yacintha avea dreptate. Acum va picta chipul infantei.

În poem stătea scris: „*Noctes continuas sidere nudas...* Noaptele noastre trec fără sfârșit, golite de stele și văduvite de lună”.

29

Zgomotul de la poarta grădinii.

Sunt patru. Trei doamne care o însoțesc pe infanță.

Vălul o face ușor de recunoscut, mâinile nu i s-au schimbat. Rochia sa este simplă, austeră, cu aceeași croială și chiar de aceeași culoare roșu-închis ca a doamnelor de companie, la fel de strânsă, în ciuda căldurii, peste sânii ce nu se pot vedea de sub șiragul de mătăanii din lemn de merișor și aur.

Jan se înclină. Spune un „Doamnă” fără urmă din sfiala de prima dată. O politețe rezervată ce nu lasă să se întrezărească nici mirarea, nici mulțumirea sau nerăbdarea. Un salut la care s-a gândit de mai multe ori, pe care l-a exersat în iatacul său, cu paharul în mână, cu un surâs reținut pe buze.

Răspunde cu o fluturare a vălului, nu face decât un gest și doamnele se îndepărtează, se fac nevăzute în grădină, poate trecând dincolo de poartă, nu poate ști, deoarece, fără șovăială, ea se duce în fața tabloului rochiei pictate.

Dona Isabel stă dreaptă, acoperită, în fața lucrării. Cea mare și cea mică, originalul și copia. Rochia în toată strălucirea sa, acest gol pe care l-a pictat.

Rămâne mult timp tăcută.

Apoi vorbește. Nu spune dacă îi place sau nu. Întreabă:

— V-ați îndoit vreodată că veți reuși să pictați această rochie, maestre Jan?

Voce seacă, fără răutate sau tremur.

— Nu, doamnă.

— Nici măcar o clipă?

— Nici măcar una, doamnă.

Vălul se întoarce spre el. Se umflă sub răsuflarea ei chiar dacă tace. Ce poate spune privirea ei nu are nici cea mai mică bănuială.

Se dă înapoi, un pas, doi pași. Se întoarce, pare să măsoare din priviri atelierul, să-i simtă miresmele, să ghicească, crede Jan, sărutările Yacinthei. Într-un gest, ce îi pare un tic, frumoasele sale mâini de tânără infanță se strâng una peste cealaltă pe crucifixul mătăniilor. Cu mai multă blândețe în glas, spune:

— Veți fi foarte lăudat pentru această lucrare, maestre Jan. Nu s-a mai văzut așa ceva, atât de fin și de adevărat.

— Este doar o rochie, doamnă.

— Plăcută smerenie. I-ar plăcea fratelui meu, Dom Duarte, dar el

nu este aici să o audă. Este ceva dumnezeiesc în această rochie pictată, în timp ce în a mea nu sunt decât stofe, perle și aur.

— Iertați-mă, doamnă, în această lucrare nu este decât o absență. Ceva neterminat. Golul rece al unui simplu obiect, datorat doar trudei și nazurilor omenești, nu bunătății divine. Nimic care să poată fi privit cu încântare.

Din nou, îl cercetează de sub vâl. La fel de mult cât a privit și rochia pictată, mai devreme. Răsuflând mai tare. Se poate ghici din ridicarea mâinilor sale spre piept.

Cu o mișcare neașteptată din șold, se îndepărtează. În timp ce Jan crede că se va duce înspre grădină, ea pășește pe treptele estradei și se așază în fotoliul aragonez.

— Veți putea umple acest gol, maestre Jan. Infantele și toată diplomația sa politică au știut să fie convingători.

Spune asta, ridicându-și vâlul, îndepărtându-l cu o mișcare regească de pe plasa străvezie ce îi strânge părul. Descoperindu-și chipul.

— Femeile sunt întruparea datoriei, maestre Jan, iar infantele, chiar mai des decât celelalte.

30

Chipul său.

În sfârșit, se află acolo, ca și doña Isabel care, cu albastrul irisului luminat de paiete de aur de jur împrejur ce te scrutează, pândește impresia lăsată de dezgolirea sa, astfel încât Jan trebuie să lupte împotriva dorinței de a-și plimba privirea pentru a se minuna de pielea foarte albă, foarte fină, pe alocuri ușor satinată, pe tâmple, pe pomeți, pe vârful nasului, dar nu și pe nări, o pulbere fină ce te duce cu gândul la folosirea unei pudre de cretă, estompată de căldura zilei, pudră ce ar fi vrut poate să mascheze câteva riduri, ușoare totuși, abia zărite deasupra sprâncenelor, prezente sub ochi, firește, mai accentuate de la aripa nasului, lărgindu-se pentru a ocoli colțul buzelor în două curbe simetrice asemănătoare cu rotunjimea unui șold, pe gât, de asemenea, două cute ce anunțau atingerea timpului, dar nicio vestejire a pielii, dimpotrivă, o eleganță și o fermitate, mai întâi a nasului, frumos, foarte frumos, de o mare finețe, de o proporție perfectă, cu șaua mai degrabă plată decât rotundă, inegal dreaptă, ceea ce este atât de înduioșător, nările delicate fără a fi excesiv de fragile, arcul sprâncenelor subțiri de la natură sau voit, ridicând și aerisind pleoapele, făcându-le mai pline, înaripate cu gene transparente pe care le-a mângâiat ușor o pulbere de cărbune pentru a le sublinia prezența sub fruntea foarte înaltă, foarte rotundă, o lumină a inteligenței ce se revarsă pe întreg chipul, îl lungește puțin mai mult decât ar fi obișnuit, având astfel tâmplele mai largi, acoperite cu o

beniță de dantelă ce îi susține părul, acoperă cărlionții cu sclipiri de aramă, dar nu și urechile cu lobi ce coboară la un deget de unghiul maxilarului puțin masculin, terminat printr-o bărbie ascuțită, de-a dreptul copilărească, curband buza inferioară, mai rotunjită și mai cărnoasă decât cea de sus, cu pulpa trandafirie, dar numai în mijloc, cu colțurile gurii ascuțite pentru surăs și pentru alte dispute, o gură fără amărăciune, liniștită, dar nu senzuală, nu s-ar putea spune, o gură făcută mai degrabă pentru a rosti cuvinte decât pentru a primi sărutări, o gură de femeie care nu mai este un copil, în ciuda bărbiei sale, o femeie în lumina judecății și a voinței sale, care știe să cântărească în balanța anilor săi greutatea unei priviri, prețul mângâierilor sale, o femeie care nu are douăzeci de ani, nu este ca mâinile sale, dar care a căpătat timpul adevărului și care spune, cu vocea mai dulce după îndepărtarea vălului, lăsându-și admirată gura care rostește cuvintele:

— Iată chipul meu, maestre Jan.

31

Adăugă:

— Este pe placul lui Bourgogne și a maestrului său de pictură? Maestrul tăcea, neavând nimic de zis în afara unor bătăi galopante ale inimii; tâmpilele i se umeziseră de sudoare, toată această tulburare ce îl cuprinsese de la șale la ceafă, gândul că va termina lucrarea îl copleșea, așa cum apa țâșnește dintr-un dig sfărâmat, pentru a inunda câmpia.

Adăugă:

— Nu mi-am schimbat părerea despre stăpânul dumneavoastră. Totuși, Dom Duarte și trimișii ducelui au căzut la învoială asupra contractului de căsătorie. Așa merg lucrurile. Glasuri se roagă deja pentru mine în biserici, îmi va fi cusută o nouă rochie.

Degetele sale se îndepărtară, vâlul căzu pe estradă, la picioarele fotoliului aragonez.

— Iată un lucru de care nu mai avem nevoie. De mâine îmi veți putea picta chipul deasupra rochiei.

Niciun surăs sau vreun gest pentru a mai împlânzi uscăciunea cuvintelor.

Să termine, să termine odată, acești ochi, această gură, această furie pasionată, ironia ei, răceala ageră, tristă și puternică, cu care îl tachina.

— Ei bine, maestre Jan, sunteți gata să desăvârșiți lucrul pentru care ați venit?

— Sunt fericit să-mi pot termina lucrarea, doamnă. Aceasta vă va lua puțin timp și voi face tot ce îmi stă în puteri.

Fără să găsească alte cuvinte, mai multe cuvinte pentru a spune

adevărul. Ea, în picioare, dăruindu-i liniștea pleoapelor sale, în timp ce se întorcea pentru a părăsi estrada, oferindu-i profilul, nasul cu adevărat frumos, vârful bărbiei îndulcit de moliciunea gâtului, fruntea înaltă, simplă ca și cuvintele sale:

— Veți face ca mine, maestre Jan. Nu timpul este lucrul ce ne lipsește.

Acum că îi văzuse chipul, nu mai era aceeași persoană, chiar dacă oferea privirii doar spatele.

În pragul atelierului, cu poalele rochiei în lumina soarelui ce aprindea culoarea sângerie a pardoselii, își păstra surâsul. Așa cum se așteptase, colțurile buzelor urcau, săpau șanțul de lângă nas, rotunjindu-i obraji. Un surâs fără blândețe, ironic, de mânuitor de arme trecut prin războaie ce nu se termină într-o singură bătălie.

— Știați, maestre Jan, că doamna Yacintha s-a reîntors la familia sa? Tatăl său Dom João de Menesese Puedō o va mărita la următoarea Sfânta Diana.

— Nu mi-a spus nimic.

Surâsul nu o împiedica să scruteze privirea maestrului de pictură, să caute în ea o tulburare, o umbră poate. Să capete un răspuns în timp ce el se gândea că infanta știa fără îndoială totul despre sărutările Yacinthei, despre mângâierile sale și despre plăcerile din iatac.

Tot așa cum făcea și Yacintha, ea înclină bustul, aplecă umărul drept, prinse cu mâna sa de femeie de douăzeci de ani poalele rochiei pentru a le feri de spinii trandafirilor.

— Datoria, maestre Jan! Datoria femeilor este să tacă.

32

În acea seară, chipul doănei Isabel fu văzut de toată lumea, ca și de Jan, care se feri să ia masa în marea sală comună.

Un chip asemănător și în același timp altul decât cel pe care și-l descoperise. Nu numai pentru că era luminat de candelabru sau pentru că se înclina deseori într-o parte, ca și cum ar fi ascultat sporovăială mai degrabă cu umărul decât cu urechea. Privirea vie și rece, pleoapele răbdătoare, părând să ofere prin puritatea obrazului imaginea gândurilor sale, potrivindu-și vorbele după lingușelile curtenilor. Un chip de prințesă îndelung obișnuită cu eticheta și cu obligațiile rangului său, iată ceea ce putea scrie monseniorului. Cel al unei soții care ar ști să fie pe măsura îndatoririlor, ca și a dârzeniei voinței sale. Fără îndoială, o femeie pe măsura vârstei trupului său. Chiar dacă această vârstă era atât de bine îmbrăcată de doña Isabel, ca de nimeni alta, ciudat, precum acele flori pentru care toamna se dovedește a fi o adormire aurie a verii, ce le dă petale mai puternice, colorate mai viu, cu o carnație mai plină, demne pe tulpinile lor

drepte, pe care nu îndrăznești să le culegi, căroră nu îndrăznești să le aduci toamna mai aproape, de care se apără atât de bine, tot așa de bine puteau fi lucrurile și cu infanta: fecioria ei rămânând nepătată, nimeni nu a îndrăznit să o culeagă.

Lui Marguerite i-ar scrie foarte simplu că în doña Isabel se află mai mult decât frumusețe, deplina putere a mândriei și marea înțelepciune a ispitelor ce se topesc în gol. Dar mai e ceva. Ceva ce nu se poate spune în cuvinte deoarece este tocmai ceea ce dă naștere imaginilor pe care le pictează.

33

Totuși, în acea seară, încălzit de imaginile văzute ca și de gândul că va termina lucrarea, de vinul și de apăsarea nopții palpitând de gâze nevăzute, Jan nu mai scoate din tocul de piele scrisoarea pentru monsenior. Cu atât mai puțin s-a gândit să-i scrie lui Marguerite. Aprinde în atelier tot ceea ce poate, de la fitile până la opaițe, întinde foile de hârtie pregătite cu culoare, penele de becață și cernelurile și își scoate încălțărilor de nesuferit pe căldura aceasta. În cămașă, cu fesele dezvelite ca un monsenior, cu mișcări ferme și fără a se ajuta de *camera lucida*, face să apară, unul după altul, vreo douăzeci de chipuri ale doinei Isabel după cel pe care îl avea gata întipărit în minte.

„Ochi de porumbiță ai, umbriți de negrele-ți sprâncene, părul tău turmă de capre pare, ce din munți, din Galaad, coboară...” spune Scriptura.

După două ore de somn își reia lucrul, făcând alte patru desene în vârf de argint după profiluri și înclinări diferite, fiecare potrivitându-se cu decolteul rochiei. Apoi, fără răgaz, în lumina și răcoarea dimineții, pregătește paste de culoare destul de repede, desăvârșit aproape, ca o încântare, pentru a trasa un portret pe o planșă înaltă de un picior și lată de nouă degete, terminând până să se ridice soarele la zenit, având ceva timp pentru a se usca puțin și pentru a-i face o bucurie neașteptată infantei atunci când, la mijlocul zilei, țâșnile și zăvorul porții îi vor anunța venirea și când va vedea dovada măiestriei pictorului.

Alchimia! Alchimia!

34

Nu lasă să i se vadă uimirea în fața lucrării terminate. Spune doar:

— Mă îndoiam, maestre Jan, că ați fi în stare de o asemenea ispravă. Înțelegeți acum de ce mi-am pus vâlul.

Stau în picioare în fața mesei, în fața lucrărilor întinse de azi-noapte și de dimineață.

Ea tace. Prinde desenele între degete, le contemplă fără a lăsa să treacă ceva dincolo de privire sau pe chipul dezvelit, iată, încă o zi. Sprâncenele și genele sunt azi mai conturate, buzele înroșite puțin cu o cremă, pregătite pentru a fi desenate.

Își simte ceafa înțepenită pentru că nu a dormit. Pofa de un pahar de vin pe care nu a îndrăznit să îl bea, de teamă să nu i se simtă în răsuflare, nu îi dă pace. Arșița zilei îl face să se coacă în haine, în timp ce doña Isabel se arată atât de proaspătă într-o rochie de in galben-pai, cu mici pliuri deschise pe mâneci și cu guler de dantelă, tot fastul fiind mărginit la un colier de pietre azurii, de topaze montate în aur și înconjurate de perle. O bijuterie minunată pe care nu o pictezi decât la gâtul reginelor sau al Sfintei Fecioare.

Lasă desenele pe masă, se duce spre fotoliul aragonez. În timp ce se așază, mâinile i se împreunează în gestul cunoscut, strâng colierul de peste sânii pe care el nu și-i poate încă închipui.

Cu privirea îndreptată spre *camera lucida*, acum doar obloane închise peste tainele dinăuntru, o îngrămadire de scânduri în mijlocul încăperii, ea spune:

— Așadar, nu aveți întotdeauna nevoie de alchimia din *camera lucida*.

Și despre aceasta i-a vorbit Yacintha. Se destinde, își freacă obrazul aspru, nu încearcă să pară curtenitor.

— Nu întotdeauna, doamnă. Ochii și ținerea mea de minte îmi sunt uneori de ajuns.

Îi primește această ironie cu o mișcare a frunții.

Așază tabloul cel mare al rochiei în așa fel încât doña Isabel să îl poată vedea cu ușurință, pune deasupra decolteului portretul terminat de câteva ceasuri. Spune:

— Pentru *camera lucida* poza este îndelungată și prea puțin plăcută. O neplăcere de care vă pot scuti. Numai dacă acest portret este pe gustul Domniei Voastre.

Din fotoliul aragonez ea privește portretul întregit, carne și catifea pentru prima dată împreună, chipul său ciudat mărit prin fastul rochiei, puțin înclinat peste umărul drept, pe trei sferturi, ochii privind undeva departe, o veșnicie pe care numai ei o pot ghici. Pierzându-se în ea, poate. Un chip luminos apare de pe un fundal întunecat, cu tușe verzi, ducând cu gândul la abisurile întunecate ale marmurei.

De data aceasta, în sfârșit, pe buzele crisplate, se ghicește emoția pe care o resimte văzându-se așa cum este, nu o amăgire dintr-un tablou. Se lasă un moment de tăcere, încât Jan crede că ea nu i-a înțeles propunerea.

În sfârșit, ridicând fruntea și privirea, aceasta spune:

— Nu mai este nimic de care să mă puteți scuti, maestre Jan.

Este adevărat că am nădăjduit că nu veți reuși să pictați rochia purtată de doamna Yacintha. M-am lăsat dusă de gândul că o veți picta atât de urât, încât, atunci când ați fi adăugat și portretul meu, Bourgogne să se gândească la altă căsătorie. Dar fratele meu, Dom Duarte, avea dreptate. V-am prețuit prea puțin.

Fără vreun tremur al vocii care să spună dacă era o dojană, un compliment sau o simplă constatare.

Ce putea face decât să-și ascundă stânjeneala punând portretul pe masă cu mai multă grijă decât ar fi trebuit?

Ea întreabă:

— Acest chip ar fi pe placul lui Bourgogne, după părerea dumneavoastră?

— Îmi doresc să fie așa, doamnă.

— Va primi odată cu el și răspunsul la întrebarea ce îl sfredelește?

— Întrebarea, doamnă?

— Ei, maestre Jan, nu ridicați atât de sus sprâncenele. O știți prea bine. Fecioria infantei doña Isabel.

35

Profită fără să-i fie greu de liniștea pe care o lasă în urmă vorbele sale. Zâmbește cu surâsul său de sulițe și halebarde, de luptătoare feroce.

— Roșiți, maestre Jan, precum copiii înainte de împărțășanie. Este frumos și mai plăcut de văzut decât fețele domnilor ambasadori ai lui Bourgogne care își vâă nasul ascuțit ca de nevăstuică în stânga și în dreapta, dar mintea le este mai greoaie ca a unui măgar mort. Cei doi le întreabă până și pe servitoarele mele, doar, doar vor afla ceva despre adevărata stare a infantei, intră pe orice ușă le iese în cale de parcă ar fi poalele rochiilor mele!

— Doamnă, nu am altceva de făcut aici decât ceea ce fac toată ziua.

— Și știm pentru ce anume. Ei, ei, maestre Jan. Să fim curajoși! Dumneavoastră ca și mine. Amintiți-vă că acum, iată, șapte ani, fratele meu, Dom Pedro, a venit în fața stăpânului dumneavoastră, la castelul Hesdin, să-i propună în numele tatălui nostru, regele João, o alianță care să se întărească prin căsătoria cu infanta Portugaliei. Știți asta, sunt incredințată. Nu a mai rămas vreun senior sau valet din Flandra care să nu fi făcut haz de asta. Trebuie să se fi povestit de la tarabele piețelor până în cele mai mici biserici de la țară. Sunt sigură de asta. Bourgogne era deja văduv, soțiile sale nu îi prea supraviețuiau, pare-se. Un pic mai mult decât amantele. Numai că, spre deosebire de ele, soțiile chiar mureau, mă tem că otrava căsătoriei se dovedea mai neiertătoare decât plăcerile istovitoare. Văduv, dar nu lipsit de pofte!

După patru luni de doliu, și-a făcut cunoscută dorința de a avea o consolare, reamintind lumii cât este de strălucitor, ce titluri, ce bogății și ce pretenții nemaiauzite are. Iar eu, maestre Jan, am un tată și niște frați, regi sau viitori regi ai unei țări mici, dar care, datorită oceanului, va deveni un corn al abundenței, prin voia Domnului, prin oștile și prin corăbiile fratelui meu Henric. Mândri, nerăbdători. Naivi. Solia lui Dom Pedro nu a ajuns niciodată în fața lui Bourgogne. S-a oprit la urechile celor mărunți de la curte. Nici măcar la cele ale unui șambelan. Pentru a intra în grațiile marelui duce al Apusului, tatăl meu adusese, pe lângă această propunere, și patru armăsari. Cei mai frumoși din grajdurile noastre, învățați de minune pentru turniruri și parade. Finețe a rasei, a spinării arcuite, a picioarelor, a culorii, botul delicat, ochi adânci, dinți perfecți, maestre Jan. Fiecare dintre aceste însușiri trebuiau să trezească în duce gânduri despre suplețea și despre pofta de viață ale infantei. Nu mai lipsea decât să fie iepe pentru a-mi semăna întru totul! În fața unui dar atât de frumos, Bourgogne, atât de pe deplin prinț și senior prin sângele lui Charlemagne și al lui Saint Louis, ce-i curge prin cele mai mici vene, a vorbit. A dat de știre prin toate viroagele și coclaurii că grajdurile de la Aviz erau prea îndoielnice pentru ca aceste animale să fie de sânge nobil. Acestea i-au fost cuvintele. Aveam douăzeci și șase de ani, maestre Jan! Acum, am trecut de treizeci și doi. Și iată că împreunarea cu Isabel a Portugaliei nu mai naște niciun fel de îndoială. Doar dacă, bineînțeles, curățenia trupească a infantei a fost păstrată!

Nu mai încape răs sau ironie. Doar furia nestăpânită a unei umilințe îndelung înăbușite. Fruntea și obrajii îi sunt palizi, nările crispate. Gura strânsă peste albeața perfectă a dinților, așa cum ar picta, o imaginară Sfântă Agata salvată ca prin minune de Guillaume, prinsă în zăpadă, țipând de furie și nu de teama lupilor ce se apropie.

Se ridică din fotoliul aragonez, înaintează liniștită, având chiar o privire amuzată.

— Nu este vina dumneavoastră, maestre Jan, și nu mai sunt la fel de rănită, încât să cred că o nedreptate poate să repare o alta. Dar dumneavoastră sunteți maestrul său de pictură.

Nu putea să nu spună, cu surâsul pe buze și cu o anume blândețe:

— Fac ceea ce mi se poruncește și sunt plătit pentru asta.

— Iată, maestre Jan.

Cuvinte spuse cu voce joasă, cu o amabilitate rece, ca și întrebarea următoare:

— Poate fi aflat, într-un portret, un semn al fecioriei?

— Părul este despletit pe umeri.

— În acest portret m-ați pictat cu părul bine strâns, buclele fiind întinse sub bentițele de dantelă.

— Este o altă tradiție în pictură, doamnă, ce se cuvine mai degrabă unei infante.

— Mai mult decât cea a fecioriei?

— Se poate îndrepta ușor.

Ambiguitatea cuvintelor îl amuză din nou. Privindu-se, își surăd ca acei călători care nu se cunoșteau până mai ieri și care totuși, într-un efort comun, ajung în vârful unui munte al cărui urcuș a fost de multe ori amenințător.

Mâna sa de femeie de douăzeci de ani arată înspre lucrarea făcută peste noapte.

— Bourgogne își va putea da seama din ea despre cum sunt?

— Un portret nu poate fi o dovadă, doamnă.

— Doar dacă nu este făcut de pensulele dumneavoastră.

— Ar însemna să dau prea multă greutate lucrării mele. Nu trebuie să-și depășească prețul. La drept vorbind, se află mai puțin adevăr într-un tablou decât un sentiment al adevărului.

— Ceea ce nu este mai puțin folositor ca adevărul însuși.

— Numai că acest adevăr este greu de pătruns.

Fără să clipească ori să întoarcă privirea. Tace o clipă. Aurul din ochi sclipește în lumina zilei. Are atât de multe chipuri pe care i le-ar picta. Și ea o știe. O citește pe fața maestrului de pictură. Zâmbetul ei e încă acolo, pe buzele ce freamătă, șoptesc:

— Nu îmi veți spune adevărul, maestre Jan. Dar, după un semn lăsat pe tablou, Bourgogne va ști ce credeți despre mine. Nu am dreptate?

Și pentru a-l scuti de o minciună adaugă, cu voce tare, întorcându-se cu spatele și îndepărtându-se cu pași largi spre grădină:

— Dacă țineți atât la asta, maestre Jan, terminați ceea ce ați început. Peste patru zile va fi Sfântul Anton, ocrotitorul capelei noastre. Vor fi acolo numeroși ochi pentru a se minuna de lucrarea dumneavoastră dacă o veți așeza în marea sală a castelului.

36

Cinci dimineți mai târziu, în răcoarea părelnică a dimineții, luă scrisoarea pentru monsenior, de data aceasta fiind scoasă din tocul său de piele, și scrise îndelung, nu fără mândrie, că terminase cu bine portretul infantei, aceasta primind în sfârșit să-și arate chipul. O încheiere mai desăvârșită decât ar fi lăsat-o să se înțeleagă rândurile mai demult scrise: doña Isabel în întregime, de la pliurile rochiei până la gene și sprâncene, un portret înalt de două picioare, și lat de un picior și șapte degete.

Ieri, de Sfântul Anton al anului 1429, cu două ore înainte de rugăciunea de dimineață, toți cei pe care curtea regelui João al Portugaliei îi număra printre seniorii și doamnele de viță nobilă au

putut contempla tabloul infantei în lumina sălii celei mari a castelului, de unde nu lipsea decât regele João, care nu se mai deplasa din cauza vârstei înaintate. Infantele Dom Duarte, înconjurat de nobilii casei sale în ținută de gală, însoțit de soldați echipați pentru paradă și sărbătoare, făcuse drumul de la Lisabona până aici.

Sinceritatea legăturii noastre mă constrânge să spun că s-a văzut o mare mulțumire cu privire la lucrarea mea, fiecare exprimând prin bătăile din palme o mare uimire în fața unei picturi cum nu se mai văzuse până atunci în Portugalia, părând să se confunde cu adevărata doña Isabel, cu măreția podoabelor sale și cu noblețea ținutei. Infanta însăși s-a învoit la rugămintea monseniorului Dom Duarte să apară lângă portret pentru a se putea vedea asemănarea, chiar dacă purta o rochie mai puțin fastuoasă.

Infantele s-a arătat vesel, plăcut, dăruindu-mi multe complimente la care am răspuns încredințându-l că tabloul pe care îl avea sub priviri nu era nici mai mult, nici mai puțin decât ceea ce monseniorul cere de la un maestru de pictură în Flandra.

Cum mă miram că nu-i vedeam în toată această cinstită adunare pe messirii André și Baudoin, mi s-au încredințat urechilor vești ce nu ajunseseră până la mine, în îndepărtatul castel de la Sintra. Messirul André, cu piciorul rupt în timpul unei vânători, nu poate încă merge fără a avea dureri foarte mari. Din fericire, acest lucru nu s-a întâmplat decât după ce infantele Dom Duarte și messirul André s-au înțeles asupra dorințelor monseniorului. Cât despre messirul Baudoin, se zice că ar fi plecat la Lille după ce vestea privind încheierea asediului de la Orléans a ajuns până aici.

Astfel, voi termina în scurt timp copia tabloului celui mare la o talie mai mică, ușor de transportat de către pajul Makhiel și, cu voia Domnului, lucrarea și cuvintele mele vor ajunge vii și nevătămate sub privirile monseniorului înainte de Sfânta Ana.

Monseniorul va putea astfel să judece el însuși chipul și ținuta infantei. Aflându-mă de câteva ori în distinsa ei prezență, m-a făcut să prețuiesc foarte mult caracterul său simplu și demn, de om care ține la părerile sale. Știe să-și dovedească cu măiestrie rangul pe care îl are prin voia Domnului, iar hotărârile sale vorbesc despre o maturitate pe care ținuta surăzătoare și blândă nu o lasă să se ghicească la o primă privire. Nefiind atât de înțelept și fără a mă putea crede un bun sfetnic în astfel de afaceri, o așchie destul de îndepărtată de rădăcina și de trunchiul celor care iau hotărâri, aș putea spune cu sufletul deschis că, dacă un prinț și-ar căuta o regină drept soție, nu ar putea găsi

una mai potrivită pentru a-i sta alături.

Pentru ce mai rămâne din întrebările pe care monseniorul a binevoit să mi le încredințeze, anume că „nimeni nu va ști” și după umila mea judecată, doña Isabel nu mai este o tinerică, chiar dacă este subțire și strălucitoare de tinerețe, nicio altă femeie neștiind mai bine ca ea să țină piept timpului ce trece, aprinzând pasiuni numeroase în baronii și seniorii cei mai galanți de la curtea tatălui său, dar dovedind o demnitate stingheritoare, o înțelepciune severă și puțin predispusă să lase de la ea, prin stăpânire de sine sau de la natură, nu se știe, în ceea ce privește aventurile și spectacolul sentimentelor de acest fel. În afară de asta, canoanele severe ale casei Aviz cer ca ea să aibă călugărițe în apropiere, zi și noapte, așa încât nu ar fi nicio surpriză să descoperim sub carapacea unei doamne o adevărată domnișoară, mai ales că niciunul de aici nu s-a lăudat vreodată că ar fi ajuns să o cucerească.

Scrise toate acestea atât de convingător, dar, în fapt, nu avea nici cel mai mic semn că așa ar fi fost.

37

Arșița zilei cuprindea deja văzduhul și ațâța mirosurile din atelier. Se auzea ciripitul rândunicilor, țărâitul greierilor peste scârțâitul roților de car de pe dalele din curte. Se auzeau strigătele de rămas-bun ale femeilor mai ales, lătratul câinilor, poruncile vânătorilor cu copoi, tropăitul cailor ținute în frâie de seniori și doamnele pe care nu mai găsise de cuviință să le salute. Maestrul de pictură al monseniorului, marele duce al Apusului, nu mai era aici supusul nimănu.

Apoi, din nou, se auziră greierii și rândunicile. Ceea ce însemna că e liniște.

Puțin mai târziu, când era gata de treabă, după ce își ștersese fața cu o pânză umedă și după ce așezase culorile în mici cantități în cochiliile Saint-Jacques, aliniase pensulele, iar liniile chipului infantei erau trasate cu vârf de argint pe fondul neted, se auzi scârțâitul porții.

Apoi pași. Știi înainte de a vedea, mirat și nu prea.

Azi, doamnele de companie nu mai ajunseră până la pragul atelierului.

Ea spuse:

— Sper că sunteți mulțumit de laudele pe care le-ați primit ieri, maestre Jan.

Se înclină, salutând cu un surâs ce îi răspundea surâsului ei.

Când se îndreptă, căutându-i ochii pentru a-i arăta că nu era într-atât de ușor de amăgit, doña Isabel mai spuse cu o voce veselă:

— Acum că treaba aceasta este făcută, veți lucra la chipul pe care vrea să mi-l vadă Bourgonne.

38

— Uite la ce m-am gândit, maestre Jan: Și pe dinăuntru, și pe dinafară, chipul tot al meu este. Și pe acesta vreau să îl vadă Bourgonne înainte de hotărârea sa finală.

— Mă vedeți uimit, doamnă. Ieri, monseniorul Dom Duarte, seniorii și doamnele nu au lăudat decât asemănarea dintre acest tablou și chipul Domniei Voastre.

— Spuneți adevărul, maestre Jan. Au ridicat în slăvi măiestria unui tablou și nu adevărul pe care îl poți citi pe chipul meu. Ceea ce a pus în el Dumnezeu. Și a uitat acolo.

— ...

— Pot să vă lămuresc mai bine, maestre Jan. Dorința mea este să nu mă preschimbați într-un lucru pictat. Nu vreau nici gingășie, nici strălucire. Vreau să fiu așa cum sunt. Vreau să te folosești de *camera lucida*, maestre Jan. Toată această măiestrie cu care ai pictat rochia vreau să se regăsească și în desenul trăsăturilor și ridurilor mele. Mai vreau ca în decolteul rochiei chipul meu să fie văzut din față și nu din profil, cum l-ați făcut ca și cum l-aș privi pe Bourgonne, și el, în schimb, m-ar privi, dar nu prin ochii dumneavoastră. Este cu putință? Dorința mea poate fi și a dumneavoastră?

— Mă pregăteam să fac o copie a lucrării pe care a încuviințat-o ieri Dom Duarte.

— Credeam că părerea lui Dom Duarte nu are nicio greutate în această afacere. Nu i-ați spus, când ați sosit la Lisabona, că doar ochilor lui Bourgonne trebuie să le fie pe plac?

— Da, doamnă. Și este rânduiala și datoria mea, azi ca și ieri.

— O rânduială și o datorie pe care știți să le struniți după bunul dumneavoastră plac când trebuie să dați strălucire picturii.

— Doamnă...

— Maestre Jan, simt că nu ne prea înțelegem. V-aș cere altceva decât să faceți pe placul mâinii ce vă plătește? Nu! Nu înșelăm și nu mințim! Dimpotrivă, vreau să fiți foarte cinstiți. Și chiar să vă folosiți știința și privirea pe care știți ca nimeni altul să o așezați asupra a ceea ce este adevărat. Acest tablou pe care toți l-au aplaudat și l-au admirat ieri este minunat, desăvârșit. Dar se află mai mult adevăr în pliurile rochiei și în volanele sale decât pe chipul infantei doña Isabel. Nu văd decât trăsături ce îmi seamănă. Ureche, obraz sau nas. Fără îndoială plăcute, vă mulțumesc, dar mute. La fel de îndepărtate ca și cum Bourgonne le-ar vedea de la Bruges, în timp ce eu aș rămâne aici. Cu toate acestea, el mă vrea alături până la moartea mea. Vrea să mă vadă îmbătrânind sub ochii lui și, mai ales, recunoașteți, vrea să știe

de pe acum de ce, după ce ne vom căsători, mă va prefera numeroaselor doamne de douăzeci de ani. Fecioare sau inițiate în artele iatacului, puțin îi va păsa de ele, numai să-i ducă mai departe faima. Că poate, iar și iar, să arate lumii că mai întâi este Dumnezeu și apoi el. Iar eu, maestre Jan, nu vreau să îl dezamăgesc. Vreau ca în portretul meu și în privirea mea să descopere cuvintele și gândurile pe care le am și le voi avea pentru el. Vreau ca, privindu-vă lucrarea, să nu fie preocupat doar de gândurile sale, ci și de ale mele. Înțelegeți? Când vă privesc, maestre Jan, mă gândesc la cum sunteți pe dinăuntru. Vă pot descrie chipul și altfel decât prin trăsăturile sale. Pielea dumitale este rece, iar buza de sus este atât de subțire, încât e limpede că nu prea dați frâu liber trăirilor. Asta nu înseamnă că gura dumneavoastră nu este frumoasă, simplă, sinceră. Nasul însă este enigma chipului dumneavoastră. Prea lung. Mai lung chiar decât al meu, cu nări largi. Se spune că dă dovadă de prea multă mândrie, dar și că știe să se aplece în bătaia vântului. Din aceste două mișcări, oare care va rămâne când vă va suna ceasul? Și ochii dumneavoastră sunt atât de duri precum tăciunii ce ard mocnit. Nu sunt plăcuți. Ochi ce neliniștesc și ademenesc. Îi simți chiar și după ce nu îi mai vezi mult timp. Nu lasă să treacă duioșia dincolo de ei. În fiecare clipă vor să treacă dincolo de văluri și să îți pătrundă în suflet. Asta nu mă supără, maestre Jan. Dimpotrivă: folosiți-vă ochii pentru a-mi picta chipul. Vă încredințez că astfel veți fi un pictor și mai bun. Și mai ales, era să uit, pictați-mă așa cum cere tradiția.

Cu un singur gest desprinde dantela apretată de pe păr, vălul de in brodat cu perle, pieptenii de fildeș prinși în bentița de catifea, lăsând să cadă de-a lungul gâtului lăptos pletele ca o umbră aurie, dese, puțin ondulate, ce îi acoperă umerii până aproape de șolduri, într-o revărsare de feminitate ce aproape că îți dă fiori.

— Nu am mai fost tunsă de când aveam șaisprezece ani și sunteți primul bărbat care mă vede astfel, despletită.

39

Prea puține cuvinte au rostit în timp ce el deschidea obloanele de la *camera lucida*, așeza oglinzile și fanta de lumină. Îl privea cu mare băgare de seamă cum își potrivește lucrurile. Cu un zâmbet mulțumit pe buze, fără a arăta un chip victorios, ceea ce i-a plăcut lui Jan.

I-a spus infantei că prima poză va fi urmată de altele, că va trebui să facă și alte desene, măsurând în ce fel poziția acestor schițe se potrivește în decolteul rochiei înainte de a avea un întreg mulțumitor. Ea a încuviințat coborându-și privirea fără a-și schimba poziția corpului. O doña Isabel înțelegătoare și răbdătoare.

A mai spus o dată. Toate acestea puteau lua multe ceasuri, până

la mijlocul după-amiezii poate.

— Orele de peste zi nu au însemnătate, maestre Jan, cel mult cele de la vecernie, când va trebui să merg la capelă să mă rog alături de doamnele mele, ca și dumneavoastră, de altfel, i-a răspuns infanta.

Curând, nu s-a mai îndeletnicit decât cu pictatul luminii și al chipului.

— Puțin mai spre stânga, doamnă, ridicăți bărbia, nu atât de mult, vă rog, înclinați tâmpla stângă, da. Și părul, doamnă, pe umărul drept.

Nu a pus întrebări despre *camera lucida* și s-a arătat mai puțin încântată decât Yacintha când maestrul a scos un prim crochiu înalt de patru degete și lat de abia trei, dar atât de clar încât i se puteau număra genele și liniile de pe buze.

L-a lăsat să spună că nu era bine cu bărbia și cu fruntea prea ridicate, stârneau prea multă aroganță, părul puțin în dezordine, „așadar, maestre Jan, să o luăm de la capăt dacă așa vă e pe plac”.

O clipă de stânjeneală a trecut atunci când i-a cerut să-i așeze părul cu mâna lui. I-a trimis o privire ironică, spunând, după ce el a început să i-l aranjeze:

— Sunteți nu numai primul bărbat care mă vede despletită, dar și primul care îmi atinge pletele, maestre Jan.

A roșit în locul ei.

Și-a ascuns stînghereala în *camera lucida*, în care noua ei ținută cerea o reșezare a oglinzii.

Fără îndoială, dulceața grea a pletelor sale și-a lăsat amintirea în palme și pe degete. Se poate că tocmai în această clipă a început să aibă îndoieli că doña Isabel ar fi fecioara care voia să pară. Privirea aceea pătrunzătoare, acolo, din fotoliul aragonez, chiar dacă micșorată prin luciul oglinzilor, nu ar fi putut fi desenată de niciun maestru de pictură înconjurat de mii de vestale.

40

Mai târziu, pe când fixa a patra foaie de hârtie pe peretele *camerei lucida* devenite o baie de aburi în care abia mai putea respira, doña Isabel începu să povestească despre mama sa, care venea în fiecare zi aici, în acest atelier. „Pe atunci era un dormitor pentru călugărițele devotate Sfântului Pavel eremitul, care a stat șaiszeci de ani într-o peșteră din deșert ca să învingă ispitele trupești. Așa și călugărițele care, odată intrate aici, nu mai ieșeau. Până închideau ochii, se rugau pentru învierea sufletului acestui sfânt demn de toată lauda. Celulele lor, foarte mici, puțin mai mari decât *camera lucida*, maestre Jan, făcute tot din obloane de lemn, se înșirau acolo, de-a lungul peretelui. De aceea este această încăpere așa de mare. Șoaptele rugăciunilor se auzeau de dimineața până noaptea. Uneori nu încetau

nici la căderea întinericului. Mama se ruga și ea aici aproape în fiecare dimineață. Doña Philippina era urâtă și foarte pioasă. Foarte urâtă și foarte pioasă. După cum era de așteptat, tatăl meu, regele, îi era foarte necredincios. Doña Philippina se alina cu canoanele după ritualul de la Salisbury. Vă vorbesc despre lucruri ce s-au petrecut acum mulți ani, eram o copilă. Nu știam pricina înțemnițării Sfântului Pavel, martiriul acelui tânăr frumos devotat în întregime dragostei lui Dumnezeu, căruia i s-au legat mâinile și picioarele de un pat și a fost lăsat în seama unor nerușinate mângâieri ale unei tinere frumoase. Am aflat asta foarte târziu, din cartea maestrului de Voragine. Știați că acest tânăr frumos și-a tăiat limba cu dinții ca să o împiedice pe tânăra nerușinată să arate dovada de netăgăduit a slăbiciunii trupului”, mai spuse dona Isabel, aruncându-i înaintea de a tăcea un surâs ușor, a cărui taină doar ea o cunoștea și despre care nu știai ce să crezi.

Dar, când ieși plin de sudoare din *camera lucida*, cu desenul în mână, ea spuse foarte serios:

— Căldura este chiar sufocantă, maestre Jan. Nu vă sfițiți să rămâneți în cămașă.

Ceea ce nu se întâmplă. Acest desen era bun. Ea încuviință fără să se uite prea mult la el.

— Vă las să alegeți singur, maestre Jan. Va fi cel bun. Să nu credeți că vă voi hărțui cu părerile mele. Tot astfel, nu voi veni să văd lucrarea decât atunci când va fi încheiată. Nu fiți supărat. Va fi un tablou minunat, care nu-mi va aduce însă nicio bucurie. De altfel, acest portret nu trebuie să fie știut decât de dumneavoastră și de Bourgogne, după învoiala pe care ați făcut-o și pe care nu am de gând să o stric.

Mirat, își șterse fruntea cu o cârpă ce trăsnea a terebint și a ulei de in, ea se ridică, cu fața sclipind de perle de sudoare ca și de acel surâs despre care Jan nu știa ce să creadă.

— Nu pot pleca de aici cu părul despletit. Dacă ați vrea să mă ajutați să mi-l prind sub vâl. Mai târziu, doamnele mele mi-l vor răsuci în coc.

41

Încă de a doua zi din zori, Jan pictă portretul infantei care parcă îl privea, ochi în ochi. Lucră ușor, fără retușuri, fără remușcări. Acest chip de regină ironică, din fața lui, în decolteul rochiei, pentru care pierduse o noapte nedormită pentru a-i cuprinde înțelesurile și minunata desăvârșire.

De ce nu se gândise chiar el?

Doar din pricina tradiției? A canoanelor și a obiceiurilor ce voiau ca doar Dumnezeu să poată, într-un tablou, să îl privească pe cel care

îl privește? Tradiția, canoanele și obiceiurile nu priveau decât tablourile religioase, nu și chipurile oamenilor, fie ei duci sau infante, valeți sau târfe.

„Adevărul, știu asta, se află pe chipul infantei. Pe chipul infantei, surprinsă privind. Doña Isabel care deschide atât de larg poarta adevărului despre sine, încât lasă să sufle crivățul prăpastiei din care apar oamenii de când Adam și Eva s-au bucurat de puterea cunoașterii.

Și simt acest vânt, eu, care pictez. Eu, care țin mâna de plumb, vârful de argint, pensula sau pana. Suflă în privirea ce mă privește, ce în curând va privi înspre cel care se va așeza în locul meu pentru a vedea acest portret, ochi în ochi cu doña Isabel.”

La nesfârșit. De la o privire la alta. De la un chip la altul, ca și cum privirile s-ar răsfrânge într-o *camera lucida* cu o infinitate de oglinzi, multiplicându-se la nesfârșit. Fără alt sfârșit decât cel al seminției omenеști.

Oprind astfel timpul din toate timpurile. Schimbându-l. Învățând, dovedind dintr-o privire că, atât timp cât vor trăi oamenii, nimic nu este terminat sau încheiat, că totul este încă aici și acum. Azi nu se va sfârși decât mâine, iar ieri a început în noaptea timpului.

Așa cum șuvițele de păr prinse încă de craniile de sub pământ sunt mugurii altei vieți, prezentul inalterabil al frumuseții naște tot prezent. Tot astfel, pletele donei Isabel se revarsă pe umeri, după ce ieri, atingându-i gâtul, Jan a putut ghici forma sânilor ei strânși în corset.

42

Un coș mare plin cu portocale, chitre, căpșuni, urcioare cu vin alb și negru, o pereche de cizme din piele de vițel învelite într-un șal de mătase roșu-verzui.

Un cavaler, de vreo cincizeci de ani sau mai mult, într-o haină subțire, însoțit de servitoare tinere, aproape copile, aduse aceste daruri după două zile, pe când apusul împurpura cerul deasupra dealurilor de unde se auzea țârâitul greierilor.

Cavalerul spuse, în acea engleză cu care Jan se obișnuise, că toate acestea veneau din partea infantei.

Jan îi întoarse infantei emoția acestui dar neașteptat, ca și întreaga lui recunoștință.

Cu o ironie ce îi dezveli puținii dinți pe care îi mai avea, cavalerul răspunse că doña Isabel nu are nicio îndoială asupra recunoștinței sale. Era oricum prea departe pentru a-l putea auzi. Chiar de ieri părăsise Sintra pentru Castillo de la Guardia, reședința sa de la munte, unde putea să îndure marile arșițe ale verii.

Înainte de a-l urma pe cavaler în grădină, servitoarele făcură

nenumărate plecăciuni, îl sorbiră din priviri pe maestrul de pictură în cămașa descheiată și încălțări, priviră masa acoperită de schițe, tabloul cel mare al infantei, obloanele închise ale acelei tainice *camera lucida*. Afară, răsunară râsetele lor înainte de scârțâitul porții de care trecură alergând.

Alchimia! Alchimia!

43

Luna este plină, întunericul nopții pare a fi de argint viu. Jan a stins candelile și opaițele. Doar vederea flăcărilor atâtă și mai mult arșița pe care vântul venit dinspre ocean abia o potolește.

Se gândește că mâine va merge să se răcorească în valuri. Are de multe zile această dorință, dar s-a stăpânit atât timp cât portretul infantei nu era terminat. Acum este gata.

Poartă cizmele de piele de vițel în picioarele goale, peste pulpele neacoperite. De altfel, este aproape gol, doar cu o pânză legată în jurul soldurilor, în felul soldaților ce îl duceau pe Isus spre Golgota.

Pielea cizmelor este de o suplețe nebănuită. De departe cele mai frumoase și mai confortabile pe care le-a purtat vreodată. Cum de a știut măsura piciorului său cizmarul care le-a croit și le-a cusut?

Jan bea vinul alb, aproape verde, la culoare și la gust, dăruit de infanță. Un vin ce alungă somnul, dar și zăpușeala.

Pentru a se răcori și mai mult, visează la gheața din luna lui gerar în Flandra, la plăcerea de a merge înfodolit în blănuri, cu zăpada scârțâind sub cizme. Altele decât cele pe care le poartă în noaptea aceasta, prea subțiri pentru a înfrunta gerurile din miazănoapte.

Amintirea acelor locuri și a Flandrei îl duce la Marguerite. Toate gândurile despre ea, ce nu i-au mai trecut prin cap de zile întregi. Scrisoarea pe care a încetat să o mai scrie, poemul latin neterminat de talmăcit.

„*Aestus fervet humus...* Pământul plin de fiorii căldurii, arșița labei ce preface păsările în cenușă...”

Nu simte nicio remușcare, mai degrabă o ușurare. Surpriza, fericirea pe care Marguerite o va avea descoperind chipurile ce le va picta de acum înainte, ochi în ochi, îi aduc pe buze un mic zâmbet rătăcit, de bărbat care a băut prea mult.

Nu îl miră faptul că infanta a plecat deja la munte.

Nu l-ar mira nici dacă nu ar mai vedea-o mult timp sau, poate, doar înainte să devină o Bourgogne.

Deoarece, va deveni o Bourgogne, este încredințat. Portretul pe care monseniorul îl va vedea o spune de la sine.

Va îndura zăpada și noroiul din miazănoapte mai bine decât cizmele din piele de vițel. Se poate citi asta și pe chipul pictat.

Ceea ce nu se poate citi, chiar ochi în ochi, este adevărul de sub

poalele rochiei sale.

Așa cum l-au lămurit acum mult timp pe monsieur André, în timpul călătoriei până aici, „chipul pe care îl pictez aparține unei fete sau unei femei a cărei stare îmi rămâne necunoscută. Dacă și-a pierdut fecioria, asta nu înseamnă că frumusețea sau prospețimea ei au avut de suferit. Uneori, dimpotrivă!”

Monseniorului i-ar putea spune astfel: „Adevărul de sub poalele rochiei infantei este la fel de bine ascuns ca oglinda din *camera lucida* a lui Jan Van Eyck!”

Această asemănare îl încântă. Râde tare și îndelung, cu râsul său de maestru de pictură care a băut prea mult.

Alchimia! Alchimia!

TABLOUL AL PATRULEA
Nimeni nu va ști

În a douăzeci și treia zi a lunii a șaptea a anului 1429 după învierea lui Isus, gol, cu capul acoperit de o pălărie de pai cu boruri uriașe, Jan se bălăcește cu încântare în apele oceanului. Astfel, în apa puțin adâncă, cu fesele și coapsele mângâiate de valurile blânde, rămâne în apă până când pielea degetelor i se încrețește ca aceea a unui copil îmbăiat. Atunci apar un călăreț și calul său, din pădurea de măslini ce se întinde de-a lungul plajei pe mai mult de o leghe.

Om și animal înaintează pe nisip. Merg la pas. Soarele dimineții și oglindirile lui din apă luminează atât de orbitor, încât nu se poate spune despre ce cal și despre ce călăreț este vorba.

Ajuns aproape, omul rămâne nemișcat în șa și face semn cu mâna.

— Hei! Maestre Jan...

Recunoaște această voce de la o poștă.

— Sunt eu, Makhiel!

Jan se ridică, îi face semn, uită că este gol.

— A! Domnul paj Makhiel!

Râde, își dă seama de goliciumea sa, o acoperă cu pălăria.

Makhiel râde împreună cu el, sare de pe cal, iute, cu picioarele apropiate.

— Mi s-a spus că vă voi găsi aici, în apă.

Pajul Makhiel, îmbrăcat în in alb, din cap până în picioare. Nu a uitat nimic din ce trebuie să facă, leagă cu o mișcare simplă frâiele iepei în partea din față a șeii, se îndreaptă spre un trunchi de care atârna cămașa și încălțările stăpânului său, maestrul de pictură al monseniorului.

— Nu, nu! Lasă-mi hainele acum! Vino aici. Cred că te-ai copt pe drumurile astea.

Makhiel pare foarte uimit, mângâie cu un gest stângaci gâtul iepei din care ies aburi. Jan insistă: „Hai, nu face mofturi, scoate-ți încălțările și tot ce mai vrei. Vezi că sunt gol”.

Makhiel se hotărăște râzând, își lasă pantalonii și încălțările, dar nu și cămașa. Intră în mare. S-a schimbat. Pielea i s-a înnegrit. Nu mai poartă pălăria albastră cu franjuri ci una roșie, ciudată, de bumbac, plisată, răscuită și prinsă cu curelușe de piele ce țin borurile verzi și galbene apărându-i ceafa și urechile. Pare că și-a pierdut puțin și din ușurința mișcărilor, doar dacă pricina nu ar fi fost înaintarea grea prin valuri. Ceva totuși mai bărbătesc îl face să suradă familiar, în timp ce se bălăcește până la brâu.

Jan își deschide brațele și îl strânge cu drag:

Makhiel era îndeajuns de mirat de îmbrățișarea udă a maestrului său care nu își ascundea goliciunea. Jan îi dădu drumul și își reluă locul în apă, întrebându-l pe paj ce a făcut în tot acest timp: „Spune-mi de-a fir a păr!”

Makhiel se așează în apă, la rândul său, înainte de a răspunde, își căută locul, își udă pălăria ciudată, o puse din nou pe cap. Apa limpede îi șiroi pe față, lăsând în urmă sclipirea stropilor agățați de firele roșcate ale bărbii de două sau trei zile. Ogindirea ca de pumnal a valurilor îl făcu să strângă puternic pleoapele.

— Cum nu ați mai avut nevoie de mine, încât timp de mai multe zile nu știam unde vă aflați, și cum mă plictiseam de moarte la Lisabona, messirii André și Baudoin mi-au cerut să trec dincolo de Pirinei ca să aduc vești proaspete despre monsenior, vești ce nu prea ajungeau până aici. Mai ales messirul Baudoin turba că nu știe nimic despre Orléans. Am venit a doua zi după Sfântul Anton. Atunci mi s-a poruncit să aștept chemarea dumneavoastră. Dacă ar mai fi venit vreodată, spuse messirul André. Nu era deloc în apele lui. Se temea că își va pierde piciorul pe care tocmai și-l frânsese căzând de pe cal. Scrisoarea dumneavoastră a venit alaltăieri. Așadar, portretul doamnei infante este terminat.

Jan nu răspunse la ceea ce părea a fi o întrebare. Își udară din nou fețele. Makhiel spuse ceva despre frumusețea locurilor, adăugă că „messirul André avea pesemne mare dreptate spunând că sunteți tratat ca un rege, maestre Jan”.

Râseră. Jan se îngrijoră sincer de starea sănătății messirului André.

— Piciorul îl doare pe zi ce trece mai puțin. Dar va rămâne șchiop.

— Îmi pare rău pentru el. Nu prea i-a priit această călătorie.

— Iar el este foarte pornit împotriva dumneavoastră. Este încredințat că nu îndepliniți poruncile monseniorului, că v-ați îndepărtat ca să vă puneți bine cu infanta și cu frații săi. Că monseniorul Dom Duarte are față de dumneavoastră o purtare pe care nu o are și față de el, tratându-l fără a ține seama de rangul său. Tot felul de lucruri. Dar, chiar dacă era nemulțumit, a știut cum să poarte discuția cu monseniorul infante pentru a obține contractul de căsătorie.

Așadar pergamentul era semnat, spuse Jan privind frumoasa nemărginire a mării. Makhiel îl încredință că se întâmplase acum două săptămâni.

— Nu știati?

— Traiul pe care îl râvnește atât de mult messir André este minunat, dar te izolează de restul lumii. Nu știu nimic, de parcă aș fi fost închis în ultimele două luni, ceea ce este aproape adevărat.

— Totul a fost îndeplinit după porunca monseniorului. S-a hotărât ca în septembrie unirea celor doi soți să fie sfințită printr-o slujbă în catedrala de la Lisabona, după care doña Isabel va pleca pe mare, însoțită de mai mulți seniori de la curte, înspre Bruges, unde monseniorul o va primi pentru ceremonia căsătoriei.

Makhiel își făcu semnul crucii, spunând că această slujbă de la catedrala din Lisabona era de nelipsit.

— În cazul în care s-ar întâmpla vreo nenorocire corabiei infantei. Doamne ferește să se întâmple una ca asta!

Jan se miră că infanta trebuie să plece pe mare.

— De ce nu pe uscat cum am venit noi?

Makhiel făcu o față gravă, de o seriozitate aproape comică, pe care Jan i-o văzuse de vreo câteva ori.

— Drumurile Franței sunt îndoielnice și pentru noi, oamenii monseniorului. Eu însumi, cu portretul infantei și copiile documentelor pentru căsătorie va trebui să părăsesc Lisabona pe mare, cu toate că vânturile de vară nu sunt prielnice și am fost încredințat că vor trece cel puțin două luni până la sfârșitul călătoriei.

Cu privirea ascunsă în umbra pălăriei, Jan îi porunci:

— Povestește-mi.

— Dumnezeu a ales-o pe această fecioară, Ioana. Cea care spune că Fecioara Maria însăși a venit să-i vorbească și să-i poruncească să-l salveze pe regele Carol... Să-l salveze și să-l încoroneze rege în catedrala de la Reims! E posibil ca, în ziua de azi, aceste lucruri să se fi petrecut deja.

Makhiel nu se putea dezminți. Cu încântare și chiar cu puțină suferință, povesti cu amănunte toate istorisirile ce îi ajunseseră la urechi despre Fecioara din Orléans. Cum l-a recunoscut pe Carol printre gentilomi, cum se îmbrăcase în platoșă pentru a înfrunta singură oamenii lui Bedford, Suffolk și Talbot, cum adusese iar speranța acolo unde se pierduse, ducând la victorie bărbați la fel de puternici ca mistreții – La Hire, Poton de Xaintrilles, Dunois Bastardul și mulți alții –, iar ea, cu stindardul în mână de fecioară din Domrémy, deoarece acum se știa că acela era locul de unde venea, cu spada în cealaltă galopând în armură ca și cum ar fi călărit ca un cavaler de când s-a născut, apărându-se, trecând pe sub ghiulele, sulite piezișe, nebăgând în seamă cerul plin de săgeți, i-a făcut fâșii pe englezi la Meung, Jargeau și Beaugency, a spulberat asediul de la Orléans și l-a făcut pe arhiepiscopul Regnault să-l lase să intre pe Carol al șaptelea în catedrala de la Reims.

— Nu aveam eu dreptate când preziceam încă de la Dijon?

Dumnezeu a ales!

Jan își lăsa mâinile, cu palme și degete încrețite, să plutească pe valuri. Nu avea nimic de spus după astfel de povești. Pajul putea acum să-și urmeze firul gândurilor și nu avea nicio dorință să fie abătut de la acesta. De altfel, după o clipă de liniște ce trebuie să i se fi părut îndelungată, Makhiel îi arătă un surâs victorios și mai spuse:

— Văd, maestre Jan, că gândiți ca și cum monseniorul nu ar fi aliatul lui Bedford. Cu toate acestea, suntem aici pentru această alianță cu englezii, la urma urmei. Messirul Baudoin, de mânie, era gata să strice totul la auzul veștii despre înfrângerea englezilor la Orléans și despre încoronarea regelui de Bourges. Peste tot striga în gura mare că Bedford nu e decât un laș, că tot timpul se gândise că monseniorul ar fi făcut bine să se păzească de fecioare, de cele tinere, ca și de cele bătrâne. Că femeile sunt ca drumurile și, cu puțină practică, se știe prea bine unde duc. Cuvinte ce au ajuns și la urechile lui Dom Duarte, poate chiar și la ale infantei, așa că i s-a cerut messirului Baudoin să ia calea întoarsă în Flandra. I-a răspuns că va galopa cu cea mai mare bucurie, el, care de mult se întreba de ce a venit la o curte unde seniorii, în turniruri, nu se înfruntau decât cu vaci împopoțonate cu panglici. În aceeași seară era pe drum.

Jan răsă din plin, cu sinceritate. Puse o mână pe umărul lui Makhiel, și se ridică șiroind.

— Fă-mi loc pe iapa ta frumoasă. Îți voi arăta ce am venit să fac eu aici.

3

Makhiel nu se sfii să rămână cu gura căscată în fața grădinii de lămâi și de portocali, a trandafirilor, a atelierului uriaș și a iatacului primitor. Mai ales că toate acestea erau atât de bine îngrijite. Totul era la locul său, curățat, cochiliile străluceau, planșetele de pictură și *camera lucida* erau ordonate în marele cufăr cu ustensile de pictură. Un atelier în care nu se mai lucra, nu atât de urât mirositor ca astă-vară.

Jan îl împinse pe Makhiel în fața rochiei pictate, așezate pe un șevalet, și privi cu plăcere cum pajul deschidea gura înainte să murmure, cu mâinile împreunate: „Rochia, rochia!”

Jan scoase dintr-o găleată cu apă rece unul dintre urciorele de vin dăruite de către infantă. Vinul clipoci vesel în pocale în timp ce pajul spuse că nimeni, chiar nimeni, nu mai văzuse așa ceva, aici sau oriunde în lume. Iar el nu mai privea un tablou cu aceeași nevinovăție sau ușurință ca la început. „Lecțiile din timpul călătoriei, maestre Jan! Această catifea, firele de aur sau de argint, această minune a luminii, minunea îndemânării dumneavoastră, aceste perle, dantele, satinuri, le simțai sub degete ca și cum ai fi putut să le atingi aieva.”

— Știți că la Lisabona nu se vorbește decât despre asta? Despre dumneavoastră și despre tablourile acestea? Se șoptește că ați pătruns niște taine pe care pictorii obișnuiți nu le bănuiesc. Doamnele și seniorii din preajma monseniorului Dom Duarte spun că nu a fost nevoie nici măcar o dată ca infanta să vă pozeze. Se spune că știți să culegeți oglindirea unui chip pentru a-l desena ca pe o a doua piele și că infanta a fost atât de speriată, încât, de fiecare dată când se apropia de dumneavoastră, rămânea acoperită de vâl.

Un avânt ce avea în el sinceritate și ironie, bine amestecate. Jan surâse îngăduitor și îi întinse un pocal. Makhiei îi mulțumi, apoi spuse:

— Monseniorul va fi la fel de uimit ca noi. Fără a mai pune la socoteală chipul infantei. Se vede că este o mare doamnă. Cu un suflet deosebit. Va fi o ușurare pentru monsenior și, poate, o pierdere pentru doamnele noastre de la Hesdin sau de la Bruges.

Surâse de voie, de nevoie, în timp ce Jan mergea să se așeze în fotoliul aragonez. Luă o înghițitură și zise:

— Nu acesta este portretul pe care-l vei duce monseniorului, ci acela de pe masă, la stânga ta, sub pânză.

Makhiei îndepărtă apărătoarea și redeveni foarte serios. Mut la început, contemplă copia. Apoi spuse un lucru ce sărea în ochi:

— Mă privește!

4

— Mă privește, pe mine și pe toți cei care o vor vedea. Îl va privi pe monsenior drept în ochi, înainte de a se înclina în fața lui pentru căsătorie!

Răutăciosul Makhiei. Privind încă o dată chipul, aproape reproșând:

— Este, fără îndoială, mai frumoasă decât în portretul cel mare. Dar te simți stingherit să privești astfel pe cineva care nu-i decât un tablou, dar care te cercetează până în suflet. Credeți că monseniorului îi va plăcea așa ceva?

Jan spuse cu blândețe:

— Este nevoie să-i placă?

Și, fără a-i da timp pajului să răspundă:

— Vei spune monseniorului că acest tablou al infantei este așa cum și l-a dorit, că am pus în el tot adevărul de care sunt în stare. Îi vei da și o scrisoare a mea ce îi va spune mai multe, dacă nu o pierzi pe drum.

Makhiei îl asculta, cu ochii ațintiți la portretul cel mic. Nu îl mai asculta. Cerceta chipul infantei cu atenție, îl apropia de ochi pentru a discerne mai bine finețea detaliilor. Makhiei spuse de data aceasta cu grijă, parcă și-ar fi dat seama de ceva:

— Maestre, nu ați putut picta așa ceva fără ceea ce numiți *camera lucida*.

Jan dădu pe gât pocalul, îl întinse și porunci:

— Mai pune, domnule paj.

Makhiel așeză portretul doănei Isabel și îndeplini porunca. Cu ochii ațintiți în cei ai lui Jan, îl întrebă:

— Încă mă mai credeți o iscoadă?

— Firește.

— Vă înșelați.

— Cu atât mai bine.

— Mă credeți dacă vă voi spune adevărul?

— Ce întrebare ciudată, prietene Makhiel!

— Râdeți dacă socotiți de cuviință: sunt prietenul dumneavoastră. Și pajul dumneavoastră. Nimic altceva. Mi s-a cerut să fiu iscoadă, este adevărat. Dar nu sunt.

— Cine ți-a cerut? Monseniorul?

— A, nu! Nu monseniorul. Monseniorul vă iubește, chiar dacă vă încăpățânați să nu credeți. Messirul Nicolas Rolin.

— Cancelarul? Ia te uită!

— Țese ițele împreună cu episcopul de Dijon. Înainte de plecarea noastră de la Lille, m-a adus în fața preaînțeleptelor fețe bisericești. M-au încredințat că nu se află pe fața pământului nicio *camera lucida*. Ceea ce dumneavoastră numiți astfel nu poate fi așa ceva. Acest nume este o mască sub care ascundeți o *camera obscura* și o practică secretă. Un preot numit Witelo, învățat în algebră, a scris o lucrare pe timpul unor papi de la Roma, în care dezvăluia taina oglinzilor. Se spune acolo că poți obține imagini adevărate trecându-le prin întuneric cu ajutorul unei oglinzi convexe cilindrice. Numai că nimeni nu a știut să facă dovada a ceea ce spune acest Witelo. În Italia, Flandra sau Anglia. Nimeni, niciodată. Doar dumneavoastră, maestre Jan. Și numiți acest lucru *camera lucida*.

Jan zâmbea. Makhiel bău jumătate din vin. Ar fi plătit scump să afle ce ascundea acest surâs: ironie, tandrețe sau simplu dispreț.

— Asta cred ei. Că ați găsit calea de a preschimba *camera obscura* a lui Witelo. Ar vrea să fie încredințați că metoda dumneavoastră este creștină. Deoarece, la urma urmei, preschimbați umbra în lumină. Lucru de care numai Dumnezeu e în stare. Se spune că aveți prieteni credincioși care se pricep să descifreze tainele alchimiei. După episcopul de Dijon, lucrurile petrecute în preajma unui alambic sunt întrucâtva conduse și de diavol.

Jan luă urciorul din mâinile pajului, îl deșertă în pocale înainte de a întreba:

— Ce le vei spune?

— Adevărul adevărat: Nu am văzut *camera lucida*. Nu știu nici

măcar cum e făcută. Nu ați folosit-o niciodată de față cu mine. Ce aș mai putea spune?

— Cancelarul nu te va crede.

— Ba da. Messirului Nicolas nu-i place încrederea pe care v-o dăruiește monseniorul. Este pizmaș și viclean, dar nu va vrea niciodată să nu-i fie pe plac monseniorului, fiindu-vă dușman așa, de florile mărilor. Dacă monseniorul are nevoie de frumoasele dumneavoastră tablouri, ce mai poate face decât să le privească la rândul său?

Din nou un Makhiel răutăcios.

— Iar eu cu ce îți sunt dator pentru atâta sinceritate și prietenie?

— Cu nimic. Sunt supusul monseniorului, e adevărat, dar cu sufletul sunt alături de dumneavoastră mai mult decât vă imaginați. Chiar dacă această apropiere vă stânjenește sau vă face să fiți ironic.

— A, domnule paj Makhiel!

S-ar fi îmbrățișat, din nou, goi în apa mării, dacă nu ar fi fost împiedicați, și unul, și celălalt, de ceea ce simțeau.

Deodată, Jan se ridică din fotoliul aragonez și îl cuprinse pe paj după ceafă. Râse cu el de prostia cu care vedeau unii lumea, îl împinse spre masă pentru a deschide o casetă dublă de piele.

— Pot să fac ceva pe placul tău.

Scoase din toc portretul lui Marguerite, pictat la Toulouse. Pajul scoase un „A!” mirat, apoi un „Sfinte Isuse”.

Jan îi puse în mâini chipul lui Marguerite, înconjurat de un fir de aur vârstat cu ocră.

Cu vocea înmuiată de vin, pajul Makhiel mărturisi:

— Din clipa în care l-ați pictat în fața mea, acest chip mi-a venit în minte în fiecare seară înainte de a adormi.

Degetele lui Makhiel atinseră ușor ochii și surâsul lui Marguerite.

— Îl vei lua cu tine, domnule paj. Îl vei dăruia din partea mea celei care mi-a fost muză. Ce ții acum în mână este chipul surorii mele, Marguerite.

Makhiel tăcu un timp ca și cum nu ar fi înțeles, înainte de a ridica privirea. Murmură iar „Sfinte Isuse”, cu fața luminată, ca un copil ce se trezește dintr-un vis frumos.

5

Este așezat în fotoliul aragonez. Curând se va lăsa noaptea. Doar flacăra unei lumânări tremură lângă o sticlă de vin. Este de ajuns. Nu mai e nimic de văzut. Marele cufăr este închis peste tainele sale, portretul infantei pus într-o ladă, hainele într-o alta prinsă în curele late de piele. Ceea ce fusese un loc de rugăciune și un atelier miroase acum a rânced și a gol.

Bea vinul negru, vinul de seară, vinul infantei.

Dinspre grădinile castelului aude muzică, strunele instrumentelor, după care se dansează. După care ar trebui și el să danseze ca și ceilalți dacă s-ar îmbrăca cu hainele noi de vară pe care și le-a făcut și și-ar încălța cizmele frumoase din piele de vițel.

Muzica se aude destul de bine. Se pot recunoaște instrumentele: flajeolet⁷ sau fluier, flaut sau lăută.

Dacă ar merge acolo unde toți se miră că lipsește, ochii doamnelor ar fi ațintiți asupra lui. Privirile, cuvintele și parfumul lor. Buzele și *camera lucida* ale fiecăreia dintre ele dacă și-ar da puțin silința.

Să meargă să danseze, să facă pe grozavul, pe maestrul Jan, îi cam dă ghes inima. Dar nu reușește să părăsească fotoliul aragonez. Să lase vinul negru al infantei.

Serbări vor mai fi cât de curând și mai multe decât ar fi nevoie, nobile, strălucitoare și pline de bogăție. La Lisabona, la Bruges, la Lille, peste tot pe unde vor suna clopotele de nuntă. Vinul negru îl face să fie nehotărât și chiar puțin trist. Și să tresară, să scoată un strigăt de spaimă, când aude, în același timp, pași ușori pe podea și vocea ei.

— Nu voiam să te sperii, maestre Jan. Candela dumitale nu luminează prea departe.

6

Intră în globul de lumină galben-roșiatică, se apropie. Poartă un vâl mare, alb, părul îi este strâns sub un voal și legat cu o bentiță. Nu se arată nici mirată sau sfioasă în fața ținutei sale, totuși cămașa lui este o cârpă ce ar merita să fie spălată și, când se ridică, își dă seama că maestrul nu are decât o pânză în jurul șoldurilor. Își ridică mâna sa de femeie de douăzeci de ani pentru a-l face să tacă înainte de a lăsa să se audă un „Doamnă”:

— Nu sunt o nălucă, maestre Jan, și, orice vi s-ar fi spus, nu am plecat încă la munte. Am rămas pentru că vreau să vă cer ceva.

Doar atunci când tace, își dă seama de tonul vocii sale. Șoptește. Are o privire pe care nu i-a mai văzut-o niciodată, poate din pricina luminii scăzute. Are pupilele imense, ce aproape îi acoperă irisul, întunecate ca noaptea din grădină, totuși strălucitoare, lăcuite ca un tăciune udat de ploaie. Vorbește iar, cu același murmur:

— Vreau să faceți cu mine ceea ce ați făcut cu doamna Yacintha. Pentru a se face mai bine înțeleasă, arată din priviri iatacul.

Răsuflarea i se taie.

Ea șoptește:

— Yacintha mi-a spus că o făceați aproape în fiecare zi, eu v-o cer o singură dată.

— Doamnă!

— Doar o dată, maestre Jan. Prima dată, este tot ceea ce vă cer. Măine veți pleca la Lisabona unde veți fi sărbătorit ca un prinț al pictorilor, iar eu voi fi la Castillo de la Guardia. Nu ne vom vedea mult timp, nu înainte să devin o Bourgogne. Și, când voi fi o Bourgogne, maestre Jan, veți fi maestrul meu de pictură în aceeași măsură ca al monseniorului. Vom fi alții, dumneavoastră și cu mine. De aceea vă cer asta acum, în această seară, o singură dată.

— O, cum aș putea, doamnă?... Cum ar fi cu puțință ceea ce îmi cereți?

— Este atât de greu? Priviți!

Fără a face un pas pentru a se îndepărta, când sunt foarte aproape, în lumină și în șoapte, ea își desface vâlul, apoi cordonul simplu ce îi ține cămașa. Apoi plasa fină de pe păr, ce cade cu foșnet ușor. Își dă pletele pe spate, pentru ca el să o poată privi goală, ca pe o Evă și șoptește:

— Priviți, maestre Jan, dumneavoastră care știți picta un chip după o singură privire, nu aveți nevoie de o Evă, pe ici, pe colo? Nu vedeți nicio mulțumire în toată această osteneală pe care v-o cer? Trupul meu nu este tot atât de plăcut privirii ca al Yacinthei? Vedeți, nu m-am folosit de el și Dumnezeu m-a binecuvântat, poate. Un trup ce nu are vârsta mea. Îl puteți picta într-o lucrare religioasă, dar cu un alt chip. Cine va ști? Nu, tăceți, nu spuneți nimic, trebuie să înțelegeți – cine altul ar putea? –, nu este cu puțință ca el să îmi atingă pielea pentru prima oară, să îmi atingă sânii, să le hotărăască frăgezimea, să-i găsească prea mici sau potrivii. Și acest pântec? Nu este cu puțință ca el să fie primul care îl pătrunde, maestre Jan. Nu îmi pot închipui asta. Ar fi ca și cum m-ar avea cu adevărat, să mă călărească în turnirurile sale de iatac ca pe o iapă de rasă, dăruită de tatăl și de frații mei. Înțelegeți? Nu vreau să fiu fecioară când mă va atinge, nu este cu puțință. Spre cine altul m-aș putea îndrepta, maestre Jan? Dumneavoastră care mi-ați pictat rochia și chipul, care ați intrat în ochii mei. Vă rog, dați-mi mâna, luați candela, să mergem în iatac, nimeni nu va ști.

7

În iatac, rămâne în lumină pentru ca el să o poată vedea întreagă, să vadă acest trup pe care i-l dăruiește. Are dreptate, s-a înșelat, un trup ce nu îi arată vârsta, ci are amintirea adolescenței. Umerii dreپți și înguști, subsuorile delicate și dulci ca și ceafa, sânii mici cu sfârcuri sedefii, semeți deasupra pântecelui rotunjit, șolduri cu coapse scobite ca niște cuiburi de pasăre, sexul acoperit de un puf ca un fum, picioarele lungi, nervoase, genunchii gingași.

Nu îi este ușor să-și dea jos cămașa, pânda aceea ridicolă ce atârna în spatele lui, să fie un bărbat gol care simte cum îi pulsează

sângele pe spate, în tâmpile și pe piept atunci când ar trebui să țină ochii închiși, în timp ce ea vede pentru prima dată un sex erect de bărbat, această cârmă masculină, unealta ce o va face soție. Nu mărturisește ce și-a închipuit în toți acești ani în care bărbații au visat la fecioria ei. Îl privește gol. Vede că nu știe ce să mai facă. Se așază pe așternut așa cum gândește ea că ar fi mai bine. Nimic nu este mai greu decât să îngenuncheze acolo, în fața ei. Poate că ar mai răătăci încă dacă ea nu ar murmura cu un surâs pe care i l-a pictat în minte:

— M-am gândit de mai multe ori, maestre Jan. M-am gândit de fiecare dată când Yacintha mi-a împărtășit plăcerea ei. Și dumneavoastră ați făcut-o, știu, atunci când mi-ați atins părul. Nu vă temeți de nimic. Nu fiți precum acel tânăr care și-a mușcat limba și pentru care se spuneau rugăciuni între aceste ziduri. Vă rog, apropiați-vă. Atingeți-mă. Aveți mirosul mării. Nu vă faceți griji pentru durerea mea, este dorința mea. Nu vă temeți de nimic. Nimeni nu va ști.

Deschizându-și coapsele, dăruind rotunjimea feselor și lumina sexului ei.

Adevărul de sub rochia ei.

Iar el este încă stângaci, înaintează în genunchi, se teme de ceea ce se întâmplă, de această frumusețe a unui trup de femeie pe care îl are în față ca pe un ospăț, de tremurul de spaimă ce se desprinde de pe buzele infantei când încearcă să o pătrundă, atunci când își închipuie vocea monseniorului, „în afară de dumneavoastră, nimeni nu va ști, maestre Jan. Mai întâi Dumnezeu, și apoi eu, maestre Jan. Și mai sunt tablourile dumneavoastră, aceste adevăruri pe care știți să le ascundeți sub rochii, în *Mappa Mundi*, și Eve, aceste tablouri ce fac din mine un mare prinț și din dumneavoastră, prin voia mea, prințul pictorilor din secolele ce vor urma”.

Și monseniorul are dreptate deoarece, în praful vremurilor, în ziua în care se scriu aceste cuvinte, nu rămâne, din cele întâmplare atunci cu adevărat, decât numărul corăbiilor ce părăsire Lisabona într-o dimineață de toamnă pentru a răzbate prin furtunile din preajma Crăciunului, în fața orașului Bruges, reconstruit pentru o sărbătoare ce nu mai avu loc. Nu, nici serbări ori ceremonii de nuntă în acea zi în care infanta doña Isabel deveni o Bourgoigne. Chiar dacă erau acolo prinți, seniori și baroni, după cum scrise și maestrul Chastelain, cronicarul, ca lumea să-și aducă măcar de acest lucru aminte. Și că, în timpul banchetului din acea seară, Coquinet împreună cu o oaie vopsită în albastru au sărit dintr-o plăcintă. Monseniorul nu era acolo. Lua cina în camera sa, între patru ochi, cu doamna Crombbrughe, cu nasul între coapsele acesteia, de care încă nu se săturase.

Jan își închipuie, atunci când durerea donei Isabel amestecată cu a sa îl face să strângă din dinți și să lăcrimeze, atunci când fecioria ei frumoasă și pură rămâne de nepătruns, iar ea îi prinde încheieturile

mâinilor pentru a nu-l lăsa să dea înapoi, să fugă de teamă, își închipuie râsul lui Marguerite care sare de gâtul fratelui ei. „Ești aici, în sfârșit, ești aici!” Își imaginează râsul mătăsos al surorii sale, care spune: „O, prostuțul pe care mi l-ai trimis odată cu portretul, o, acest Makhiel! Ce dulce, draguț și nebunatic este. Oare știi tu că mă închipuie în vis preschimbându-l cu o privire într-o chitră dulce ca să îl mănânc?”

„Sora mea, mireasa mea, tu mi-ai robit inima numai c-o privire a ta”, spune Scriptura.

Cu ochii închiși o îmbrățișează cu furie aproape, prins de șoldurile infantei, în timp ce își închipuie că o va desena, cu pulpele ciudat de lungi și de ample, cu adevărul șoldurilor și al pântecelui căzut pradă simțurilor, cu amănunte despre pielea ei, sclipirea sidefie din vârful sânilor, această umbră chihlimbarie din jurul lor, cu acele mici și nenumărate amănunte ce sunt ca un ecou, poate, al raiului, și atunci ceea ce va fi pictat în trupul infantei nu va fi cu ajutorul văzului sau al pensulelor, ci trecând printr-o lume întreagă, cu grădinile ei, cu răsuflarea ei neplăcută, cumplită, cu mângâierile ei.

Țipătul donei Isabel nu este mai puternic decât șoaptele sale, dar Jan se oprește, având răsuflarea tăiată, simte gust de sânge ca și cum ar fi sărutat ceea ce tocmai strivise.

Doar o clipă le trebuie pentru a-și trage sufletul; doña Isabel ridică brațele pentru a-i cuprinde umerii și apoi ceafa. Șoptește:

— Veniți, veniți acum în mine, maestre Jan, dacă vă spune inima. Nimeni nu va ști și apoi veți putea merge la dans.

noiembrie 2003

Oughterdard, Tendacayou, Laubard, Paris, Oughterdard

Notes

[←1]

Materie grasă, puternic mirositoare, secretată de animalul cu același nume (n.tr.)

[←2]

Rege asirian, pentru care viața era o continuă petrecere. De numele lui Sardanapal rămân legate cuvintele: „Mâncați, iubiți și beți, restul nu face un sfânt”. (n.tr.)

[←3]

Arbust ornamental cu frunze verzi, lucioase și fructe roșii. Lat. *Ilex aquifolium* (n.tr.)

[←4]

Plantă erbacee cu tulpina în patru muchii, păroasă, având frunze lunguiețe, dispuse în jurul fiecărui nod, flori gălbui și fructe mici, cărnoase, negre, din ale cărei rădăcini se extrage o substanță colorantă roșie, folosită în industria textilă; roibă. (n.tr.)

[←5]

Plantă erbacee ornamentală cu frunze mari, verzi sau purpurii, și cu flori mari, roșii sau galbene, dispuse sub formă de spic în vârful plantei. (n.tr.)

[←6]

Arbore rășinos, răspândit pe coastele Mediteranei, din care se extrag terebentina și alți tananți. Lat. *Pistacia terebinthus*. (n.tr.)

[↩7]

Instrument muzical de suflat constând dintr-un tub lung și subțire, prevăzut cu orificii (sau cu clape), având ambușură laterală. (n.tr.)